KERESZTYÉN IGAZSÁG

AZ ORDASS LAJOS BARÁTI KÖR FOLYÓIRATA

Új folyam 50. szám ❀ 2001. NYÁR

Tartalom

MEDITÁCIÓ
Ordass Lajos: Ígéret, amiben megkapaszkodhatunk 1

KÖSZÖNTÉS
Scholz László 90 éves 2

ORDASS-CENTENÁRIUM
Ittzés Gábor: Ordass Lajos és a lutheri két birodalomról szóló tanítás 3
Pósfay György: Találkozásaim Ordass Lajossal (Folytatás) 8

KELENFÖLDI ESTÉK
A Niceai Hitvallás többlete
Tekus Ottó: Hiszek az egy Istenben 15
Győri Gábor: Hiszek az egy Úr Jézus Krisztusban 22
Bolus Imre: Hiszek a Szentlélekben 28
Szabó András: Jézus az élet kenyere 34
Smidéliusz András: Jézus a világ világossága 36
Smidéliusz Gábor: Jézus a feltámadás és az élet 39

TANULMÁNY
ifj. Zászkaliczky Pál: Jelentés az 1998–2000-es zsinat karzatáról 42

POSTÁNKBÓL 53

VERSEK
Scholz László: Az elrejtőző Isten; A prédikáció; Isten tulajdonában

TARTALMI ÖSSZESITŐ 56

KERESZTYÉN IGAZSÁG
Az Ordass Lajos Baráti Kör negyedévi folyóirata
Független evangélikus teológiai és krittikai lap

Új folyam 50. szám – 2001. NYÁR

Felelős szerkesztő: Ittzés Gábor (tel.: 96-336-693)
Felelős kiadó: id. Zászkaliczky Pál (tel.: 1-403-28-07)
A szerkesztőség tagjai: Isó Dorottya , Ittzés János, id. Magassy Sándor
Szerkesztőség: 9025 Győr, Rát M. tér 2.
Kiadóhivatal: 1114 Budapest, Bocskay út 10.
Postacím: 1163 Budapest, Bodnár u. 29.
Csekkszám: Ordass Lajos Baráti Kör
Budapest – OTP XI. ker. 11711034-20081452

Nyomdai kivitelezés: OOK-Press Kft., Veszprém
Felelős vezető: Szathmáry Attila

HU ISSN 0865-2163 – Törzsszám: 1996/320 – Eng. szám: III./E1/20/1989

Ordass Lajos

Ígéret, amiben megkapaszkodhatunk

Íme, én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig. /Máté 28, 20/

Uram!

Megfogózásra alkalmas ige. Erre teljes szívvel rá lehet hagyatkozni. Mert ígéreteidet soha meg nem szeged.

De ma fölfigyeltem az összefüggésre, amelyben ezt mondtad. Közvetlenül a missziói parancsolat kiadása és a keresztség szentsége felől rendelkező mondataid után adtad ezt az ígéretet. Ezért mindenekelőtt azok támaszkodhatnak rá, akik tanítványokat gyűjtenek köréd és akik a keresztség fürdőjével újonnan született embereket csatolnak a Te népedhez. A bizonyságtévőknek sohasem kell kételkedniük jelenléted felől. Akiknek van evangéliumuk, azoknak van éltető, megsegítő Megváltójuk is.

Uram!

Az emberek, akik között élek, kivétel nélkül mindannyian rászorulnak evangéliumod hangjára. A hitetlenek is. Sőt, ha szabad ilyen éles megkülönböztetést tennem: elsősorban a hit nélkül élő emberek szorulnak rá a Te öröm-üzenetedre. Hiszen enélkül örömtelen az életünk.

Ami boldogságot érzek a szívemben, mindennapi jelenléted miatt, azt engedd megosztanom azokkal, akik még nem tudják, mit jelent minden napot veled közösségben eltölteni.

***

Jézus Krisztus, mi kegyelmes jó Urunk,
Könyörgéssel színed elé járulunk:
Ínségében nyájadat el ne hagyjad!
Tőled várunk segítséget, oltalmat.

Békessége, oltalma légy népednek,
Szaporítsad számát te híveidnek,
Mindnyájunknak add a te Szentlelkedet,
Hogy hirdessük áldással nagy nevedet!

/262. ének 1. és 3. verse/

MEGHÍVÓ

2001. augusztus 12-én, vasárnap délután 4 órára a Farkasréti temetőbe D. Ordass Lajos püspök sírjához megemlékezésre hívjuk és várjuk az Ordass Lajos Baráti Kör tagjait, folyóiratunk olvasóit és az érdeklődőket.

Testvéri szeretettel:
Az OLBK elnöksége

Scholz László 90 éves

Megköszönjük Istennek, hogy az 1911. május 29-én született Scholz László lelkésztestvérünket hosszú és nehéz életútján mindeddig vezette és egyházát általa sok ajándékkal meggazdagította. Nem akarjuk ismételni a küzdelmes életút adatait, ezért csak utalunk arra, hogy a „Nem voltam egyedül" c. vallomáskötetben (Budapest, 1995., 215-234.o.), valamint a Keresztyén Igazság 30. számában (1996. nyár) nyilvánosságra került a lutheri teológiában való fáradhatatlan munkálkodás, az igényes igehirdetések, bibliatanulmányok írása és elmondása, az igazság melletti állhatatos, szenvedéseket is vállaló kitartás, ugyanakkor az egyházi költészet és énekirodalom avatott művelése. Gyakorló lelkészi szolgálatának sajátossága, hogy 1941-1980 között a főváros zuglói körzetében és Hatvan óriási kiterjedésű szórványgyülekezetében végezte. Az emberi emlékezet alig tudja átfogni a csaknem egy évszázados időtáv sokszínű történéssorozatát, csak azt látja világosan, hogy benne a hűség, az Isten iránti bizalom és a testvérszeretet mindig azonos mértékben volt megtalálható.

A 90. születésnapon a Krisztusnak és ügyének szerelmesét köszöntjük. Emlékezetünk - talán nem a legpontosabban - egy olyan eseményt őriz, amely az új Énekeskönyv összeállításának idején még 1955 előtt történt. Egyházunkban a konferenciákon és evangélizációkon kedvelt énekké vált a „Felséges Jézus, világ Fejedelme" kezdetű dicséret. Magyarországon azonban nem az eredeti, gyönyörű dallamával énekelték, hanem egy más dallamvariációra. A Bizottságban valaki felsóhajtott: „De jó lenne, ha ez a nagyszerű, értékes dallam olyan szöveggel szólalhatna meg magyarul, amely az eredeti szöveghez hasonló tartalmat fejezne ki!" Másnap Scholz László csendesen letette az asztalra a „Szép hajnalcsillag, Setét égre írlak" kezdetű éneket, mely aztán 1982-ben 397-es számmal került bele Énekeskönyvünkbe. Olyan krisztushimnusz ez, melyhez hasonló csak félezer évenként születik. Krisztus magasztalása, a Hozzá könyörgés és a Beléje kapaszkodó hit vallomásával kívánjuk Isten gazdag áldását az énekszerző, hitvalló Testvérre: „Hozd a napköltét, Országod betöltét, Múljék el az éjszaka. Fussatok árnyak... Jöjj, Uram, várlak, Lelkemnek fényes csillaga".

Az Ordass Lajos Baráti Kör tagjai
és a Keresztyén Igazság szerkesztősége

Scholz László

A prédikáció
Dallam: Nem látták benned... /393/

Szénben rejtőző gyémánt az a szó,
Mely emberajkon - Istenből való.
Felölt az Ige gyarló földi mezt,
S abban hol szunnyad, hol szikrázni kezd.

Olykor szívekbe dobbantó erő,
Bántó sugár, bűnt, foltot fölfedő.
Mezítlen állunk, nem takar lepel,
Sikoltásunkra némaság felel.

Hoz csodaképpen másszor újulást,
Ránk hulló fénye gyógyító palást.
S bár mindhalálig folyik ez a harc,
Hamar kitetszik az új emberarc.

Csengj gyémántfénnyel, csengj te tiszta szó,
Ember ajkán is Istenből való,
Csendülj fel sűrűn, szűnjék a sötét,
Leljük meg benned az Örök Igét!

1986

Ittzés Gábor

Ordass Lajos és a lutheri két birodalomról szóló tanítás

1. Amikor Ordass Lajosról van szó, a legtöbbször úgy gondolunk rá, mint Krisztus egyházának egyik 20. századi mártírjára. S valóban az is volt. Nemcsak azért, mert börtönt szenvedett, hanem azért is, mert 33 évi püspökségéből az állami erőszak miatt alig 5 évig gyakorolhatta ténylegesen püspöki tisztét.

Mások a politika oldaláról közelítik meg Ordass Lajost. Úgy tekintenek rá, mint aki egyike volt a pártállami diktatúrában a legjelentősebb ellenállóknak. Életének, helytállásának jelentőségét ebben látják. És úgy gondolják, hogy magatartásának alapját tkp. politikai meggyőződése határozta meg.

Nem kevesen úgy vélik, Ordass jelentőségét személyiségének markáns jegyei adják meg. Róla szólva mindenekelőtt erkölcsi nagyságát emelik ki. Benne azt látják a legdöntőbbnek, hogy nála meggyőződés, szó és tett teljes összhangban volt. Ismét mások a kemény határozottságot értékelik benne. Köpönyegforgatásra csábító korban valóban nagy érték a jellemszilárdság. Ám akik így látják őt, azok állásfoglalásait, döntéseit igazában szubjektív, s tkp. érzelmi és indulati gyökerekre vezetik vissza.

Mindenesetre elgondolkoztató, hogy ezekben a megközelítésekben, jellemzésekben - s a sort még bizonyára lehetne folytatni - nem esik szó Ordass Lajosról, a teológusról. Nem esik szó arról, hogy magatartásának és megnyilatkozásainak mi a teológiai háttere. Nem figyelünk arra, hogy pl. kritikus helyzetekben milyen teológiai megfontolás és szemlélet motiválja és határozza meg szavait és tetteit, - amint erre Terray László Ordass Lajos és Eivind Berggrav c. tanulmányának bevezetőjében rámutat. /1./

Ennek az előadásnak a témája most alkalmat ad arra, hogy egy részterületen, mindenesetre egy fontos részterületen - ha csak vázlatosan is -, foglalkozzunk Ordass Lajos életszolgálatának a teológiai hátterével és összefüggéseivel.

A kapott feladatot - „Ordass Lajos és a lutheri két birodalomról szóló tanítás" - így szeretném konkretizálni: Néhány példa kapcsán azt próbáljuk vizsgálni, hogy hogyan tükröződik Ordass Lajos megnyilatkozásaiban és döntéseiben, tetteiben Luthernak a két birodalomról, helyesebben Isten kettős kormányzásáról szóló tanítása.

Mindjárt elöljáróban azonban rá kell mutatni egy nehézségre. Arra ti., hogy Ordass Lajos írásaiban nem találjuk - én legalábbis nem találtam - nyomát annak, hogy ő kifejezetten foglalkozott volna Luther e tanításával, vagy tanulmányozta volna a reformátor e tekintetben fontos iratait. Ez természetesen nem zárja ki ezeknek az iratoknak, ill. ennek a lutheri tanításnak az ismeretét. /Az is lehetséges, hogy a svéd teológia közvetítésével jutottak el hozzá Luther gondolatai./ Mégis azt kell mondanunk, és a következők - úgy vélem - ezt igazolják is, hogy kimutatható irodalmi összefüggés nélkül is feltételezhető a belső kapcsolat Ordass Lajos teológiája és Luther két birodalomról szóló tanítása között.

Mielőtt azonban erre rátérnénk, meg kell kísérelnünk röviden összefoglalni Luther tanítását Isten kettős kormányzásáról.

2. .../Luther Isten kettős kormányzásáról szóló tanításának összefoglalásához vö. Ittzés Gábor: A béke dimenziói - A lutheri két birodalomról szóló tanítás, Keresztyén Igazság 2000. ősz 5-11. lap./ ...

Luther természetesen látta azokat a veszélyeket, amelyek az Isten kettős kormányzása alatt élő emberre leselkednek. Ezért tett világos különbséget - a törvény és evangélium megkülönböztetésének a fényében - az ember e világi és Isten előtti igazsága között. S miközben mindenek fölé helyezte az Isten előtti igazság fontosságát, nem becsülte le a világi igazságot sem. De óvott a kettő összekeverésének veszélyétől. Mint ahogy nyomatékosan hangsúlyozta azt is, hogy a két birodalmat, a két kormányzást sem szabad összekeverni. Egyfelől ha a világi kormányzás avatkozik bele a lelki kormányzás dolgaiba, akkor a keresztyéneknek - a szenvedést is vállalva - ellen kell állnia. De ez az ellenállás - Luther szerint - mindig csak passzív lehet. Másfelől az evangéliummal nem lehet kormányozni a világot, mert akkor eluralkodik a gonoszság. Ugyanakkor nemcsak a keresztyén embernek van meg a felelőssége a felebarátért is, hanem az egyháznak is megvan a felelőssége az államért és társadalomért. Ezt pedig az igehirdetői szolgálaton keresztül gyakorolja a világi kormányzás vezetői és az ország népe felé. /2./

Luthernek a két birodalomról szóló tanítását az idők folyamán nem egyszer félreértették, és félre is magyarázták. Így történt, amikor például Lutherra hivatkozva próbálták igazolni a világ és a világi élet szekulárisan értett öntörvényűségét. Vagy - mint az ún. német keresztyének - a reformátor tanítására hivatkozva tekintették az államot /a nemzetiszocialista államot/ önmagában isteninek és a kinyilatkoztatás helyének. Mindez, s emellett a törvény és evangélium problémájának a Lutherétől eltérő felfogása volt az oka annak a kritikának, amivel Karl Barth magát a reformátort és két birodalomról szóló tanítását tette felelőssé szinte a nemzetiszocializmusért is. /3./ De vajon így maga Barth is nem érti-e, nem magyarázza-e félre Luthert? Sőt Pált is, akinek nyomán a reformátor ebben a tanításában is haladt? Mindenesetre, ha jól értjük Luthernak a két birodalomról szóló tanítását, ebben egy mással nem pótolható világos teológiai koncepciót kapunk Istennek a világban az emberért végzett munkájának megértéséhez. /4./

3. Ordass Lajos, aki lelkészi és püspöki szolgálata során két totalitárius politikai rendszerrel is közelről találkozott, elsősorban püspökként olyan korban végezte szolgálatát, amelyben a két birodalom problémái közül különösen is élesen vetődött fel az egyház és az állam egymáshoz való viszonyának kérdése. Nehéz időkben folytatott küzdelmeinek lényegét - témánkra figyelve - így foglalhatjuk össze: ő azért harcolt és szenvedett is /!/, hogy a két birodalomról szóló evangélikus tanítás értelmében az állam állam legyen, és mindenekelőtt az egyház egyház legyen és maradjon,- mindkettő az Istentől kapott mandátuma szerint.

Témánkat három kérdéskörben szeretném tárgyalni. Először azt szeretném fölvázolni, hogy Ordass Lajos hogyan látta az állam és az egyház rendezett, egészséges viszonyát. Másodszor néhány konfliktushelyzetet vizsgálunk, amelyekben a probléma éppen a két birodalom összekeveréséből adódott. Végül röviden a justitia civilis kérdéséről is szeretnék szólni, ami nagyon jellegzetesen vetődött föl Ordass életében.

a./ Ordass Lajost 1945. szeptember 27-én iktatták be a Bányai Egyházkerület püspöki tisztébe. Székfoglaló beszédében szólt az államról, ill. az állam és az egyház viszonyáról is: „... elvileg mondom, hogy természetesnek tartom, hogy az egyház, amely az állampolgárok összességét akarja szolgálni, közeli érintkezést tartson fel azzal a hatalommal, melynek Istentől rendelt hivatása, hogy a jogrend eszközeivel gondozza ugyanazt a népet, és elősegítője legyen minden jó ügynek. Az evangéliumból merített

felfogásom szerint a jogrend Jézus Krisztus evangéliuma után a nép közösségének legdrágább kincse.

Az államhatalomnak minden oka megvan arra, hogy az egyház munkáját megbecsülésben részesítse... Az egyház sokban segítheti az államhatalmat. Híveit az egyház a törvény és a jó társadalmi rend feltétlen megbecsülésére neveli... Híveit az egyház szeretetközösségbe vezeti, és ezzel az államnak önzetlen szolgálatra is kész polgárokat ajándékoz. Az állampolgárok szociális gondozása munkájában az államnak... érdeke, hogy a megvalósítást olyan emberek végezzék, akik a törvény betűit lelkükkel tudják elevenné tenni...

Az államhatalom felé szóljon azért ma a józan figyelmeztetés, hogy saját érdeke szem előtt tartásával hagyja érintetlenül az egyházi iskolák mellett saját tanintézeteiben is a vallásoktatást. Az egyház tagjai felé pedig hirdetem, hogy jogukat érvényesítsék, és a tanítás ügyéért felelősektől kívánják meg mindig gyermekeik teljes lelki nevelését.

Az egyház őrizze meg az állammal szemben szabadságát mindig olyan nagy mértékben, hogy a nép sorsfordító nehéz óráiban és küzdelmeiben is lehessen az egyház az állam lelkiismerete és az evangélium alkut nem ismerő szolgája. De ugyanakkor kösse össze magát az egyház olyan szorosan az állammal, hogy magáénak tudja vallani mindig maradéktalanul a haza népének inségét, bűnét, örömét és jó reménységét." /5./

Kitűnik ebből, hogy Ordass milyen sokra értékelte az államot. Világossá válik az is, hogy az állam feladatának a jogrend biztosítását és a polgárok földi javának munkálását tartja. Az állam és egyház kapcsolatát pedig akkor tekinti jónak, ha az állam biztosítja az egyház működésének szabadságát, az egyház pedig az evangéliumnak megfelelően végzi szolgálatát a társadalomban. S ebbe beletartozik az is, hogy az állam „lelkiismerete" lesz. Egyébként ez az a szolgálat, amit annak idején Luther is gyakorolt saját felsőbbsége felé, pl. A világi felsőbbségről szóló iratának III. részében, amikor a keresztyén felsőbbségnek adott tanítást arról, hogy hogyan kell tisztét gyakorolnia. Ez alól a szolgálat alól természetesen nem ad felmentést az, ha a felsőbbség nem keresztyén emberekből áll.

Ordass, Pál apostol és Luther szellemében a szocialista államról is tud pozitívan szólni. Egyházunk „Isten akarataként elfogadja, hogy szolgálatát a szocializmus rendjében végezze el. Ez azt is jelenti, hogy kormányzatunkat Isten által rendelt felsőbbségként elismerjük, és érte Isten előtt imádkozunk." /6./ Ebben - úgy gondolom - nemcsak Berggrav tanácsát követi /hogy ti. „semmiféle ‚politikai szándékok' ne ‚keveredjenek' cselekvésébe"/ /7./ hanem valóban az újszövetség és a reformátori tanítás alapján áll.

b./ Ugyanakkor - s ez már átvezet a másik témakörbe - a reformátori alapon állva rendkívül határozottan utasítja el az állam /püspöksége idején nagyrészt a kommunista állam/ beavatkozását az egyház belső ügyeibe.

Ezért hárítja el - még nem püspökként 1945 tavaszán -, hogy az ún. igazolási eljárásokat ő intézze. „Az igazolási eljárást az államhatalom követelte. Politikai elbírálást igényelt. Az én fölfogásom az volt, hogy ez a mérővessző használhatatlan az egyház alkalmazottainak elbírálásánál... egyházi törvényeink gondoskodnak arról, hogy miként vizsgálja meg az egyház saját alkalmazottainak hűségét." /8./

Árnyaltabban, de egyben bonyolultabban is jelentkezett ugyanez a probléma Ordass számára 1957-ben, amikor állami részről azt igényelték, hogy az evangélikus egyház is kapcsolódjék be a béketanács és a Hazafias Népfront munkájába. Nemcsak a két másik történelmi egyház magatartása miatt, hanem azért sem volt egyszerű a helyzet, mert minden előzetes aggály ellenére nehéz lett volna ezekben az ügyekben eleve elutasító álláspontra helyezkedni. Ordass mindenesetre itt is világos teológiai álláspontot képvisel. A béketanácsban való részvétellel kapcsolatban: „A kezdeti megbeszélésen félreérthetetlenül megállapítottam, hogy egyházi embereink csak az evangélium alapján álló meggyőződéssel vehetnek részt az ilyen tanácskozásokon, de nem kívánható meg tőlük evangéliumi meggyőződésükkel ellenkező politikai célok szolgálata." /9./ A HNF esetében pedig: „Az országos tanács egyik ülésén részt is vettem és föl is szólaltam, kérve, hogy az együttműködés érdekében engedjék érvényesülni az egyházi szolgálat külön színét. Alkalomadtán pedig hallgassák meg az egyház esetleges bíráló szavát is." /10./ De miután erre merev, sőt durva elutasítás volt a válasz, többet nem vett részt a HNF alkalmain. /11./

Súlyosabb a helyzet 1957 őszén, az állam és egyházunk között folyó tárgyalások idején. Az elvi alapban tulajdonképpen meg tudtak egyezni. /12./ Ott éleződik ki a helyzet, hogy egyrészt az állami emberek /és az ő oldalukon álló egyháziak is/ pozitívabb /tkp. kritikátlan/ politikai támogatást igényeltek. Ezt azonban Ordass az egyház tulajdonképpeni mandátumától eltérőnek tartotta. Másrészt bele akartak szólni az egyház személyi kérdéseibe. Ordass Lajos nagyon világosan látta, hogy a személyi és az elvi kérdések szorosan összefüggenek. Tudta, hogy az államnak azért kellenek a neki megfelelő emberek, mert rajtuk keresztül tudja a saját elveit érvényesíteni az egyházban is. Ordass ezért nem volt hajlandó engedni ezeknek a pártállami igényeknek.

Amikor a helyzet egészen kritikussá válik, és az állam kormánybiztost nevez ki, és teljesen felfüggeszti az egyház autonómiáját, Ordass passzív ellenállásba vonul. De lemondani vagy nyugdíjba menni nem hajlandó. Amikor pedig az eluralkodó terror másodszor is lehetetlenné teszi aktív szolgálatát, mindhalálig hűséges helytállásával és imádságával végzi püspöki szolgálatát.

c./ A két birodalomról szóló tanítással és természetesen a törvény és evangélium problémájával is a legszorosabban összefügg a iustitia civilis /seu coram hominibus/ és a iustitia coram Deo kérdése. A kettő közötti világos különbségtétel alapvetően fontos teológiai érdek, amint ez napjainkban is látható az ún. igazságtétel körüli vitákban. A „mindenki bűnös" az Isten előtti igazság vonalán, de nem a iustitia civilis /polgári tisztesség/ vonalán igaz. Aki a kettőt összekeveri, az nemcsak egyenlővé teszi a rablógyilkost és áldozatát, de meghamisítja a bűnbocsánat evangéliumát is.

A kérdést most nem tudjuk részletesen tárgyalni, mégis szólni kell róla, mert Ordass Lajos életében is előkerült ez a téma. Konkrétan abban a formában, hogy az az Ordass, aki Isten előtt - amint számos megnyilatkozása mutatja - mindig bűnbocsánatra szoruló embernek vallotta magát, adott esetben súlyt helyezett emberi tisztességére és annak elismerésére is. Drámai módon tükröződik ez akkor, amikor 1949-ben Túróczy püspök fölkeresi a Csillag-börtönben, és megpróbálja rábeszélni arra, hogy mondjon le püspöki tiszteletéről. /Ha lemondana, amnesztiával kiszabadulna, és békében élhetne./ "Nekem igazságszolgáltatásra nem pedig amnesztiára van szükségem..."- hangzott Ordass válasza. "A kormány követelésére püspöki tisztségemtől nem válok meg, mert ebbe a tisztségbe nem a kormány akaratából kerültem. Ha meggyőződést

szerzek arról, hogy az egyházkerület gyülekezeteinek bizalmát elvesztettem, akkor abban a pillanatban - fölszólítás nélkül is - leteszem tisztségemet. De erről most nincsen módom meggyőződni... " /13./ Döntésében az Ap.csel. egy jelenete erősíti meg véglegesen: 16, 35-37. „Amikor megvirradt, elküldték az elöljárók a törvényszolgákat, és azt üzenték: ‚Bocsásd szabadon azokat az embereket!' A börtönőr nyomban tudtára adta Pálnak ezt az üzenetet: ‚Az elöljárók ideküldtek, hogy bocsássalak szabadon titeket: most tehát távozzatok, menjetek békességgel!' Pál azonban így szólt hozzájuk: ‚Megvertek minket nyilvánosan, ítélet nélkül, és börtönbe vetettek, holott római polgárok vagyunk; most pedig titokban akarnak elküldeni minket? Azt nem, hanem jöjjenek ide, és ők maguk vezessenek ki bennünket!'" Ehhez csak annyit szeretnék hozzátenni: sapienti sat !

Később, 1956-ban, amikor Ordass ügyének rendezése állami és egyházi oldalról is megkezdődött, egy az ÁEH elnökével, Horváth Jánossal folytatott beszélgetésben ugyanilyen szellemben fogalmaz: „Nekem csak az a törekvésem, hogy az egyház életében bekövetkezett törvénytelen helyzet megszűnjék, és egyéni emberi tisztességem érinthetetlenségét elismerjék." /15./ Személyes ügyétől azonban elválaszthatatlannak tartja dr. Keken András és Kendeh György rehabilitációját is, mert a velük történt igazságtalanság szoros összefüggésben volt ővele. Nemcsak az emberi igazságérzet, hanem a baráti és keresztyéni szeretet is erre indítja. S eközben is kitűnik, hogy jól értette az apostol és a reformátor tanítását.

Tisztában vagyok vele, hogy azzal, amit vázlatosan elmondtam, témánk nincs kimerítve. Mégis azzal a reménységgel szeretném előadásomat befejezni, hogy talán sikerült valamit megmutatni nemcsak a két birodalomról szóló lutheri tanítás ma is érvényes üzenetéből, de abból is, hogy Ordass Lajos, a teológus – akinek idén ünnepeljük születése 100. évfordulóját – szenvedésekkel teli életében jó tanítványa, hűséges követője volt a reformátornak.

Jegyzetek

1. Keresztyén Igazság 1995. Ősz /Új folyam 27.sz./ 30-47. Lap
2. Vö. ehhez Luther: A világi felsőségről c. iratának III. részét.
3. Vö. Hermann Diem: Luthers Predigt in den zwei Reichen, in: Zur Zwei-Reiche-Lehre Luthers – Theologische Bücherei 49, München 1973. 182. k. lapok.
4. Vö. Gerhard Müller: Ulrich Duchrows Darstellung und quellenmässige Belegung von Luthers Zwei-Reiche-Lehre, in: Gottes Wirken in seiner Welt – Zur Diskussion um die Zweireichelehre, Band 1; Zur Sache, Heft 19, LVH, Hamburg 1980. 39. lap.
5. Ordass Lajos: Püspöki székfoglaló. Ker. Igazság 1995. Ősz /Új f. 27.sz./ 12-13. lap.
6. Ordass Lajos: Önéletrajzi írások, Folytatás /szerk. Szépfalusi István/ EPMSZ, Bern, 1987. 714. lap.
7. Terray: i.m. /Ker. Igazság/ 43. lap.
8. Ordass Lajos: Önéletrajzi írások /szerk. Szépfalusi István/ EPMSZ, Bern, 1985. 161. lap.
9. Ordass Lajos: Önéletrajzi írások, Folytatás, 635. lap /jegyzetben/.
10. Ordass Lajos: Önéletrajzi írások, Folytatás, 636. lap.
11. Ordass Lajos: Önéletrajzi írások, Folytatás, 638. lap.
12. Vö. 6. Jegyzet és Ordass Lajos: Önéletrajzi írások, Folytatás, 729-730. lap.
13. Ordass Lajos: Önéletrajzi írások, 359. lap.
14. Ordass Lajos: Önéletrajzi írások, 360. lap.
15. Ordass Lajos: Önéletrajzi írások, Folytatás, 502. lap.

/A nemzetközi Ordass-szimpóziumon Gallneukirchenben, 2001. január 14-én német nyelven tartott előadás rövidített változata./

Pósfay György

Találkozásaim Ordass Lajossal

/Folytatás/

TALÁLKOZÁSAINK SVÉDORSZÁGBAN

Persze, megérkezésünk után első feladatunknak azt tartottuk, hogy közöltük püspökünkkel ezt a jó hírt. Vajta Vilmos, aki 1941 óta állami ösztöndíjjal (amelyet 1944 után elvesztett) várt ránk Lundban, a déli egyetemi városban. Ő nem volt ismeretlen számunkra. Mint Leskó Béla, ő is a kecskeméti gyülekezetből származott, és Béla barátom, mint kisdiák, jól ismerte a vele egy iskolába járó nagydiákot, Vajta Vilmost. Én teológus voltam Sopronban, amikor Vajta utolsó éves volt, és tudom, mind a professzorok, mind a többi hallgatók nagyrabecsülték mint kiváló tanulót és jókedélyű fiatalembert. Én is ezek közé tartoztam, annak ellenére, hogy az elsőéveseknek az Ifjúsági Körbe való felvételét lehetővé tevő vizsgán "pótvizsgára" utasított (megakadtam az "Erős vár a mi Istenünk" második versszakának az elmondásában!). Tudtunk arról, hogy sokat segített kijövetelünk létrejöttének megvalósulása érdekében, és tisztában voltunk azzal, hogy Ordass Lajos bizalmát élvezi. Így a kezdetkezdetétől úgy tekintettünk rá, mint "lelki atyánkra", és tanácsait igen komolyan vettük.

Miután elmúlt az első Svédországban töltött ádventi és karácsonyi időszakunk, Vilmos közölte velünk, hogy nem jó, ha mindketten a déli egyetemen, azaz Lundban maradunk. Egyikünknek Uppsalába kell menni, majd később cserélhetünk. Ebbe, belementünk. Szerzett január végére mindkettőnknek egy-egy ösztöndíjat a Stockholm közelében levő kisvárosban, Sigtunában tartandó nemzetközi téli konferenciára, amelyet a Keresztyén Diákszövetség rendezett, majd lehetővé tette mindkettőnk számára Stockholm városának és az ott élő magyarbarát lelkészeknek és másoknak a felkeresését. Végül Uppsalába is eljutottunk mindketten, és átadtuk az érseknek Ordass Lajos püspökünk neki írt levelét, valamint a már említett fényképalbumot. Ezután Béla barátom visszautazott Lundba, én pedig egyedül Uppsalában maradtam. Megkezdtem a tájékozódást, és aránylag hamar bezökkentem a svéd egyetemi élet kerékvágásába.

Még alig múlt el két hónap, amikor levél érkezett Lundból. Ebben Vajta Vilmos közölte, hogy Ordass püspök úr váratlanul útlevelet kapott, a közeljövőben Svájcba utazik, és onnan Svédországba érkezik. Szeretné Lundot, Uppsalát és Stockholmot felkeresni, későbbi programjának a kialakításáról majd ittlétekor fog minket tájékoztatni. Kérte, hogy legyünk segítségére egy látogatóprogram pontos kidolgozásában.

Ennek a hírnek nagyon megörültem, és elképzeltem, hogy Vajta Vilmos és Leskó Béla mindezt Dél-Svédországra vonatkozóan elvégzik, majd azt gondoltam, hogy ezután Vilmos püspökünkkel együtt felutazik Stockholmba és Uppsalába, miután előbb lelevelezte és a meglátogatandókkal telefonon megbeszélte Ordass Lajos közép-svédországi programját. Mint Svédországban jól ismert magyar ember, ő személyesen fogja tehát püspökünket ezekre a látogatásokra elkísérni. Az én tanulási feladataimat mindez csak igen keveset fogja érinteni.

Amikor gondolataimat közöltem Vilmossal, felvilágosított, hogy a dolgokat nem így képzelte el. Ő ugyan összeállít egy listát, hogy a fővárosban és Uppsalában kivel kellene püspökünknek találkoznia, milyen feladatokat kellene elvégeznie, de ő ezekbe a városokba nem kíséri el Ordass Lajost, sem ottani programjait nem készíti elő, mindez az én dolgom lesz. Sőt, az általa ajánlott feladatok terén belátásom szerint változtathatok. Azokat kiegészíthetem, vagy azokból bizonyos dolgokat elhagyhatok.

Levelét megkapva, azonnal fel akartam hívni, hogy ilyesmit nem vállalok, mert ilyen feladatokra nem vagyok kellőképpen felkészülve. Hibákat csinálhatok, amelyeknek súlyos következményei lehetnek a svéd-magyar egyházi kapcsolatok terén.

De ezt mégsem tettem meg. Tudtam, ha ezt nem vállalom, az nagy csalódást jelentene éppen vizsgák előtt álló Vilmos barátom számára, de talán méginkább püspökömnek, sőt - közvetve talán - a Magyarországi Evangélikus Egyháznak is. Ezért nekiláttam - jól-rosszul - a közép-svédországi Ordass-látogatás megszervezésének.

Amikor erről írok, nem akarok részletekről szólni, ugyanis Ordass püspök úr 1947. július 27- én az Evangélikus Egyetemes Egyház számára írt és oda beterjesztett jelentésében ezekről is számot ad. Szolgálatait így csoportosítja: négy istentisztelet Uppsalában és Stockholmban, nyolc előadás ugyanezen városokban, továbbá szól látogatásokról, meghívásokról és tárgyalásokról. Ezek felsorolása a beszámolóban nem mondható teljesnek, én kb.10-re vagy 12-re tenném ezeket az alkalmakat. Ezt azért is meg tudom tenni, mert Ordass püspök úr megérkezése után kifejezte előttem azt a kívánságát, hogy mindenhova, ahova meghívták vagy ahová be volt jelentve, kísérjem el. Ezt először csak vonakodva vállaltam, de később rájöttem, hogy ezzel segítek munkájában, mert így sohasem tévedt el, és minden egyes esemény, (igehirdetés, előadás, meghívás vagy látogatás) után azokat együtt megbeszéltük és kiértékeltük, amiről ő jegyzeteket csinált.

Ebből az időből szeretnék egy kis, főleg számomra tanulságos eseményt, ami püspököm beszámolóiban nem szerepel, ismertetni, mert az Ordass Lajosról is elmond valamit.

Ordass püspök úr 1947. március 19-én érkezett meg Svájcból Dél-Svédországba, és először, kb. 6 napon át Lundban tartózkodott, ahol programjának az összeállításában és lebonyoltásában Vajta Vilmos és Leskó Béla voltak segítségére. Ők 24-én este kikísérték az északai, hálókocsikból álló stockholmi gyorsvonathoz, amely reggel érkezett meg a svéd fővárosba. Innen kb. még egy órát kell a - szinte óránként közlekedő - Uppsalába menő vonaton utazni. Úgy állapodtunk meg Vajtával, hogy a püspököt majd az uppsalai állomáson várom, elviszem a szállodájába, majd - miután felfrissítette magát - elsétálok vele a székesegyházban aznap délelőtt tartott istentiszteletre. Ezen Eidem érsek is jelen lesz, aki azután Ordasst - mint bejelentette - "templom utáni kávéra" várja.

Annyira vágytam a püspökömmel való találkozásra, hogy - a tervvel ellentétben - elhatároztam, hogy már kora reggel beutazom eléje Stockholmba, és együtt utazunk onnan Uppsalába, ami azzal az előnnyel járna, hogy ismertethetném számára a reá váró feladatokat, és egyebekről is elbeszélgethetünk. Ezt meg is valósítottam, és azt gondolva, hogy amikor a délről jövő vonat befut, püspököm kijön az érkezési oldalra, megnézi, hogy honnan indul a számára ajánlott uppsalai vonat, és onnan kimegy ahhoz. Úgy gondoltam, hogy ekkor találkozhatom vele. Azonban Ordass Lajos nem így cselekedett. Amikor leszállt a Lundból jövő vonatról, látott a mellette levő vágányon egy éppen Uppsalába induló vonatot, amelyre - annak elindulása előtt - még feljutott. Ez persze nem az a vonat volt, amelyikkel neki - a terv szerint - Uppsalába kellett volna utaznia. Így senki sem várta az uppsalai állomáson. Fogadott egy taxit, elvitette magát a szállodába, letette a csomagját, és gyalog elindult a székesegyház felé. Ott beült a templomba. Nemsokára jöttek a hívek (ez a nap akkor Svédországban egyházi ünnep volt: ekkor gondoltak a svéd evangélikusok arra a bibliai eseményre, amikor az angyal meglátogatta Máriát, és hirdette neki, hogy ő lesz a Megváltó édesanyja), közöttük volt Eidem érsek is. Megismerték egymást, hiszen amikor Ordass Lajos 20 évvel korábban Lundban járt, találkoztak, mert a mostani érsek akkor ott teológiai professzor volt. Nyugodtan várták az istentisztelet kezdetét.

Jómagam pedig a következő vonattal megérkezve, rohantam az ősi katedrális felé. Egy oldalajtón belépve, éppen befejeződött az orgona előjátéka, és a gyülekezet elkezdte az első ének eléneklését. Benéztem az oltárhoz közeli padok felé, és az első sorok egyikében megpillantottam püspökömet és az érsek-házaspárt. Egy nagy kő esett le a szívemről, mert láttam, vendégem nem tévedt el, sem nem történt vele valami rendkívüli dolog, és így - túlságos "lelkesedésem" ellenére - közép-svédországi programja a tervek szerint megkezdődött.

Persze, az istentisztelet után odamentem püspökömhöz, és bocsánatot kértem hogy nem tartottam magamat a megállapított programhoz. Erre ő azzal felelt, hogy ő is bocsánatot kér, mert ugyanezt tette. Nem nézte meg, hogy az a vonat, amelyre felült, azonos volt-e a neki felírt vonattal. Mint kisült, ő egy Stockholmból késve induló, tulajdonképpen korábbi vonattal érzett Uppsalába.

Ordass Lajos stockholmi elvállalt szolgálatai és tervezett látogatásai olyan sok időt igényeltek, hogy azokat a nagyhét előtt nem tudta püspökünk lebonyolítani. Így köszönettel vette Vajta Vilmos menyasszonya Nyugat-Svédországban lakó szüleinek és rokonainak a meghívását, hogy töltse náluk mint vendég a nagyhét második felét és a húsvéti ünnepeket. Ezt ő elfogadta és így, talán a nagyhét szerdáján, kikísértem őt egy Göteborgba menő vonathoz, amely érinti azt a helyet, ahol püspökömet szeretettel várták. Én visszatértem Uppsalába, majd az ünnepek elmúltával újból találkoztam vele Stockholmban, ahol azután megvalósította fővárosi programjának hátralevő részét.

Már áprilist mutatott a naptár, és Stockholmban is megmutatkoztak a tavasz első jelei. Amikor volt egy kis szabad időnk, többször sétáltunk a "Strandvägen" nevű tóparti utca még csak rügyező fái alatt. Ezen az úton van a magyar követség irodája is, ahol Ordass Lajos - természetesen - látogatást tett. Beszélgetéseink fő témája Ordass Lajos következő programjának a kérdése volt. Amint elmondta, az elmúlt napok során Vajta Vilmossal sokat beszéltek erről a kérdésről, és az útlevélhez jutás nehézségeire gondolva arra az elhatározásra jutottak, hogy püspökünk svédországi látogatásai után nem tér vissza Magyarországra, hanem az Evangélikus (Luthéránus) Világkonvent főtitkárának, dr. Michelfeldernek a javaslatára meglátogatja az észak-amerikai evangélikus egyházakat, elsősorban a magyar gyülekezeteket, igyekszik átjutni Kanadába is, majd onnan visszatérve felkeresi Norvégia, Finnország és Dánia evangélikus egyházait, és résztvesz a megalakítandó "Evangélikus (Lutheránus) Világszövetség" első gyűlésén. Az utóbb említett észak-európai látogatásokra szívesen elkísérné Vilmos barátom a püspököt. Ezt követné az Evangélikus (Lutheránus) Világszövetség lundi nagygyűlése, amin szintén részt kellene venni Ordass Lajosnak, és így ezen is jelen lehetne, mert útlevele még ekkor is érvényes lenne. Megkérdezte tőlem is, hogy mit szólok ehhez a tervhez. Én csak annyit felelhettem, hogyha azt Vajta Vilmossal alaposan megtárgyalta, a magam tapasztalatlansága ellenére csak támogatni tudom barátom véleményét.

Így jelen voltam, amikor megvette a Stockholmból New Yorkba szóló repülőjegyét, átvettem tőle télikabátját és utazótáskájának Amerikában nélkülözhető tartalmát, majd kikísértem püspökömet 1947. április 14-én a brommai repülőtérre. Szorongó szivvel szállt fel a nagy propellerekkel hajtott gépmadárra, én pedig arra gondoltam, hogy én is így éreznék, ha nekem kellene az óceán másik oldalára repülnöm. Akkor még nem is álmodtam arról, hogy ezt igen sokszor kell majd a jövőben - egyházi szolgálataim keretében - megtennem.

Még másfél hónapom maradt a tavaszi félév befejezésére, és ezt követően összecsomagoltam dolgaimat, és elutaztam Lundba. Ott élő kollégáim nagyon vártak, mert

Ordass püspök úr közölte velük, hogy megkérte a budapesti esperesség lelkészeit: állítsanak össze egy kb. 72 oldalas angolnyelvű, fényképekkel illusztrált könyvecskét a Magyarországi Evangélikus Egyház jelenlegi életéről, amelynek a kinyomtatását Lundban nekünk kellett megvalósítani, hogy azt a megalakítandó Evangélikus (Lutheránus) Világszövetség első gyűlése minden résztvevőjének a kezébe adhassuk. Ezzel a munkával főleg Vajta Vilmos törődött, de Béla és én is segítettünk neki. Ami azonban szinte teljesen a mi feladatunk lett, az a következő volt: a rendezőség egy kiállítás keretében be akarta mutatni a világ minden részében élő evangélikusok életét. Ehhez küldtek nekünk Magyarországról is anyagot: képeket, rajzokat, térképeket, statisztikákat és ezekhez hasonlókat. Az anyag elrendezése és a kiállításon való elhelyezése, Ordass Lajos javaslatára, a mi feladatunk lett. Szívesen csináltuk ezt is. De kissé megrémültünk, amikor dr. Michelfelder főtitkár magához hívott, és azt mondta nekünk: "Fiúk, nagyon szépen megcsináltátok a kiállítás magyar részét. Tudjátok mit? A tervezett kiállítás egyik termében ott találjátok a többi egyháztól küldött anyagot. Nézzétek azt át, és a használható anyagból rendezzétek meg ti a tervezett kiállítást". Elmondta, hogy akire számítottak, hogy ezt megcsinálja, valamilyen ok miatt visszaadta a megbízást, és most már nem talál senkit sem, aki erre vállalkozna.

Elvállaltuk. Állítólag nem vallottunk ezzel a munkánkkal sem szégyent.

Amikor Ordass Lajos június 24-én visszatért hosszú külföldi útjáról, boldogan beszámolhattunk neki arról, hogy a reánkbízottakat nemcsak elvégeztük, hanem még azon felül más rendezési munkába is belekapcsolódtunk. Így segédkeztünk a rendezőbizottság irodájában is. Mindez örömmel töltötte el püspökünk szívét.

Ő már az alakulóülés előtt igen el volt foglalva. Egyrészt egy angolnyelvű reggeli áhítatra kellett készülnie, azután több Lundba megérkezett egyházi vezetővel kívánt volna találkozni, és ennek a megvalósítása érdekében munkálkodott. Az újságírók és rádiótudósítók is állandóan ostrom alatt tartották kérdéseikkel. Nekünk is csak ritkán tudott beszámolni amerikai útjáról, ami igen érdekes volt. Mivel egyik magyar delegátus a nagygyűlés megnyitójáig nem tudott megérkezni Lundba, a megüresedett helyre püspököm engem nevezett ki a Magyar Evangélikus Egyház képviselőjének, míg Leskó Béla ifjúsági megfigyelő lett. Vajta Vilmos már régen tagja volt a magyar delegációnak.

Az Evangélikus (Lutheránus) Világkonvent 1947. június 30- án befejezte szolgálatát, és ekkor megszületett - ünnepélyes keretek között - az Evangelikus (Lutheránus) Világszövetség. Ennek alapító-okmányát a Magyar Evangélikus Egyház nevében Ordass Lajos írta alá.

A legnagyobb meglepetés azonban akkor ért minket, amikor püspökünket beválasztották a 16 tagú - első - Végrehajtó Bizottságba, majd ez egyik alelnökévé választotta meg Ordass Lajost. Emlékezetem szerint egy kis szerenáddal gratuláltunk neki Vajta Vilmos diákszobájának - ahol akkor a püspök lakott - az ablaka alatt. Elénekeltük neki "Ki tanyája ez a nyárfás...". Ez igen jólesett neki.

Püspökünk fontos szolgálatokra való megválasztása azonban azt jelentette, hogy újabb gyűlések és megbeszélések foglalták le idejét akkor is, amikor maga a nagygyűlés befejeződött. Ezért, amikor ezen elfoglaltságai azután végéhez értek, igyekezett Lundból eltávozni. Meghívásra most is oda utazott, ahol a húsvéti ünnepeket töltötte, a Rydberg család remmenedali otthonába, illetőleg a herrljungai paplakra. De most ennek különleges oka volt. A remmenei templomban[1] került sor Vajta Vilmos és meny-

[1] Ugyanebből a templomból temették 1998. okt. 30-án dr. Vajta Vilmost. Sírja a templomot körülvevő temetőben, a főbejárattal szemben található.

asszonya, Rydberg Karin tanárnő esküvőjére, amelynek a szolgálatát a menyasszony nagybátyjával Ordass Lajos végezte. Persze, erre Leskó Bélával én is hivatalos voltam. A svéd nyár ekkor mutatkozott meg a maga teljes szépségében, és az adta meg a keretet a templomi szertartáshoz, az ünnepi étkezésekhez és a fiatalok boldogságához.

Fényképalbumomban egy kedves kép emlékeztet erre. Azt ábrázolja, amikor püspököm a Rydberg-ház kertjében, zsinóros magyar papi ruhában, gyermekekkel labdázik. Ritkán láttam ennyire felszabadultnak a mások által sokszor túl komolynak tartott püspökünket. Erre egyébként már korábban Vilmos barátom is felhívta figyelmemet. Amikor egyszer elvitte Ordass Lajost a lundi uszodába, az úgy örült a víznek, hogy még tréfásan le is fröcskölte őt, és bíztatta, hogy ő is nyugodtan fröcskölje le püspökét.

Ordass Lajos ez alkalommal is, mint korábban Karin pap-nagybácsijánál lakott a herrljungai paplakon. Emlékezetem szerint a paplak kertjében búcsúztam el tőle, miután egy hosszú és komoly egyházi, valamint személyes kérdéseket érintő beszélgetést folytattunk egymással. Végül közölte velem elgondolásait: Ezek a következők voltak: 1958 januárjában lejár ösztöndíjam. Ő szerzett egy féléves ösztöndíjat egy fiatal magyar lelkész számára az Egyesült Államokba.Ezt felajánlotta már Vajta Vilmosnak és Leskó Bélának. Mindketten tanulmányaik folytatása céljából szívesen maradnának még egy ideig Svédországban. Fél, hogy Magyarországról nem igen tudna most valakit Amerikába kiküldeni. Azt ajánlja, hogy én menjek át Amerikába egy fél esztendőre. Onnan igyekezzek 1948 augusztusának közepén visszatérni Európába, hogy részt vegyek az Egyházak Világtanácsának a végleges megalakulását Amszterdamban kimondó nagygyűlésén, ahová, a tervek szerint, ő fogja vezetni a Magyarországi Evangélikus Egyház delegációját. Ezután Leskó Bélával térjek vissza szülőhazámba. Ott én "sajtólelkész" leszek, és neki egyházunk külföldi kapcsolatainak az ápolásában fogok segíteni, míg Béla kollégám ifjúsági munkában fog munkálkodni. Vajta Vilmos még kinn maradhat Svédországban, amíg a teológiai doktorátusi fokozatát megszerzi.

Ezeket a terveket hallva, a viszontlátás reményében búcsúztunk el a herrljungai paplak kertjében egymásól. Azonban ez nem hamarosan, hanem csak 10 év múlva valósult meg.

KÉT LEVÉL, AMELY "AZ ORDASS FIÚK" ÉLETÚTJÁT MÁS IRÁNYOKBA FORDÍTOTTA

Püspököm ajánlatát elfogadva, a nyári szünet végén visszatértem Uppsalába, és ott az őszi félévben folytattam tanulmányaimat. Egyben megkezdtem az amerikai vízum megszerzését, és felvettem a kapcsolatokat ottani féléves ösztöndíjam felajánlóival, valamint az Egyesült Államokban szolgáló, Ordass Lajos által is meglátogatott, egy tucatnyi magyar gyülekezet lelkészével. Sajnos, a dolgok lassabban mentek, mint reméltem, és csak március elején tudtam útnak indulni. Ebben volt előny is. Még bevezethettem a következő magyar ösztöndíjast, Ferenczy Zoltánt az uppsalai egyetemi életbe, és felkereshettem Lundban Leskó Bélát, akinek püspökünk szintén lehetővé tette, hogy 1948 őszéig külföldön maradhasson és résztvehessen az Egyházak Világtanácsa említett amszterdami gyűlésén. Tőle - csak elbúcsúzás céljából - Herrljungába készültem, ahol akkor Vajta Vilmos és felesége - az utóbbi ebben a kisvárosban tanárnő volt - éltek.

Béla barátom Lundban egy kis búcsúestét készült rendezni tiszteletemre, amelyre meghívta közös barátainkat és néhányat az ő barátai közül, amikor egy telefon érke-

zett Vajta Vilmostól. Ez arra sürgetett, hogy másnap reggel mindketten utazzunk hozzájuk Herrljungába, mert egy igen fontos levelet kapott püspökünktől , aki néhány nappal ezelőtt Svájcba érkezett.

Kérése szerint cselekedtünk. Másnap délben megérkeztünk Vilmosékhoz, és elolvastuk püspökünk levelét. Annak létrejöttét és tartalmának leírását nem kell itt elmondanom, elolvashatjuk azt "Ordass Lajos Önéletrajzi írások" első kötetében, a 243. lapon.. Ez röviden abban foglalható össze, hogy rádöbbent: Magyarországon a politikai hatalomhoz jutott körök végleg elhatározták a vallás elleni harc megkezdését, és ennek eredménye érdekében sokféle módszernek az alkalmazását. A támadások tüzében állva Ordass Lajos úgy látja, hogy nem vonulhat vissza, ha ez számára és családja számára áldozatot és szenvedést is fog jelenteni.

Valószínűtlen, írta, hogy ki tud jutni Amszterdamba. Viszont arra számíthat, hogy valamilyen kigondolt, hamis eljárással eltávolítják az egyház vezetői közül, és helyét megalkuvókkal töltik be. Ha ez bekövetkezne, akkor a kintlévő ösztöndíjasok legyenek felkészülve arra, hogy kinntartózkodásuk meghosszabbodik. Viszont elhelyezkedésük érdekében számíthatnak az ő külföldi barátaira. De, ha ez a helyzet hosszabb ideig tartónak látszana, ne igyekezzenek csak egy országban maradni, hanem többe eljutni. Magyarország amszerdami kiküldöttei között Vajta Vilmos neve már régebben szerepelt. Így ő vegye ott át a delegáció vezetőjének minden megbízatását, ha ő (Ordass Lajos) nem tudna Amszterdamba kijutni. Végül mindehhez hozzáfűzte, hogy lehet, hogy rosszul látja a dolgokat, ezért, amíg elképzelhető, hogy téved vagy a körülmények másképpen alakulnak, amire most nem gondolhatott, a régi tervek megvalósításának a programjához ragaszkodjunk.

Ennek a levélnek elolvasása sok aggodalmaskodást ébresztett szívünkben. Záró mondatai viszont pillanatnyilag nem kívántak tőlünk programváltoztatást, csak a leírt lehetőségre való felkészülést. Másnap a "Gripshollm" nevű svéd hajóval útnak indulva, kb. 12 napos út után New Yorkban Amerika földjére léptem.

A rendelkezésemre álló idő nagy részét az Illinois állambeli Rock Island nevű városkában töltöttem, ahol a svéd eredetű amerikai evangélikusoknak lelkészképző teológiai szemináriumuk és egy "Augustana College" nevű főiskolájuk volt. Onnan írtam Ordass Lajosnak, közölve vele az újvilágba való szerencsés megérkezésemet, de máskülönben nem váltottam vele leveleket. Ami a magyarországi helyzetet illette, ezen a téren Vilmos és Béla által küldött levelekre támaszkodhattam csupán. Ha volt szabad időm, mint egy évvel korábban püspököm, én is meglátogattam a nagyobb evangélikus egyházi központokat, intézményeket és a magyar gyülekezeteket, amelyek közül szinte mindegyikben prédikáltam. Több barátra tettem szert, és megírtam az amerikai evangélikusság rövid történetét.

Így azután elérkezett amerkai félévem vége, és 1948 augusztusának az elején felszálltam a "Nieuw Amsterdam" nevű holland hajóra, és ezúttal alig egy hét alatt visszaérkeztem Európába.

Rotterdamból a közeli Amsterdamba utaztam, ahol gyülekezni kezdtek a világ minden tájáról az Egyházak Világtanácsa alakuló gyűlésére érkezett delegátusok. Mindjárt megérkezésem után érdeklődtem a Magyarországi Evangélikus Egyház képviselőinek az érkezése felöl, és a rendezők közölték velem, hogy Ordass Lajos nem kapott magyar útlevelet, és nem jön, de más sem, kivéve Vajta Vilmost Svédországból és Dr. Radvánszky Antalt Franciaországból. A Magyarországi Református Egyház kb. 10 delegátussal képviselteti magát a gyűlésen.

Hamarosan megérkezett Vajta Vilmos és Leskó Béla. Mindjárt összeültünk, és ők tájékoztattak a helyzet felöl. A legutóbbi probléma Magyarországon az egyház és az állam között az egyházi iskolák jövője körül mozgott. A kormányzat elvárta volna az egyházaktól, hogy önként lemondjanak iskoláikról az állam javára. Ezt a reformátusok és az unitáriusok megtették. Az evangélikusok és a katolikusok nem. Ez megmagyarázta az előállt helyzetet. Minket büntetnek. "Mindenesetre, - mondta Vajta Vilmos - én püspökünk helyett megtartom a reá kiosztott reggeli áhitatot, és jelöltetlek titeket a két el nem foglalt helyettes delegátusi helyre. Aután majd meglátjuk, milyen híreket kapunk otthonról".

A nagygyűlés megkezdődött. Megalakult - most már hivatalosan is - az Egyházak Világtanácsa. Felvettük kapcsolatainkat a magyar reformátusokkal. Mindjárt észrevettük, hogy szinte tucatnyi delegátusuk között 3-4 csoport volt, akik egymástól eltérően ítélték meg a helyzetet, és sok tanáccsal nem tudtak rajtunk segíteni. Levél ekkor még nem jött számunkra Magyarországról.

A gyűlés egyik utolsó napjának a reggelén, a fasori református templom lelkészének a leánya, Szabó Éva, kezében egy levéllel, hozzánk lépett. Ő Bázelből, ahol ösztöndíjas volt, érkezett Amsterdamba, mint "ifjúsági delegátus". Közölte, hogy édesapjától kapott egy levelet, amelyben az ír neki az evangélikusok nehéz helyzetéről, mert Ordass Lajosnál és másoknál a hatóságok házkutatást tartottak, és bekísérték őt a rendőrségre.

Aznap kaptam én is egy táviratot édesapámtól, amely csak három szóból állt: "Folytassad tanulmányaidat Apád". Sajnos, sohasem tudtam meg, hogy ezt a saját kezdeményezéséből vagy valakinek a javaslatára küldte el, mert ővele már régen beszéltem telefonon, és már akkor sem volt tanácsos ilyen kérdésekről beszélni, még kevésbbé írni. Apám egyébként 1956 őszén eltávozott az élők sorából.

Sokkal fontosabb volt a következő nap érkezett levél, amelynek Kendeh György, utolsó magyarországi főnököm volt a feladója. A levélben részletesen írt a kelenföldi evangélikus gyülekezet őszi programjáról: a bibliaórákról, a gyermekmunkáról, az énekkar terveiről és hasonlókról. De valahol, a levél közepén, a következő fél mondat állt: "Te pedig menj Vilmához". A levél megint gyülekezeti tervekkel folytatódik, és ezekkel záródik.

Megmutatva ezt két társamnak, azok rögtön megértették, hogy annak az írója, aki egyébként Ordass Lajos kelenföldi utódja volt és legjobb barátai közé tartozott, azt akarja mndani, hogy ne jöjjek haza, hanem menjek Svédországba, ahová Vajta Vilmos a gyűlés után, doktori disszertációjának a megírása miatt, vissza fog térni. Azzal is tisztában voltunk, hogy ilyesmit Kendeh György nem saját elhatározásából tanácsolt, hanem Ordass Lajos kérésére. Hosszú évek után ez be is bizonyosodott, amikor Kendéhvel és Ordass Lajossal tudtam a kérdésről szabadon beszélni. Így én ezt a levelet a második "Ordass levél"-nek merem nevezni, amely mindhármunk további életének az irányát megváltoztatta. Így kerültem én vissza Svédországba, ahol a tanulás mellett magyar lelkigondozói munkát is végeztem, majd elfogadtam a clevelandi Első Magyar Evangélikus Egyház lelkészi állását, később az engem Venezuelába vivő kiküldetést, ahol majdnem két évtizeden át, főleg a magyar, de más nemzetiséghez tartozó evangélikusok lelkipásztora voltam, végül pedig az Evangélikus (Lutheránus) Világszövetség genfi központi irodájában felajánlott előadói munkakört, amelyben 15 éven át, tehát nyugdíjbamenetelem idejének elérkezéséig szolgáltam.

/Folytatjuk/

A Niceai hitvallás többlete

A Niceai Hitvallás magyar fordítása
Az Evangélikus Egyház Hitvallási Iratai - Konkordia Könyv - 1957

Hiszek az egy Istenben, a mindenható Atyában, a menny és föld, minden látható és láthatatlan Teremtőjében;
és az egy Úr Jézus Krisztusban, Isten egyszülött Fiában, aki az Atyától született minden idő előtt, *Isten az Istenből* [1], világosság a világosságból, valóságos Isten a valóságos Istenből; született, nem teremtetett, egylényegű az Atyával, s általa lett minden; aki értünk emberekért és üdvösségünkért leszállt a mennyből, *s a Szentlélektől Szűz Máriában testet öltött* [2] és emberré lett; értünk keresztre is feszíttetett Poncius Pilátus alatt, szenvedett és eltemettetett; harmadnapon feltámadt az Írások szerint és fölment a mennybe; ott ül az Atya jobbján, és ismét eljön dicsőségben, hogy megítélje az élőket és a holtakat, s uralkodásának nem lesz vége;
és a Szentlélekben, aki Úr és megelevenít, aki az Atyától és a Fiútól jön, akit az Atyával és a Fiúval együtt imádunk és dicsőítünk, aki a próféták által szólt.
Hiszem az egy, szent, egyetemes-keresztyén és apostoli egyházat,
vallom az egyszeri keresztséget a bűnök bocsánatára, várom a halottak feltámadását és az életet az eljövendő világban. Ámen.

Tekus Ottó

Hiszek az egy Istenben[3]

Tisztelt Hallgatóim! Kedves Testvéreim! Az Apostoli hitvallás (AH) és a Niceai hitvallás (NH) összehasonlítása előadássorozatunk feladata. Három hitágazat, három előadás. Engedjenek meg egy nagyon vázlatos történelmi áttekintést.

Nagyjából két és fél évszázadon át változatos hevességű üldözés, közben-közben egy rokonszenvező vagy közömbös császár uralkodása idején rövid fellélegezés volt a keresztyének sorsa. Egyre többen lettek, akik a názáreti Jézusban hittek, és az ő nevére megkeresztelkedtek. Nagy Konstantinus uralkodása idején Kr.u. 313-ban az ún. milánói rendelet tiltotta meg a keresztyének üldözését. Valamit a mi nemzedékünk is átélt abból az örömből, amelyet az elképzelhetetlen, a nem remélt valóra válása jelent. De itt nem 40 esztendőről, hanem 250 esztendőről van szó! Ez semmiképpen sem volt sima rendszerváltás, bár a császári hatalom a nagyobb kilengéseket megakadályozta. Akadtak különböző mértékű hatalommal rendelkező pogányok, akik azt hitték, hogy vissza lehet fordítani az eseményeket a régi kerékvágásba és akadtak keresztyének, akik vissza akartak fizetni. Nagyban és egészben mégis elkezdődött az, amit a császár rendelete parancsolt: pogányok és keresztyének éljenek békében egymás mellett. A császár rendeletének egyes pontjai nyilvánvalóvá tették, hogy a hatalom mostantól fogva a keresztyén egyházat részesíti előnyben. Kereken 80 évig tartott ez az

[1] A görög szövegből hiányzik ez a rész
[2] Az ökumenikus fordításban: *Megtestesült a Szentlélektől és Szűz Máriától*
[3] Előadás 2000. november 9-én

állapot. 381-ben a történelem által ugyancsak "nagy"-nak nevezett Theodosius újabb nagy fordulatot hozott: ő a pogány vallások elől vette el az élet lehetőségét, betiltotta azokat. A pogányok a rájuk szakadó üldözés elől tömegesen menekültek az egyházba. Elkezdődött az állam és egyház szoros szövetségének korszaka.

Volt ebben az időben az egyháznak egy másik kérdése is, amely inkább az egyház belső helyzetéből fakadt. A tanításbeli különbségek kezdettől jelen voltak az egyházban. Gondoljunk az első apostoli zsinatra az ApCsel 15. fejezetében vagy Pál apostolnak a Korinthusiakhoz írt levelére. Azt hiszem, Scholz László nevezte fél évszázaddal ezelőtt Korinthust "a bajok városának". Ám a bajok mellett Pálnak a Korinthusiakhoz írt leveleiben rajzolódott ki annak az egységnek útja is, amelyért Jézus imádkozott. Az apostolok utáni korban az egyház szervezetének kialakulása idején át a 4. századig, tehát durván számítva az üldöztetés idején, népies pogányságukat a megkeresztelkedők beszivárogtatták az egyházba, hiszen nem lettek egyszerre minden ízükben keresztyén módon gondolkodó emberek. A keresztyénség kétségtelenül magasabbrendű vallásosságot képviselt, mint általában a pogányság. A hellénizmus, a görög, perzsa, egyiptomi és nem utolsósorban latin gondolkodás azonban nem könnyen adta meg magát. A keresztyénség időnként nagyon erőteljes szellemi támadásnak volt kitéve. Esetenként a különböző vallási elemek keveredésének synkretizmusa is kísértett. A bibliai tanítás ebben a helyzetben sok embert nem elégített ki, a keresztyén tanítás megfogalmazására a korabeli bölcselet fogalmait is fel kellett használni. Eközben kifejezetten belülről is fakadtak különböző tévtanítások, mert a hit alapvető kérdéseit különbözőképpen értelmezték. Az Újszövetség apostoli szerzői elég éles szavakkal jövendölték meg azok fellépését, akiknek "viszket a fülük". Nem lehet azt mondani, hogy a tévtanítások és szakadások az üldözés megszűntével jelentek meg az egyház életében. Inkább abban van a különbség, hogy most már a császári hatalom is az egyház segítségére sietett a tévtanítások és szakadások leküzdésében, mert a világi hatalomnak is érdeke volt, hogy egy egyházzal legyen dolga.

A 3. század végén és a 4. század elején az egyház életében új szerepet kaptak a hitvallások. "Hitvallás" mindig is volt ott, ahol egyház volt. Emlékszünk Jézus szavára: "ha valaki vallást tesz rólam az emberek előtt" (Lk 12,8) vagy arra a mondatára: "...amivel csordultig van a szív, azt szólja a száj" (Lk 6,45). Azt mondják a növényvilág tudósai, hogy a fák koronacsurgójáig terjed általában a földfelszín alatt a gyökérzet. Láthatatlan az ami a szívben van, a hitvallás pedig szóban vagy cselekedetekben hallható és látható. Nem sokkal vagyunk reformáció ünnepe után. Lutherről többnyire ez a hitvalló mondat ismeretes: "... hacsak a Szentírásból vagy más értelmes okfejtéssel meg nem győznek arról, hogy tévedtem, semmit vissza nem vonhatok. Itt állok, másként nem tehetek, Isten engem úgy segéljen!" - ez része az ő Wormsban a birodalmi gyűlés és a császár előtt 1521-ben elmondott hitvallásának. Szerencsénkre lejegyezte az előző éjjel történt imádkozó vergődését, amelynek egy része így hangzott: "... Ó Istenem, nem hallod, én Istenem? Halott vagy? Nem, te nem halhatsz meg, csak elrejted magad ... igaz ügy ez és a te ügyed. Azért hát a világ lelkiismeretemen erőt ne vehessen, még ha ördögökkel lenne is tele, és ha testemet - amely a te kezed alkotása - tönkreteszi és szétroncsolja is. Nekem elég a te igéd és a te Lelked." A hitvallásokat csak így lehet igazán megérteni, ha történetükre figyelve gyökérzetüket, a szív küzdelmeit is felfedez-

zük. Pál szerint: "szívvel hiszünk, hogy megigazuljunk, és szájjal teszünk vallást, hogy üdvözüljünk"(Róm 10,10). A hitvallások története felfedhet valamit a szív küzdelméből, amely a szavakban fejeződik ki.

Három ősi, egyetemes hitvallási iratunkat ebben a sorrendben olvashatjuk: Apostoli Hitvallás, Niceai Hitvallás, Athanásiusi Hitvallás (Athanásius presbitere volt a niceai zsinat egyik legaktívabb résztvevőjének, Alexander püspöknek, aki az egyiptomi Alexandria gyülekezetét képviselte. Athanasiust a későbbi évtizedekben az arianizmussal vívott küzdelem során 5 ízben száműzték és ugyanannyiszor részesült amnesztiában ortodox felfogása miatt). Ha időrendi sorrendbe állítanánk ezeket a hitvallásokat, a sorrend megkérdőjelezhető lenne. Először azért, mert a történelmi kutatás alapján az Apostoli Hitvallás elé oda kellene írni két betűt: ún. Úgynevezett. A történelmi kutatás ugyanis megállapította, hogy az apostolok tollából származó hitvallásunk nincs. Viszont senki sem vonta kétségbe, hogy az ún. AH az apostoli tanítás hagyományaira épült. Igaz, hogy az egyházban élt a 4. században egy nem sokkal később katolikus hittudósaik által is legendának minősített elbeszélés. Eszerint Jézus mennybemenetele után 10 nappal, amikor a tanítványok szívükben a zsidóktól való félelemmel összegyülekeztek, az Úr elküldte nekik Szentlelkét. Amikor leszállt rájuk, tűzzel töltötte meg őket, és olyanokká lettek, mint az izzó vas. Megteltek a nyelvek ismeretével és megfogalmazták a hitvallást. Péter így szólt: "Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában ... mennynek és földnek Teremtőjében, András ezt mondta: és Jézus Krisztusban, az ő Fiában .., a mi egyetlen Urunkban. Jakab azt mondta: Szentlélektől fogantatott ... Szűz Máriától született. János így szólt: Poncius Pilátus alatt szenvedett ... keresztre feszítették, meghalt és eltemették. Tamás azt mondta: ... poklokra szállt le ... harmadnapon feltámadt a halálból. Jakab mondta: felment a mennybe, Isten, a mindenható Atya jobbján ül ... ahonnan majd eljön, hogy megítélje az élőket és a holtakat. Bertalan szólt: hiszek a Szentlélekben ... Máté folytatta: a szent katolikus egyházat ... a szentek közösségét ... Simon hozzátette: a bűnök bocsánatát. ... Taddeus folytatta: a test feltámadását ... és Máté befejezte: és az örök életet." Ez tehát a legenda.

A történelmi kutatások kiderítették, hogy az ún. AH eredete az ősi keresztelési hitvallásokban kereshető. A katechumének felkészítésének végén (rendszerint nagyszombaton) került sor a kereszteléskor elmondandó hitvallásra. Nem tudjuk milyenek voltak ezeknek a keresztelési hitvallásoknak első formái. A 3. században azonban a fennmaradt irodalom kétségtelenné teszi használatukat. A 4. század előtt ezek a keresztelési hitvallások helyi jellegűek voltak, de annyi rokon vonást, részbeni azonosságot mutatnak, hogy mégsem tekinthetők egészen egyedieknek. Amilyen természetes ma a mi életünkben, hogy valamely kérdésről a szomszédoknál vagy abban a dologban járatos embereknél tájékozódunk, ugyanúgy természetes lehetett annak idején a kérdés, hogy más gyülekezetekben hogyan vallják meg hitüket a megkeresztelendők. Természetesen keresték a hit megfogalmazása során az apostoli hagyományt. És ugyanúgy természetes, hogy a római birodalom egymástól elég messze eső gyülekezeteinek püspökei a tartományi zsinatok során tapasztalatcserét is folytattak. Tudjuk pl. hogy még az üldözés idején kialakulnak az exarchátusok. Egy-egy nem is kicsi tájegység vagy a politikai tartomány legtekintélyesebb gyülekezetének püspöke volt több-kevesebb jogosultsággal a többi gyülekezet püspökének elismert feje, exarchának nevezték őket. A tekintélyes gyülekezetek között a legtekintélyesebb a császári székhely, Róma gyülekezete lett. Fennmaradt levelezések, utazások hírei és sok irodalmi

hivatkozás tanúsítja, hogy tanácsért, vitákban való döntésért egyre gyakrabban fordultak ehhez a gyülekezethez, ill. püspökéhez. A fennmaradt dokumentumok szerint I.Viktor (Victorius) római püspök (189-199) a 2. század legvégén, és I.István (254-257) azok, akik a többi püspökkel szemben a Pétertől öröklött elsőbbségre (primátusra) és hatalomra hivatkoztak. Ekkor tehát már bizonyíthatóan megfogalmazódott a római püspökök igénye az egész egyház vezetésére.

A hitvallás első emlékei között meg kell említenünk Hippolytus nevét, aki 310 körül Traditio Apostolica c. munkájában a római gyülekezet likturgikus szövegei között leírja az ún. Római Hitvallást is. Kr.u. 340 körül Marcellus, Ancyra (a mai Ankara Törökországban) püspöke javaslatot tett keresztelési hitvallás szövegére II.Gyula pápának. A szöveg természetesen görög nyelvű volt, az egyház csak a század második felében tért át általánosan a latin nyelv hivatalos használatára. A római gyülekezet keresztelési hitvallása latin szövegének további emléke egy Rufinus nevű aquileiai presbiter írásműve kb. 60 évvel később (Kr.u. 404?), amelyben Commentarius in symbolum apostolorum címmel a hitvallást magyarázza. Ő írja le először a hitvallás keletkezésével kapcsolatos előbb ismertetett legendát. Ezután saját egyházának keresztelési hitvallását mondatról-mondatra összehasonlítja a római gyülekezet hitvallásával. Pontosan kimutatja az eltéréseket és a római gyülekezet tekintélyes helyzetét elismerve, mégis védi az aquileiai szöveget. Az apostoli eredet igénye egy levélben tűnik fel először, amelyet 390-ben a milánói zsinat intézett Sorocius pápához Ambrosius püspök aláírásával. Lehet, hogy a levélben közölt hitvallás szövegének formába öntője maga Ambrosius volt, hiszen ebben az időben ő volt Milánó püspöke.

A legenda azért mégsem merült egészen feledésbe. Nagyjából ezer évvel később a pápa 1438-45-ig tartó ferrara-firenzei zsinatra meghívta a keleti egyház vezetőit is. A latin atyák az apostolok hitvallására hivatkoztak mindjárt a zsinat kezdetén. A keletiek egyik vezetője, Marcus Eugenicus, az efezusi metropolita azt válaszolta: mi ezt a hitvallást nem ismerjük, sohasem láttuk. Ha megtörtént volna amit mondotok, az első jeruzsálemi zsinat leírásában, az ApCsel szövegében benne lenne. - A NH egyetemes hitvallás lett, az AH máig sincs a keleti egyház alapiratai között.

A nyugati egyházban a 15. században általánosan ismert és kötelezőnek tekintett hitvallási szöveg ez az ún. AH volt. Luther, Kálvin és Zwingli is elismerték, mint a kereszténység legfontosabb hitvallását. A trieri zsinat után 1568-ban nyomtatják ki az Ordo Romanus antiquus-t, amely azt a szöveget tartalmazza, amit a reformátorok is normának tekintettek egy szó kivételével, Luther ugyanis a hitvallás harmadik hitágazatában a katolikus szót keresztyénre cserélte. Külön tanulmányt érdemelne, hogy ez az azóta Textus Receptus-nak tekintett Credo szöveg honnan ered. A kutatások arra mutatnak, hogy Délnyugat-Franciaország és Hispania ennek a végül győztes szövegvariánsnak a hazája. A megfogalmazás időpontja pedig valószínűleg Nagy Károly császár idejére tehető. A protestáns egyházakban is ez terjedt el, és a 20. század ökumenikus mozgalmai is közös keresztyén örökségüknek vallják.

Térjünk át az ún. NH-ra. Névadója az a zsinat, amelyet Kr.u. 325-ben Nagy Konstantinus hívott össze a császári udvarban befolyással rendelkező püspökök kérésére. Az először Ancyrába (Ankara) tervezett zsinatot könnyebb megközelíthetősége (Konstaninápolytól kb. 120 km-re fekszik) és kellemes éghajlata miatt Nikaiaban (Nicea) tartották. A régi Nicea ma is lakott helység Törökországban. A neve Iznik. Ha Istanbult, az egykori Konstantinápolyt az Ankarába vezető főúton kelet felé indulva

elhagyjuk, elhaladunk a Márvány- tenger mellett, egy Izmit nevű városka után jobbra fordulva az Izniki tó partján találjuk meg a hasonló nevű helységet. A niceai zsinat határozatai az egész birodalomra érvényesek voltak, ezért egyetemes zsinatnak számít. A Nyugat hagyományos (magát ortodoxnak tartó) tanításával szemben fellépő és az egyházban főképpen Keleten egyre veszedelmesebb méreteket öltő arianizmus nyugtalanságokat keltett birodalomszerte. A zsinat résztvevői javarészt az egyház keleti részéből verbuválódtak, a jelenlévő püspökök száma 220-250 körül mozgott. Az elnöklő Ossius (Hosios) püspökön és Szilveszter pápa két követén kívül csak néhány latin püspök vett részt a zsinaton, 4-5 főre teszik számukat. 325. május 20-án a császári palota nagytermében maga a császár nyitotta meg a zsinatot. Miután a püspökök a terem két oldalán elhelyezett székekre leültek, megjelent a császár, akit felállással köszöntöttek. Konstantinust néhány keresztyén udvari embere kísérte. Eusebius a császár életrajzában azt írta, hogy aranydíszes bíbor palástjában olyan volt, mint Isten mennyei angyala. Az egyházfők előtt szerénységét és alázatosságát fejezte ki azzal, hogy ő maga csak akkor ült le, amikor az atyák már ismét elfoglalták helyüket. Néhány köszönő szó hangzott el az egyház érdekében kifejtett buzgóságáért, aztán a császár latinnyelvű megnyitót mondott, amelyben egységre buzdította a püspököket. A zsinat fő célja az arianizmus elleni fellépés volt, amely lényegében a krisztológiát, tehát a második hitágazatot érintette.

A NH is egy Keleten már régebben használt keresztelési hitvalláson alapszik, amelynek ezért a zsinat csak a második hitágazatánál eszközölt változtatást. A mi érdeklődésünk most az első hitágazat felé fordul, amely magyar fordításban így hangzik: "Hiszek az egy Istenben, a mindenható Atyában, minden láthatónak és láthatlannak Teremtőjében". (Konkordia Könyv Budapest 1957) A hitvallás első szava: a görög eredetiben "pisteuomen" = "hiszünk". Ez felhívja figyelmünket arra, hogy a 3. századvégi és 4. századeleji zsinatokon a keresztelési hitvallások új funkciót kaptak. Az arianusviták során ugyanis elterjedt szokás lett, hogy az egyházi vezetők az általuk képviselt igazhitű tanításról hitvallásszerű összefoglalást készítettek. A zsinatok pedig - és a niceai is ilyen volt - megalkották jogilag egyetemes igényű formuláikat, amelyek végén anathémával illették az egyház nevében azokat, akik az ő megfogalmazásaiktól eltértek. Egy Turner nevű történész azt mondta: a régi hitvallások a katechumének számára készültek, az újak a püspökök számára (Kelly: Altkristliche Glaubensbekenntnisse. London, 1972. 205. lap) Ezeket a hitvallásokat deklaratív vagyis ünnepélyes állásfoglalást jelentő hitvallásoknak nevezzük.

A niceai zsinat által deklarált hitvallásszöveget (325) a 381. évi konstantinápolyi - második egyetemes - zsinat kiegészítette. A kiegészítés főképpen a 3. hitágazat szövegére vonatkozott, ezért mi nem foglalkozunk azzal. De annyit le kell szögeznünk, hogy ezt a hitvallást pontosan Nicea-konstantinápolyi Hitvallásnak kellene neveznünk, latin nevén Symbolum Nicaeno-Konstantinopolitanum-nak, de egyházi használatban röviden niceai hitvallásnak nevezik.

Hiszek - hiszünk: nem kell azt gondolnunk, hogy ez a szó és a mögötte álló szellemi tartalom a mi felvilágosult nemzedékünk számára nagyobb problémát jelent, mint a két hitvallást megalkotó évszázadok emberének. Gondoljunk az Ószövetségben ismételten előforduló mondatra, amely a masszív hitetlenség jelenlétét fejezi ki: "A bolond azt gondolja szívében, hogy nincs Isten". Aki egyszer így szólt Jézushoz: "Hiszek Uram, légy segítségül hitetlenségemnek", nem kevésbé viaskodott a hitért, mint a mi

korunk bármelyik embere. Talán a kérdés iránya volt más. Ma a hit tényén nagyobb nyomaték van, mint a hit tárgyán. Akkor azon volt a nagyobb nyomaték, hogy kiben, melyik istenben higgyen az ember. Tegyünk különbséget a vallásos hit általános jellege és a keresztyén istenhit között. A vallásos hit általában Istentől való félelmet fejez ki, meg akarja nyerni Őt magának minden áron, ezért minden áldozatra képes. A keresztyén hit Jézusban felismerte Isten szeretetét. Luther az első parancsolatot így magyarázza a Kiskátéban: Istent mindennél jobban féljük és szeressük, és benne bízzunk. Ezért tanít minket arra, hogy a hitnek nem tartalomjegyzéke van, a hit bizalom Istenben, aki szereti teremtett világát, abban az embert, és gondot visel arról. A modern világkép ismeretében, a kozmológia és biológia korszakában szembe kell néznünk azzal a kérdéssel, hogy egyáltalán van-e helye Istennek a világban. Amikor erre a kérdésre keresünk választ, elismerjük, hogy sem a hit, sem a tudomány nem tudja Isten létét bizonyítani. De az egyszerű embernek is tudomásul kell vennie azt, amit a fölényesen hitetlen tudós is tud a szíve mélyén, hogy Isten nemlétét sem tudják bizonyítani. Ezért nem tudásunk és annak mélysége vagy nagysága tesz hitetlennél, vagy tudatlanságunk hívővé. Egyformán megtalálható hívő és hitetlen a tanulatlan emberek között ugyanúgy, mint a legmagasabb végzettségűek között. "Szívvel hiszünk ..."

Mindkét hitvallás teljesen azonosan vall a "mindenható Atyába" vetett hitről. Ez a gondviselés-hitet fejezi ki. Gyermekkorunkban buzgón énekeltük: Gondviselő jó Atyám vagy, ó, én édes Istenem, látom én, hogy minden elhagy e világon, csak Te nem. És: "Mind jó, amit Isten tészen." A Szentírás újra megóv bennünket attól, hogy az ókor emberét naiv együgyűség vádjával illessük. Olvassuk el a 73. Zsoltárt (és egyáltalán a Zsoltárok könyvét). Jóbbal együtt megtaláljuk azt az embert, aki szenvedései között azt mondja: "Átkozd meg az Istent és halj meg". De ismerős számunkra az Újszövetségben a Jézus jobbján és balján megfeszített két lator szava: "Ha Te vagy a Krisztus, mentsd meg magadat és minket is." Ha volna Isten ... ha van Isten! De elhangzik a másik lator szava is: "Jézus, emlékezzél meg rólam" (Luk 23,39-42). Ebben a környezetben jut el Jézus az én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engemet kiáltástól ehhez a mondathoz: Atyám, a Te kezedbe ajánlom lelkemet!

Mindkét hitvallás szól a menny és föld Teremtőjéről. A NH a közös szöveget megtoldja: minden látható és láthatatlan kifejezéssel. A "menny és föld" és a "látható és láthatatlan" kifejezés jelentősége abban az időben az ókori világképben rejlett. A két hitvallás szerzői teljesen egyetérthettek abban, hogy a föld az Isten számunkra látható világa, és a menny az azt benépesítő angyalokkal a láthatatlan világ. Az összehasonlítás meggyőződésem szerint nem mutat a két szöveg között ezen a ponton sem lényeges különbséget. De azt meg kell jegyeznünk, hogy a mi világképünk is magába foglalja a láthatót és láthatatlant, de nem helyileg elkülönítve, hanem úgy, hogy a láthatót nemcsak körülveszi, hanem átszövi a láthatatlan. Isten láthatatlan világa nem egy helyileg tőlünk elhatárolódó más világ, hanem magába foglalja a mi látható világunkat. Az ókori világkép kísérlet a megfoghatatlan meghatározására, és ugyanúgy mint a mi megfogalmazásunk is csak kísérlet.

Felfigyelhettünk a "hiszek Istenben", "hiszek egy Istenben" és "hiszek az egy Istenben" variánsokra. Ez a különbség csak az egyik nyelvről a másikra fordításból adódik. A mi Konkordia könyvünk lapalji jegyzeteiben foglalkozik ezzel. "Isten" az AH-ban eredetileg névelő nélkül szerepel: Credo in Deum (a NH sem határozatlan névelőként, hanem számnévként szerepelteti a "Hiszek egy Istenben" kifejezésben. T.O). A jegyzet

hivatkozik arra is, hogy az "egy" szócskát a 16-17. századbeli magyar káték, Pálházi Göncz Miklós fordítása sem alkalmazza. Úgy látja, hogy az "egy" a római katolikus egyházban használt forma hatására terjedt el újabban nálunk is, és azzal együtt a "hiszekegy" elnevezés is. Az "egy" használata a NH-ban a két teremtő (jó és rossz) hatalomban hívő eretnekséggel szemben tehette nyomatékossá az "egy" teremtő Istenben való hitet.

Idő rövidsége miatt sajnos ki kellett hagynunk a két hitvallás összevetéséből a mai teológiai problémákat. Pl. "Hiszek Istenben (vagy "egy Istenben") döntés a pogány politeizmus környezetében. Istennel kapcsolatban az "Atya" használata és a feminizmus kérdése, a "mindenható" kifejezéshez kapcsolódóan az igazság érvényesülésének kérdését, lásd theodicaea, sors és történelem, holokauszt és végül hadd említsem az evolúció, a creatio continua kérdését. Ezeken kívül is nyilván idesorolható nem kevés vitatott kérdés.

Összegezésképpen: amikor az AH vagy NH Credo-hiszek szavát a magunk hitvallásaként elmondjuk, beletartozunk abba a megszámlálhatatlan sokaságba, amely a Jelenések könyve 19. fejezete szerint a Bárány vérével fehérre mosott ruhákban jön elő a nagy nyomorúságból. Ez a nagy nyomorúság nemcsak külső nyomorúságot, az üldözéseket fejezi ki, hanem ugyanúgy a belsőt, a hitért való viaskodást.

Scholz László

Az elrejtőző Isten
(Deus absconditus)

Csak dallal, énekszóval
Vagy áldandó, Uram?
Nem dicsér éppúgy sóhaj,
Bár ólomszárnya van?
Ha fájdalmam őszinte,
Hiszem, Téged dicsér,
Bár oly sötét, hogy szinte
Poklok mélyéig ér.

Te Úr vagy a sötéten,
Úr a mélységben is,
Ott vagy Te vak kétségben,
Hol sátán tőrbe visz.
Ha most homály terül rám
Kioltva múlt hitét,
Tudom, bár hallgatsz némán:
A végső szó Tiéd!

A végső szót kimondtad:
A testté lett Igét.
Nagy mélységből kivontad,
Él Ő s úgy von Feléd!
Ó, elrejtőző Isten,
Kit ködfátyol fed el,
Fiadra nézek s menten
Föllebben a lepel.

1977

Dallam: Du meine Seele singe (Evangelisches Kirchengesangbuch, 197.)
Vagy: Már búcsút veszek tőled (505)

Győri Gábor

Hiszek az egy Úr Jézus Krisztusban[1]

Bevezetés

Az előző előadásban bőséges tájékoztatást kaptunk arról a korról, melyben a keresztyénség alaphitvallásai megszülettek. Megérthettük, nem véletlen, hogy a IV. században lett az egyházban középponti kérdés a dogma, a tan tisztázása, egységesítése és írásbeli rögzítése. A ma ismert első hitvallások (Apostoli, Római, Niceai stb) - amint erről szólt az első részben Tekus Ottó - eredetileg a katechumenatusban alkalmazott formulák, „keresztelési hitvallások" voltak. Az új betérők számára foglalták össze az evangéliumi tanítást, illetve hitük megvallásához rögzített formát adtak. Az üldözések megszűnése következtében azután felszínre kerülhettek az eddig elszigetelt, latens irányzatok, a különféle filozófiai, szellemi hatásoktól színezett teológiai megfontolások, melyek többnyire egy-egy neves püspök vagy presbiter személyéhez kötődtek. Az apostoli levelek tanúsítják, hogy az evangélium értelmezésében már nagyon korán kisebb-nagyobb eltérések jelentkeztek. Az első nagy viták a mózesi törvényekkel összefüggésben merültek fel. (Péter és Pál vitája.) A jánosi levelekben már kitapintható a gnózissal való polémia. Az üldözések idején az egyházban nem kapott elsődleges szerepet a dogma, de a konstantínuszi fordulat után egyszerre hangsúlyossá válnak az elvi-teológiai kérdések. Nem véletlen az sem, hogy éppen a második hitágazat, Jézus Krisztus személye kerül a viták középpontjába.

1/ A megütközés köve - a krisztológia

A főpapok és írástudók visszatérő kérdése Jézushoz: *„Milyen hatalommal teszed ezeket, és ki adta neked ezt a hatalmat? "* Ki vagy te, honnan veszed a bátorságot, hogy Istennel egyenlőnek jelentsd ki magad? - Már a saját népe körében is megoszlanak a vélemények. Krisztus személye mind ellenfeleinek, mind követőinek megfejthetetlen titok. Jézus maga is utal arra, hogy az Ő megjelenése megütközést okoz az embereknek, és ez az Ő lényéből adódik;

> Ő azonban rájuk nézett, és ezt mondta: „Akkor mit jelent az Írásnak ez a szava: az a kő, amelyet az építők megvetettek, lett a sarokkő, aki erre a kőre esik, összezúzódik, akire pedig ez a kő ráesik, szétmorzsolja azt." Lk 20, 17-18

Ezek után nem csoda, hogy maga Keresztelő is meginog, vagy gondoljunk a tanítványokra, akik a Jézussal töltött évek után még mindig bizonytalanok.

> Fülöp így szólt hozzá: „Uram, mutasd meg nekünk az Atyát, és az elég nekünk!" Jézus erre ezt mondta: „Annyi ideje veletek vagyok, és nem ismertél meg engem, Fülöp? Aki engem lát, látja az Atyát. Hogyan mondhatod te: Mutasd meg nekünk az Atyát? Talán nem hiszed, hogy én az Atyában vagyok, és az Atya énbennem van?" Jn 14, 8-10

A főpap számára is ez a perdöntő kérdés:

> „Az élő Istenre kényszerítelek, mondd meg nekünk, vajon te vagy-e a Krisztus, az Isten Fia!" Mt 26,63.

[1] Előadás 2000. december 11-én

Nem a messiási igény bejelentése volt a botrányos, hanem az, hogy Jézus az Isten Fiának vallotta magát, illetve elfogadta az erre vonatkozó állítást.
Az apostoli levelekben is találunk a Krisztus személyét érintő passzusokat, ahol szinte már hitvallási formulákról beszélhetünk, adott esetben polemikus kicsengéssel:

> Valóban nagy a kegyességnek a titka: aki megjelent testben, igaznak bizonyult lélekben, megjelent az angyaloknak, hirdették a pogányok között, hittek benne a világon, felvitetett dicsőségben. 1Tim 3,16
>
> Szeretteim, ne higgyetek minden léleknek, hanem vizsgáljátok meg a lelkeket, hogy azok az Istentől valók-e, mert sok hamis próféta jött el a világba. Az Isten Lelkét erről ismeritek meg: amelyik lélek vallja, hogy Jézus Krisztus testben jött el, az Istentől van. Amelyik lélek pedig nem vallja Jézust, az nem az Istentől van. Ez az antikrisztus lelke, amelyről hallottátok, hogy eljön, most pedig már a világban van. 1Jn 4, 1-3

A keresztyén tan legvitatottabb tétele kétségkívül Jézus Krisztus Isten volta. Az apostoli tanítással szemben, az egyistenhit védelmében léptek fel a monarchizmusként fémjelzett teológiai irányzat képviselői, köztük *Samosatai Pál* (Antiochia püspöke, 268-ban egy zsinat elítélte). Az ő nevéhez fűződik *a dinamikus monarchizmus*, másnéven adoptianizmus, mely szerint Jézust Isten a fiává fogadta. Jézus a Logosz által kapja az isteni lényeget, ami korábban nem volt a sajátja. *Dionysius* (260 körül) *a modalista monarchizmus* hirdetője volt, aminek lényege, hogy Jézus Istennek csupán egy megjelenési formája. E két fő irányzat, a görög filozófiával keveredve, egész sor új elképzelést hozott felszínre. Ebbe a sorba áll be *Arius (280-336)* aki Antióchiában volt tekintélyes és művelt presbiter. Vitába szállt Alexandrosszal, Alexandria püspökével. Tanításának lényege:

- A Fiú nem az Atya lényegéből való, hanem a semmiből teremtetett.
- A Fiú az Atya akaratából teremtetett, a teremtmények között a legtökéletesebb.
- Mivel teremtmény, volt idő, amikor nem létezett, tehát nem örökkévaló, bár az idő kezdete előtt teremtetett .

> Ariusz és követői további következtetéseket vontak le az Atyára vonatkozólag is: ha a Fiú nem létezett mindig, akkor az Atya sem volt mindig „atya" - ezt a jellegét később vette fel, tehát Isten megváltozott, és a jövőben is megváltozhat stb...Jó példája ez annak, hogy a spekulatív gondolkodás hogyan lazítja föl a hit talaját, végül mindent megkérdőjelezve a hit elvesztéséhez vezet.

Alexandrosz 318-ban összehívott egy zsinatot, ahol Ariusz tanítását elvetették, őt pedig kiközösítették, a vita ezután levelezés útján tovább folyt. A vitába Konstantinusz császár is beleavatkozott - megintette Alexandroszt, őt tette felelőssé azért, hogy nyilvánosságot adott Ariusz tanításának. Ariuszt is csöndre intette, de nem tartotta lehetetlennek azt, amit elgondolt. A vita nem ült el, még akkor sem amikor a császár Ossius hispániai püspököt küldte a felek megbékítésére. Közben Konstantinusz, 324-ben legyőzve ellenségét, Liciniust, a birodalom teljhatalmú urává vált. A birodalom egységét veszélyeztető vallási vitát mielőbb rendezni kívánta, ezért zsinatot hívott össze Nikaia városába. A zsinat napirendje:

- a húsvét napjának rendezése (Nisszán 14. vagy a hét első napja?),
- Melitos, a hitehagyott püspök ügye,
- Ariusz kihallgatása.

A legnagyobb problémát az Atya és a Fiú egylényegűségének megfogalmazása jelentette. Mivel a bibliai igéket többféleképpen lehet értelmezni, felmerült a kérdés, szabad-e Biblián kívüli kifejezést használni. A többség ezt elfogadva, *a homoousios* (azonoslényegű) kifejezéssel jelölte meg az Atya és a Fiú egymáshoz való viszonyulását. Ariusz és követői ezzel szemben *a homoiousios* (hasonlólényegű) kifejezés mellett törtek lándzsát. A zsinat nagy többséggel döntött az előbbi mellett, és elfogadta azt a formulát, ami lényegében megegyezik a ma ismert NH-val, azzal a különbséggel, hogy a harmadik hitágazat után - ami ekkor mindössze ennyi volt: *„És a Szentlélekben "* - elítélte Ariusz tanítását és átokkal sújtotta azokat, akik az alábbiakat vallják:

- volt idő, amikor Isten Fia nem létezett,
- mielőtt Isten Fia született, nem létezett,
- Jézus a nem létezőből lett, mint a többi teremtmény,
- Jézus más lényegű, mint az Atya (hypostasis),
- mint teremtmény változik, átalakul.

A zsinat lezárása után Ariuszt száműzték, és bár a császár szigorú rendeletet adott ki Ariusz könyveinek megsemmisítésére, nem sokkal később maga is tanainak követőjévé vált, sőt a püspökök többsége is átállt. Az arianizmus mindenütt tért hódított, még a keresztyénséggel ismerkedő barbárok is ezt az irányzatot vették fel. A dogmatikai tételek a mindennapos beszéd tárgyává lettek az egyszerű emberek körében is.

> Nüsszai Gergely jegyezte föl a Fiú istenségéről írott művében a következőket: „Megkérdem a piaci árust, hány obulusba kerül ez vagy amaz, de ő így felel: előbb mondd meg, teremtetett-é a Fiú vagy öröklétű. Elmegyek a pékhez, kérdem, mibe kerül egy cipó, mire ő arról szaval, hogy az Atya magasabbrendű, és a Fiú neki van alávetve. Ha pedig a fürdőmestert kérdem, előkészítette-e a kádat, azt fogja mondani: szerintem a Fiú a semmiből teremtetett."
>
> Madách is a Tragédiában a „ióta-vitával" adja vissza ennek a kornak a hangulatát.

Végül a 381-ben Nagy Theodosius által összehívott konstantinápolyi zsinat törte meg az arianizmus uralmát. A Nicaeno-Konstantinopolitanum szövege a 451. évi kalcedóni zsinat aktáiból maradt ránk, és az 589-ben tartott toledói zsinat rendeli el használatát a misén. Rómában 1014-ben vezették be. A protestánsok táborában, a mise megszüntetésével együtt a NH is kikerül a használatból, bár a Liber Concordiae tartalmazza. A Kis és Nagy Káté az Apostolicumot veszi alapul. Érdekes, hogy Bach h-moll miséjének Credo tétele - az eredeti miseformát követve - a NH latin szövegére épül.

> A h-moll mise „Et in unom Dominum" tételét Bach szoprán-alt duettre komponálta. Az énekszólamok vezetésével az egylényegűség (consubstantialem) fogalmát emeli azáltal, hogy a két szólam ún. prímkánonban szólal meg, Az alt mindössze egy negyedhangnyi különbséggel lép be a szoprán után, így a két szólam szinte együtt hangzik.

2/ A NH krisztológiai többlete

A NH többlete az AH-hoz képest nem csupán mennyiségi jellegű, nem ugyanazt fogalmazza meg bővebben. Vannak olyan részek, ahol a NH kevesebbet mond az AH

szövegéhez viszonyítva. Nem tartalmazza *a pokolra szállás* mozzanatát. Többletet hoz, amikor egyes gondolatokat hangsúlyossá tesz vagy új kifejezéseket használ.

A második hitágazat egyértelmű ÁLLÁSFOGLALÁS az arianizmussal szemben: ***„aki az Atyától született minden idő előtt,*** *Isten az Istenből*[2]***, világosság a világosságból, valóságos Isten a valóságos Istenből; született, nem teremtetett, egylényegű az Atyával"***

A következő tétel: ***„és általa lett minden"*** - bár az AH-hoz képest új - nem Ariusz ellen irányul, hiszen ezt ő is vallotta. - Ez azt jelzi, hogy az egyházatyák a vitától függetlenül is fontosnak tartottak bizonyos KIEGÉSZÍTÉSEKET eszközölni, mégpedig a SZENTÍRÁSSAL összhangban.

> Mert benne teremtetett minden a mennyen és a földön, a láthatók és a láthatatlanok, akár trónusok, akár uralmak, akár fejedelemségek, akár hatalmasságok: minden általa és reá nézve teremtetett. Kol 1, 16

„...aki értünk emberekért és üdvösségünkért leszállt a mennyből, s a Szentlélektől Szűz Máriában testet öltött és emberré lett; értünk keresztre is feszíttetett Poncius Pilátus alatt, szenvedett és eltemettetett".

Többletként kell értelmeznünk a megváltásunkról szóló rész MEGSZÓLÍTÓ jellegét. Az AH szerint: *fogantatott, született, szenvedett, megfeszíttetett, meghalt, eltemettetett...* NH ezzel szemben kiemeli a megváltásban való érintettségünket, amikor jelzi, hogy *értünk* történt, *emberekért lett emberré* Krisztus, akiről fentebb megállapítja, hogy valóságos Isten a valóságos Istenből. Két ponton hangsúlyozza az értünk történteket: *„értünk leszállt a mennyből "* és *„értünk keresztre feszíttetett"* - Ez lényegi többletet jelent!

Új összefüggésben szól a feltámadásról is: *„harmadnapon* ***feltámadt az Írások szerint és fölment a mennybe"*** - A feltámadott Krisztus is az Írásokra hivatkozik az emmausi tanítványok előtt.

> *„Hát nem ezt kellett-e elszenvednie a Krisztusnak, és így megdicsőülnie? És Mózestől meg valamennyi prófétától kezdve elmagyarázta nekik mindazt, ami az Írásokban róla szólt. " Lk. 24, 26-27*

Nem említi Krisztusnak a halottak közül való föltámadását, amint a poklokra szállást sem. Ez utóbbi újra megjelenik az Athanasius nevével fémjelzett „Athanasiusi Hitvallásban", de a halottak közül való föltámadást ez sem említi.

„...ott ül az Atya jobbján, és ismét eljön dicsőségben, hogy megítélje az élőket és a holtakat, s uralkodásának nem lesz vége;" - ismét új elem a krisztológiát lezáró, Krisztust dicsőítő mondat, melyben az Úr dicsőségben való visszatérését és örökké tartó uralmát vallja.

A krisztológia átnyúlik a 3. hitágazat területére is - legalábbis a konstantinápolyi zsinaton keletkezett, kibővített szöveg szerint - amennyiben a Szentlelket úgy vallja meg, mint Aki az Atyától és a Fiútól jön: ***„és a ,Szentlélekben, aki Úr és megelevenít, aki az Atyától és a Fiútól jön, akit az Atyával és a Fiúval együtt imádunk és dicsőítünk".*** - Itt jelenik meg a „filioque" gondolat, ami az Athanasiusi Hitvallásban már a Szentháromságról szóló hermetikus gondolatrendszerré bővül.

[2] A görög szövegből hiányzik ez a rész

3/ A Niceai Hitvallás - benne a krisztológia - meg nem szűnő lecke az utókor számára

Sem az Apostoli, sem a Niceai sem a későbbi hitvallások nem jelenthetik a teológiai gondolkodás végső lezárását a krisztológia tekintetében. (Természetesen nemcsak a krisztológia tekintetében!) Bármennyire is kényelmetlen az egyház számára az a tény, hogy Krisztus lénye nem szorítható perfekt dogmák keretei közé, együtt kell élnie ezzel a valósággal, amíg e földön él. A tanítványok még rágódnak a kérdésen: Kicsoda Jézus Krisztus? - Az apostolok már hirdetik, megvallják és életüket áldozzák érte. Az egyháztörténelem további századaiban *a „tanítvány-egyház"* újra és újra fölveti a kérdést, ami szakadásokhoz vezet, de *az apostollá érlelődött keresztyének* életükkel, adott esetben halálukkal vallják Krisztust mindenek felett való Uruknak. Dolgozatunk kereteit szétfeszítené, ha a Nicaenumból eredő krisztológiai gondolatok mindegyikét meg kívánnánk vizsgálni. Álljon itt ízelítő példaként Paul Tillich krisztológiájának néhány megfontolásra érdemes mondata:

„A krisztológiai tételeket fenyegető két nagy veszély közvetlenül abból az állításból fakad, hogy **Jézus a Krisztus.** Ennek az állításnak fogalmi értelmezése könnyen elvezethet a Krisztus Jézus *Krisztus-jellegének* tagadásához, de elvezethet a Krisztus Jézus *Jézus-jellegének* tagadásához is. A krisztológiának mindig e két szirtfok között kell megtalálnia a szűk szorost, és tisztában kell lennie azzal, hogy ezt a feladatot sohasem oldhatja meg véglegesen, hiszen isteni titokról beszél, amely még kinyilatkozatottan is titok marad". „A Niceai zsinat döntése, amelyet Athanasius az egyház élet-halál ügyeként védelmezett, lehetetlenné tette Krisztus isteni erejének tagadását... Új létet csak az az Isten teremthet, aki valóban Isten, nem pedig félisten. Ezt a gondolatot volt hivatott kifejezni *a homoousios* fogalma. „A Niceai zsinat döntése egyértelműen krisztológiai döntés volt."

A krisztológiai vita nem választható el a szentháromság-problémakörtől. **Augustínus** erről azt mondja, hogy „a Szentháromság három személyének megkülönböztetése tartalmatlan, és *nem arra való, hogy mondjunk valamit, hanem hogy csendben maradjunk. S* valóban az olyan fogalmak, mint születetlen, öröktől született, származó stb. még szimbólikus felfogásban sem jelentenek semmit a szimbólikus képzelőerő számára."

„**Luther** úgy találta, hogy a Szentháromság szó furcsa, sőt szinte már nevetséges is, de mint megannyi más esetben, itt sem akadt jobb. Mivel Luther tisztában volt a szentháromsági eszme egzisztenciális gyökereivel, határozottan elvetette az olyan teológiát, amely a szentháromsági dialektikával értelmetlen számkombinációkat játszik. A Szentháromság dogmája a krisztológiai dogmát támogatja, a Niceai zsinat megmentette a keresztyénséget attól, hogy félisteneket imádó szektává zülljön."

Paul Tillich megfogalmazza a Niceai Hitvallásból fakadó teológia problématikus voltát is, amikor a következőket írja: „A Niceai zsinatnak az a döntése, hogy a Názáreti Jézusban, az emberben maga Isten, nem pedig egy félisten volt jelen, utat nyitott a Krisztus Jézus *Jézusjellegének* elsikkasztása felé, vagy hagyományos kifejezésekkel élve, Jézus teljes emberi természetének tagadása felé. Ez a veszély nagyon is valóságos volt. A népies és szerzetesi kegyesség nem érte be azzal az üzenettel, hogy Isten és az ember örök egysége megjelent az elidegenedés feltételei között. Ezek a kegyességek *töb-*

bet akartak. Egy olyan Istent akartak, aki itt jár a földön, részt vesz a történelemben, de ugyanakkor nem osztozik a létezés konfliktusaiban és az élet kétértelműségeiben. A népies kegyesség nem paradoxont akart, hanem csodát. Ez a kegyesség nyitott utat az összes lehetséges babonának. A remeték és szerzetesek nemcsak torzulásaiban, hanem a maga lényegi jóságában is gyűlölték a természetit, s ez fanatikussá tette őket azzal a teológiával szemben, amely azt hangsúlyozta, hogy Krisztus teljesen részesedett az ember egzisztenciális mibenlétével".

„Ezt a felfogást nevezik magas krisztológiának. De bármilyen magasztosak is legyenek azok a tulajdonságok, amelyeket Krisztusnak tulajdonítanak, a végeredmény egy meglehetősen alacsony értékű krisztológia, amely a paradoxont feláldozza a természetfeletti csoda kedvéért. Az üdvösség csak attól jöhet, aki teljesen részesedik az ember egzisztenciális mibenlétében, nem pedig olyan földön járó Istentől aki *semmiben sem hasonló hozzánk* (Zsid 4,17 kk.) A protestáns elv szerint Isten egyformán közel van a legalacsonyabbhoz és a legmagasabbhoz, az üdvösség pedig nem azt jelenti, hogy az ember átvitetik az anyagi világból az úgynevezett lelki világba. Ez viszont egy *alacsony krisztológiát* igényel, s valójában ez az igazi *magas krisztológia*".

Felhasznált irodalom:

- Paul Tillich Rendszeres Teológia (Osiris 1996)
- Reuss - Hitvallási Iratok 1994/95
- Nagy Gyula - Dogmatika 1964/65
- Barth Károly - Kis dogmatika
- Reinhart Staats - Das Glaubensbekenntnis von Nizäa-Konstantinopel - Historische und theologische Grundlagen
- Az Evangélikus Egyház Hitvallási Iratai - Konkordia Könyv - 1957

Meg kellene értenünk, hogy amikor Bibliánk arra tanít, hogy a világ kísértéseivel szemben legyünk résen, akkor nem világgyűlöletre tanít. Csak arra, hogy a világot ne tévesszük össze Istennel. Ne a világ legyen a bálványunk, amelynek mindent odaáldozunk: életidőnket, a munkaerőnket, álmainkat, reménységünket, hitünket! Isten trónusára ne a Mammon üljön! Isten helyébe ne a vérünk pezsgése kerüljön! Az örök Istent ne tévesszük össze a porába omló, múló világgal!

Ordass Lajos

Bohus Imre

Hiszek a Szentlélekben[1]

A 325-ben Niceában tartott első egyetemes zsinat hitvallása (a továbbiakban: N) ennyit mond a Szentlélekről: „...és a Szentlélekben". Amit az Apostoli Hitvalláshoz viszonyítottan többletnek mondunk, az a 381-es, Konstantinápolyban tartott második egyetemes zsinat hitvallásának (Nicenokonstantinopolitanum, a továbbiakban: NK) szövegében olvasható. Itt az eredeti 6 szóból álló harmadik rész 48 szóra, tehát a hatszorosára bővül. Ebből 22 szó a Szentlélek személyére és munkájára vonatkozik, (ez a tulajdonképpeni többlet). A fennmaradó, 20 szavas szöveg tartalmilag megegyezik az Apostoli Hitvallással.

Mai egyházi gyakorlatunkban a NK-t nevezzük Niceai Hitvallásnak. Magyar szövege a latin fordítás alapján készült, amely több ponton eltér az eredeti görögtől. A jelentéktelenebb eltéréseket mellőzve kettőről beszélnünk kell. Az első az „Urunkban és éltetőnkben" kifejezéssel kapcsolatos. A magyar szövegben az „Urunk" állítmány, az eredetiben jelző: uralkodó és életet teremtő („to kyrion kai dzóopoion"). Ennek jelentőségéről utóbb szólunk. A másik eltérést azért említjük meg, mert még korunkban is szembeállítja a keleti és a nyugati keresztyénséget. A görög szöveg szerint a Szentlélek az „Atyától származik", ezt egészítette ki a latin fordítás az „és a Fiútól" (Filioque) meghatározással. Tertulliánusz, különösképpen pedig Águsztinusz óta a nyugati teológia egyik alapvető tanítása ez. Röviddel Nagy Károly császárrá koronázása előtt, 800 körül, Aquileai Paulinusz, a Karoling uralkodók udvari teológusa elismerte, hogy dogmatikai megfontolásból került a NK szövegébe. Valójában politikai szándék volt a betoldás mögött. Teológiailag igaz, a megvalósítás módja kifogásolható. (Az EVT 1979-ben, az LVSZ 1990-ben azt javasolta, hogy elsősorban ökumenikus istentiszteleteken e betoldás nélkül használják a NK-t.)

A fordításban található eltéréseken túl meglepetten kell tudomásul vennünk, hogy a Szentlélek mellől hiányzik az „egylényegű" megjelölés. Mellőzése valószínüleg tudatosan történt.

I. Az egyháztörténelmi háttér

Hitvallások keletkezése elválaszthatatlan a korra hatást gyakorló és jellemző eseményektől, jelenségektől. Ez a megállapítás mind a N, mind a NK esetében is igaz. Az események és jelenségek között azonban válogatnunk kell. Ez a válogatás elkerülhetetlenül szubjektív. Én az alábbiakat látom fontosnak:

1. A Diokleciánusz-féle üldözés vége, a császár uralkodástól való visszavonulása és a keresztyéneknek a pogányokkal egyenlő jogot biztosító milánói rendelet kiadása között egyetlen évtized telt el. Az üldözés idején sok keresztyén vágyódott arra, hogy Jézusban való hitét életének odaáldozásával vallja meg, bizonyítsa. Az említett rendelet után a mártírságnak erre a formájára nem volt többé lehetőség. A Jézus mellett történő kiállásra egyetlen terület tűnt alkalmasnak: az igaz tanítás megfogalmazása és védel-

[1] Előadás 2001. január 11-én

mezése. Ennek volt következménye a tanítás miatti viták szenvedélyessége, és a személyes állásfoglalás következményekkel nem törődő kockázatvállalása.

2. Képtelenek vagyunk pontosan meghatározni, hogy Konstantin császár 312. október 28-ra rögzített megtérése valóságosan mit jelentett számára. Különbözőképpen értékelhetjük azt a tényt is, hogy csak 337-ben, halála előtt néhány nappal keresztelkedett meg. Bizonyos azonban, hogy nagyon féltette a birodalom súlyos harcok árán megőrzött egységét. Ezt az egységet az egyházra támaszkodva akarta fenntartani, de az egyház egysége a krisztológiai viták miatt éppen ekkorra vált kérdésessé. Mivel az egyház esetleges szakadását a birodalom szempontjából veszedelmesnek ítélte, mindent elkövetett annak megakadályozására. 325. május 20-án elmondott, a zsinati tanácskozásokat megnyitó beszéde sokat elárult szándékáról. Ebben a beszédében azt követelte a jelenlévő püspököktől, hogy az egyházban a békességet és az egységet mindenképpen állítsák helyre.

3. A második egyetemes zsinat táján megváltozott a püspöki szolgálat jellege. Korábbi karizmatikus háttere eltűnt, és intézményessé, „hivatalnokivá" vált. Megszűnt az a gyakorlat, hogy a nép választott magának püspököt. A „lelki ajándékok" helyébe külső érdekek kerültek. A püspök társadalmi tekintélye, kapcsolatteremtő képessége, rétori adottsága, politikai jelentősége stb, leginkább pedig székhelyének birodalmi fontossága lett döntővé. A püspökválasztást országos érdekek befolyásolták, több esetben a császár kívánsága döntött, aki maga is püspöknek tartotta magát bizonyos értelemben. (Cézáreai Euzébiusz említi, hogy a császár „episkopos ton ektos", a külső dolgok püspöke.)

4. Az egyházban bekövetkezett fellazulás ellentmondásaként kialakult az aszketizmus életforma. Egyre jobban tisztelték azokat, akik ezt az életformát vállalták. Az elvilágiasodó pöspökök magatartása miatt közülük sokan szembekerültek a hivatalos egyházzal és annak tanításával. Az aszkéták tekintélyükkel erősen hatottak az alsó néposztályokra, és sok egyháztagot elidegenítettek az orthodox tanoktól. Több esetben szélsőségesen viselkedtek: nem vettek részt templomi alkalmakon, a szentségeket mellékesnek és lényegtelennek tartották. Magatartásukról a velük kapcsolatos írások és rendelkezések sokat elárulnak. Athanáziusz pl. Antal élettörténetét írva azt hangsúlyozta, hogy nem szakította meg püspökével a kapcsolatot, és egész életében az orthodox tanításhoz ragaszkodott. Nagy Baziliusz pedig rendtartásában arra utasítja az aszkétákat és a remetéket, hogy ne vonják ki magukat a püspökök fennhatósága alól. Viszont tudunk olyan esetekről, hogy az aszkéták csak az általuk tisztelt püspök fennhatósága alatt maradtak meg. Figyelemre méltó az is, hogy a 381-es konstantinápolyi zsinat idején több ezer aszkéta jött a városba Kisázsiából és Mezopotámiából, hogy jelenlétével a zsinat munkáját befolyásolja.

II. A Szentlélekről szóló tanítás korai megfogalmazása

Nem kell külön bizonyítanunk, hogy mind az Ó-, mind az Újszövetség milyen erővel és határozottsággal szól a Szentlélek személyéről és munkájáról. Ez a szentírási bizonyságtétel szabta meg azoknak a reguláknak és „hitvallásoknak" a tartalmát, amelyeket a katechumének oktatásánál használtak és keresztségük alkalmával elismételtek. Közülük néhány visszakerült az Újszövetségbe, pl. Máté 28,19: „...tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és

a Szentléleknek nevében..." Hasonlót találunk a Didachéban: „Miután mindezt elmondtad, keresztelj meg folyóvízben az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében." Az első Kelemen-levélben tűnik fel először az „egy" szócska: „Nem miénk az egy Isten, az egy Krisztus és a kegyelem egy Lelke, amely kitöltetett reánk?" Az apologétáktól kezdve olyan meghatározásokkal találkozunk, amelyek majd a NK-ban ismétlődnek. Jusztínusz Mártír így kérdez: „Hiszel a Szentlélekben, aki a próféták által szólt?" Iréneusz a II. szd. második felében ezt írta: „Újjászületésünk keresztsége három ponton halad keresztül, miközben az Atyaisten újjászületést ajándékoz nekünk Fia által a Szentlélekben." Ebben a korban keletkezett az „Apostolok levele" című irat is Kisázsiában, amely Jézus néhány csodáját beszéli el. Az ötezer megvendégelésének történetében a tanítványok arról szólnak, hogy a harmadik kenyér a Szentlélekben való, a negyedik az egyházba vetett, az ötödik pedig a bűnbocsánat felőli hitünket jelképezi. Tertulliánusz Jézus és a Szentlélek kapcsolatát hangsúlyozta: a mennybe felvett, az Atya jobbján ülő Jézus „önmaga helyett a Szentlélek erejét küldte, hogy vezesse a szenteket..." „Ő, ahogyan megígérte, az Atyától a Vigasztaló Szentlelket küldte el, aki megszenteli azok hitét, akik az Atyát, a Fiút és a Szentlelket hiszik."

III. 325 és 381 között

Az első egyetemes zsinat csak látszólag vetett véget az egyház belső ellentéteinek. A püspökök nagyobb része a császár kívánságára és unszolására írta alá a zsinat hitvallását. Áriusz néhányadmagával megtagadta ezt, körülbelül ugyanannyian voltak, akik teljes meggyőződéssel vállalták. Véget nem érő viták, kölcsönös kiközösítések, száműzetések kezdődtek. Konstantin, majd halála után fiai egyre inkább az arianizmussal rokonszenveztek.

A N szófukarsága lehetővé tette, hogy az „és a Szentlélekben" szavakat bárki tetszése szerint értelmezze. Sokan, akik elfogadták a Fiú „homoúziáját", az Atyával való lényegszerinti egységét, a Szentlélekről ugyanezt nem voltak hajlandók elismerni. Azt hangoztatták, hogy a Szentlélek csak teremtmény. A szellemi világ legfőbb lénye ugyan, de nem Isten. Nem az uralkodás, hanem a szolgálat a feladata. (A Szentlélek egylényegűségének ellenzőit többféle néven említették. Ők voltak a „félariánusok", a „pneumatomachusok": a Lélek ellen harcolók, a „tropikusok": a Szentlélekkel kapcsolatos bibliai kijelentéseket nem szó szerint, hanem képes értelemben, „tropikusan" magyarázták. Makedoniusz nevű vezetőjük után a „makedonianus" név is rájuk ragadt.)

Fő ellenfeleik Athanáziusz és a három „kappadókiai": Nagy Baziliusz, Nazianzi Gergely és Nyssai Gergely (Baziliusz öccse) voltak.

Athanáziusz évtizedeken át idegenkedett a homouziosz kifejezéstől, mivel nem bibliai eredetű. A három kappadókiaival sem értett mindenben egyet. Az ötvenes évek folyamán közeledtek egymáshoz, különösképpen a Szentlélekről szóló tanításukban. Athanáziusz a következőket vallotta: a közös természet alapján a Szentlélek is Isten. Az Atyával és a Fiúval közös lényege van, de olyan sajátságos tulajdonságokkal is rendelkezik, amelyek a másik két isteni személy tulajdonságaitól különböznek. Az Atyával és a Fiúval közös az egyetlensége, a változatlansága, az örökkévalósága, a mindenütt-jelenvalósága, a teremtő hatalma. A Fiúval közös tulajdonsága az, hogy eredete az Atyában van. Különbözőségük, hogy a Fiú az Atyától született, míg a Szentlélek „kijött" az Atyától. A megváltás művét úgy végzi a történelemben, hogy az embereket Jé-

zushoz kapcsolja. Jellemző érvelése: „A Szentlélek... ugyanolyan egységben van a Fiúval, mint a Fiú az Atyával. Miért tartják hát teremtménynek? Miért nem ismerik fel, hogy amikor a Fiút és az Atyát nem választják el egymástól, akkor elismerik, hogy Isten egy, amikor azonban elválasztják az Igétől a Lelket, akkor már nem tartják meg a Háromságban lévő Isten egységét, mert széthasítják azt, majd idegen, másféle természetet vegyítenek vele, és így a teremtményekkel teszik egyenlővé?... Így tehát ha helytelenül gondolkodnak a Szentlélekről, nem vélekedhetnek helyesen a Fiúról sem." (A Szerapionhoz írt második leveléből.)

Nagy Baziliusz liturgiai probléma szorításában vallotta meg a Szentlélek istenségét. A cézáreai gyülekezetben vita keletkezett arról, hogy az istentisztelet rendjében milyen forma szerint kell magasztalni Istent. Kétféle vélemény állt egymással szemben. Az első így hangzott: „...az Atyát a Fiúval és a Szentlélekkel együtt." A második ezt ajánlotta: „...a Fiú által a Szentlélekben." Baziliusz „ A Szentlélekről" című művében az első mellett döntött. Kimutatta, hogy a Szentlélek, - éppen úgy, mint a Fiú – nem teremtmény. Ezért az istentiszteleten az Atyával és a Fiúval együtt kell imádni és magasztalni. Akit azonban ilyen módon megközelítünk: Isten. Jellemző Baziliuszra, hogy a Szentlélek egylényegűségét nem említette. Nazianzi Gergely szemére is vetette, hogy „nem veszi komolyan" a Szentlélek istenségét. Nagy Baziliusz úgy válaszolt, hogy személyes meggyőződése szerint a Szentlélek egylényegű az Atyával és a Fiúval. Ez neki is „belső" hitvallása, amelyet „kifelé" nem szükséges hangoztatni, mert újabb nehézséget okoz és felesleges vitát indít el.

Athanáziusz és Nagy Baziliusz a második ökumenikus zsinat idején már halott volt. Állásfoglalásukat és meglátásukat Nazianzi Gergely és Nyssai Gergely közvetítette azok felé, akik a NK megfogalmazói voltak. Évekkel a zsinat előtt történt ez meg. (A NK szövege valószínüleg már 379 nyarára elkészült.) Felismerhető rajta a Jeruzsálemi és a Római Hitvallás hatása is. Az első 117 szavából 100, a második 70 szavából 58 került a NK szövegébe. A Jeruzsálemi Hitvallás harmadik része így hangzik: „És az egy Szentlélekben, a Paraklétoszban, aki a próféták által szólt, és a megtérés keresztségében a bűnök bocsánatára, és az egy, szent, katolikus egyházban, és a test feltámadásában, és az egy örök életben." A Római Hitvallás szövege pedig a következő: „...és a Szentlélekben, a szent egyházat, a bűnök bocsánatát, a test feltámadását, az örök életet."

IV. A NK harmadik része többletének értelmezése

Említettük már, hogy a tényleges többletet azok a mondatok jelentik, amelyek a Szentlélek személyét és munkáját határozzák meg közelebbről. Szentírási megalapozottságuk van, ezt Athanáziusz közvetett hatásának tartom.

Figyelemre méltó a fogalmazás mikéntje, hogy az első helyen a három isteni személy megnevezése áll, és csak az után következik a cselekedeteikre való utalás. Az egyházunk által használt fordításban így kezdődik a harmadik rész: „Hiszek a Szentlélekben, Urunkban és éltetőnkben..." (nem pedig ebben a formában: „Hiszek Urunkban és éltetőnkben, a Szentlélekben...") Ez a forma azt emeli ki, hogy az isteni személy a kezdet, nélküle semmi sem lenne, semmi sem történt volna. Szentlélek nélkül nincsen egyház, keresztség, bűnbocsánat, holtak feltámadása és örök élet. Nem az egyház tartja hatalmában Isten Lelkét, hanem a Szentlélek uralkodik az egyház felett.

Ez az uralkodás elsősorban vezetés, utat mutatás, pásztorolás. Az Ószövetség a királyokat, a papokat, a prófétákat pásztorként is említi. A mai együttlétünket bevezető igehirdetés Jézusról mint jó pásztorról szólt! Alexandriai Kelemen beszélt arról, hogy a Szentlélekben sokan a filozófia, a tudomány, a kultúra vezető erejét látták. Nazianzi Gergely személyes tapasztalataként és hitvallásaként írta: „Ő (a Szentlélek) az én társam és mindenben bizalmasom, aki velem együtt szeli át az időket. Erőm arányában másokat is meg akarok győzni, hogy tisztelni kell az Atyát, a Fiút és a Szentlelket, az egyetlen istenséget és erőt, mert övé a dicsőség, a tisztelet és a hatalom mindörökkön örökké. Ámen." (5. teológiai beszéd.) Nyssai Gergely azt emelte ki, hogy az egész tudományosan megismerhető világ a Szentlélek alá van rendelve.

A zsinat atyái szerint a Szentlélek Isten-voltát az teszi kétségtelenné, hogy „éltető." Teremtő hatalma van, amely nem hiányzik az egyház egyetlen életmegnyilvánulásából sem. Teológiailag ezért helyes annak megvallása, hogy a Szentlélek „az Atyától és a Fiútól származik, akit az Atyával és a Fiúval együtt imádunk és dicsőítünk."

Végül az „aki szólt a próféták által" bizonyságtétel méltó lezárása mindannak, ami a Szentlélekről elmondható. A NK szavakba formálói mind az ószövetségi, mind az Újszövetség kialakulásának korában élő, mind pedig a kortárs prófétákra gondolhattak. A Szentlélek szava minden időben aktuális. Ez a szó elsősorban ígéret, evangélium. Ereje hat a világban, de azokat is formálja, akik hirdetik. Jeruzsálemi Cyrill, a második ökumenikus zsinat egyik vezető egyénisége tanította: „...nem más Lélek volt a törvényben és a prófétákban, és valamilyen másik az evangéliumokban és az apostolokban." Lehetséges, hogy a kialakulóban lévő aszketikus életfelfogás következményeképpen került a szövegbe. Nagy Baziliusz sokat várt az aszkétáktól, reménységét így fogalmazta meg: „Felragyog (a Szentlélek) azokban, akik megtisztultak minden szeplőtől, és a vele való közösségben szellemiekké teszi őket. Mint a ragyogó és áttetsző testek maguk is sugárzókká válnak, és további sugarakat bocsátanak ki magukból, amikor a fénysugár rájuk vetődik, úgy a Lélek-hordozó lelkek is kisugározzák a kegyelmet másokra." (A Szentlélekről)

V. A „többlet" üzenete

A NK nem véletlenül ránkmaradt kövület, amely érdekes ugyan, de számunkra időszerűtlen és semmire sem kötelező. Olyan értékeket tartalmaz, amelyeket hitünk károsodása nélkül nem nélkülözhetünk. A következőkről nem feledkezhetünk meg:

1. Helyzetünket – egyéni és közösségi vonazkozásban egyaránt – „lélekhiány" jellemzi. Többféle jele van ennek: egyházunk tanítása iránti közömbösség, az igehirdetésünk fáradtsága és üressége, hitbeli gyengeségeink tudomásulvétele, igeolvasásunk és imádságaink felületessége. Mintha beletörődtünk volna abba, hogy keresztyénségünkből hiányzik az élet! Nem bízunk abban, hogy egyházunk is a Lélek áradásának színtere lehet.

2. Újabb probléma jelentkezik, amikor mindezek ellen valamit tenni akarunk, amikor lehetségesnek tartjuk, hogy valamilyen emberi elhatározás és igyekezet megszüntetheti „léleknélküliségünket." Ha önmagunktól várjuk a megoldást, görcsössé lesz a szolgálatunk. Ez pedig annyira igénybe vehet minket, hogy erőfeszítéseinkkel a Lelket szorítjuk ki keresztyénségünkből, aki pedig „Urunk és éltetőnk" lehetne.

3. Tudomásul kell vennünk, hogy semmiféle igyekezet, módszer vagy mesterkedés sem adhatja hatalmunkba Isten Szentlelkét. Nem lehet megszerezni, kiérdemelni, szolgálatunkra kényszeríteni. Csak ajándékként kaphatjuk meg. Ennek bekövetkezéséhez az szükséges, hogy elismerjük, vállaljuk, megvalljuk tehetetlenségünket. Semmivé kell lennünk, hogy Isten irgalmazzon és kegyelmezzen.

4. Ez azt is jelenti, hogy reménységgel és belefáradás nélkül kell imádkoznunk Szentlélekért. Bíztasson Ap.Csel 1,14: „...kitartóan vettek részt az imádkozásban." Akikről Lukács ezt írta, ugyancsak esendők voltak. Úgy vislkedtek, mintha Jézus semmit sem ígért volna nekik. Visszahúzódtak, „zárt ajtók mögött" érezték magukat biztonságban. Semmiféle látásuk sem volt jövendőjükről, de imádkoztak!

Ne feledkezzünk meg arról, hogy hitvallásaink imádságok is. Láttassuk meg ezt gyülekezeteinkkel! A Niceai Hitvallást jobban iktassuk be istentiszteletünk rendjébe!

5. A Szentlélek nem önmagában álló istenség, lényege szerint egy az Atyával és a Fiúval, mindkettőtől származik. Az Atyával és a Fiúval együtt kell akarnunk, magasztalnunk, imádnunk. „Emeljük fel" szívünket a teljes Szentháromsághoz!

***

A Niceai Hitvallás harmadik részével foglalkozva egyre többször kellett Lutherra gondolnom. Amikor a Kis Kátéban az Apostoli Hitvallás harmadik részét magyarázta, alighanem a Niceai Hitvallás mondatai visszhangoztak a szívében: „Hiszem, hogy saját eszemmel és erőmmel nem tudnék Jézus Krisztusban, az én Uramban hinni, sem Őhozzá eljutni, hanem a Szentlélek hívott el engem az evangélium által. Ő világosított meg ajándékaival, Ő szentelt meg és tartott meg az igaz hitben; ahogyan a földön élő egész anyaszentegyházat is elhívja, gyűjti, megvilágosítja, megszenteli és Jézus Krisztusnál megtartja az egy igaz hitben. Ebben az anyaszentegyházban nekem és minden hívőnek naponkint minden bűnt bőséggel megbocsát, az ítélet napján engem és minden holtat feltámaszt és nekem minden Krisztusban hívővel együtt örök életet ád. Ez így igaz!"

Luther mind a Kiskátéban, mind a Nagykátéban szívhez szóló szavakkal bizonyítja, hogy a *Miatyánk ötödik kérésének életünkre és imádkozásunkra nézve döntő fontossága van.* A Nagykátéban így szól: Ne higgye senki, hogy míg itt élünk, valaha is annyira vihetjük, hogy nem lesz szükségünk a bűnök bocsánatára. Sőt ha Isten szüntelen meg nem bocsát, elvesztünk. Ha ez a valóság, akkor érthető, hogy nem hiányozhatik mindennapi imádságunkból a bűnbocsánat kérése. Soha úgy Isten elé nem járulhatunk - márpedig az imádság mindig Isten elé járulás -, hogy a bűneinkről megfeledkezünk. Még kevésbé volna helyes a bűneinket letagadni Isten előtt, hiszen Isten mi magunknál is tisztábban látja bűnös mivoltunkat.

Scholz László

Szabó András

Jézus az élet kenyere[1]

Jézus mondja: „Én vagyok az élet kenyere" (Jn 6,35)

Az evangéliumok szerint, de különösen is János evangélista szerint óriási szakadék volt a Jézussal szembeni emberi elvárások, valamint aközött amit Jézus valójában adni akart az embereknek. A bűn teljes munkát végzett, az ember nem ismeri fel saját igazi igényeit. Az édenkertből kizárt, istenképűségében összetört ember annyira megromlott, hogy nem látja legfontosabb szükségletét. Ahelyett, hogy teljes erőből keresné a megoldást elrontott életére, megszokja az édenkerten kívüli állapotot, megelégszik evilági javak gyűjtésével. Jó neki minden úgy, ahogy van. És amikor megjelenik az Isten Fia, a „mennyből alászállt kenyér", benne is csupán eszközt lát az ember, saját céljai elérésére.

De éppen azért jött az Isten Fia, hogy felrázza a bűneiben alvó, igénytelen embert. Hogy ráébresszen az egyetlen igazán fontos szükségletünkre. Aki lelki munkát végez, tudja, ha ez megtörténik, az Isten Lelkének műve. Mert sokszor még a rendszeres igehallgatóink megnyilvánulásai is árulkodnak a tragikus lelki igénytelenségről. „Segíts magadon, az Isten is megsegít". Isten egyedül nem képes segíteni, gondolják. „Születtünk, meg is kell halnunk", és vége mindennek, hiszik nagyon sokan. Istenre azért van szükség, vallják rengetegen a reformáció után csaknem fél évezreddel is, mert a bajban jól jön egy kis segítség, gyászban egy kis vigasztalás, betegségben némi remény és erősítés. Ha ezt megkapom, azután már boldogulok egyedül is. Pál apostol szava ma is aktuális: „Ha csak ebben az életben reménykedünk a Krisztusban, minden embernél nyomorultabbak vagyunk" 1 Kor 15, 19

Jézus ráébresztette Jákób kútjánál a samáriai asszonyt arra, hogy milyen vízre van szüksége az embernek. Az asszony először valami csodavízre gondol, amely mentesítené őt a nehéz munkától, nem kellene többé a déli hőségben vizet hordania. A Messiás azonban többet adott neki, örök életre buzgó vizet. A parázna asszony lelke elégült meg végre, szabadulva a bűnökkel telt életből. Sőt belőle is élő víz folyamai kezdtek ömleni és áradni. Forrás fakadt Samáriában.

A Jézust csodáiért követő hatalmas tömeg is Jézusban először csupán földi kenyeret adó Messiást látott. Érte még a Genezáret tavát is érdemes volt átszelni, hogy újabb csodát követeljenek. Noha szándékuk nem volt tiszta, mégis jól tették, hogy eljöttek. Jézus spontán kezdi el nekik hirdetni az élő igét, rámutatva az emberi lélek igazi ínségére, éhségére. Jézus közelében mindig kiderül, hogy a lélek az, amely éhezik és szomjazik. Ma, az „élő kenyér" megjelenése után kétezer évvel sem tudják nagyon sokan ezt. És mi komolyan vesszük-e, hogy kereső, Istenre vágyakozó emberek között élünk? Tudunk-e úgy tekinteni az emberekre, amint azt Jézus tette? Minden látszat ellenére ma is tömegek szűkölködnek. Bár nagyobbnál nagyobb bevásárlóközpontok árutömegéből válogathat az ember, építhet hatalmas palotát, és megvehet bármilyen csodaau-

[1] Áhitat 2000. november 9-én

tót, az élő kenyér nélkül éhes marad. Az ideológiai piacon válogathat a régi keleti és legújabb nyugati vallásos irányzatok között, Jézus nélkül üres marad a lélek. Habzsolhatja a legújabb tudományos felismeréseket és művészeteket, leülve a számítógép elé pillanatok alatt információt szerezhet bármiről, az élő kenyér nélkül nincs megelégedés. Szenvedélyek egész sorát végigjárhatja az ember, Jézus nélkül kifosztott lesz a lélek. De egyházi, gyülekezeti életünkben is jobban kellene érvényesülnie küldetésünknek, hogy élő kenyér osztására rendeltettünk. Létrehozhatunk millióegy bizottságot, és lehetünk bármennyire demokratikusak, az élő kenyér nélkül mi is csak éhezünk. Alkothatunk újabbnál újabb törvényeket, és ismerhetjük a legfrissebb teológiai kérdéseket, Jézus nélkül továbbra is éhezünk. Szabadon dolgozhatunk és íróasztalok mellett tökéletes gyülekezeti munkatervet készíthetünk, minket is csak az élő kenyér képes betölteni. Félreértés ne essék, szükség van a bizottságokra, a törvényekre, a legújabb teológiai kérdések ismeretére, és meg kell szervezni a munkát. De mindezek alfája és ómegája legyen Jézus, az élet kenyere. Hogy ránk nézve ne lehessen igaz Reményik Sándor panasza: „Elkéstetek, elkéstetek vele, Az Igével, ki élet kenyere!"

Nem szabad késlekednünk. A Millennium évében is világosan és érthetően el kell mondanunk az éhező embereknek, hogy kétezer éve Betlehemben (kenyérházában) megszületet a Megváltó. Hogy nem valamivel, hanem Valakivel akar megelégíteni bennünket az Atya. Hogy a Golgota keresztjén az Atya engedte megtörni és egészen összetörni a Fiút, hogy valóban kenyér lehessen számunkra, mint ahogyan a kenyérhez is összeőrölt gabonaszemekre van szükség. Önmagával táplál minket, és ha nem esszük ezt a kenyeret, semmi közünk hozzá. Ez a kenyér bűnöket bocsát, megterhelt élettől szabadít, újraszül bennünket. Mennyei erőt ad, mert felülről száll alá. Ezért a kenyérért nem tehetünk semmit, de alázattal és hálásan fogadhatjuk naponként. És ahogyan a kenyérnek van héja amely keményebb mint a belső része, úgy Jézusnak is van hozzánk keményebb beszéde, amit nem szabad félretenni. Az is szükséges az egészséges lelki növekedéshez. Ha meglátják rajtunk mások a Krisztust, hogy élő kenyér a táplálékunk, akkor minden bizonnyal másban is vágy ébred. Ahogyan a friss kenyér illata önmagában étvágyat gerjeszt, bárcsak a mai keresztyének élete, mint Krisztus jó illata, étvágygerjesztő lenne. Hogy mások számára is azzá váljon, legyen számunkra is naponkénti eledel az élő kenyér. Ámen.

A világhoz való keresztyén viszonyunk akkor helyes és egészséges, ha életünk fölött egyetlen Urat tudunk: Istent! Ezt mondja Jézus és ezt tanítja ma vele összhangban János apostol. Minden más - az idő, a földi élet, embertársaink, a környezetünk és a föld minden értéke, kincse - velünk együtt nem mások, csak ennek az egyetlen Úrnak a teremtményei. És mindnek ugyanaz a rendeltetése - nekem is és neked is -, hogy ezt az Urat, Istent szolgáljuk. Egyedül Őt! - Őt megismerni, az Ő akaratához igazodni, Övének lenni, érte dolgozni, Vele élni - ez a keresztyén élet.

Ordass Lajos

Smidéliusz András

Jézus a világ világossága[1]

Jézus mondja: *„Én vagyok a világ világossága!" (Jn 8,12)*

„Én vagyok a világ világossága!" - lombsátor ünnepén, a sátoros ünnep utolsó napját követő reggelen mondja Jézus ezt a kijelentést. Azon az ünnepen, amelynek alkalmával Izráel népe a pusztai vándorlás emlékére lombsátrak alá húzódik, s amelyet az ünnepi hét végén minden évben egy nagy népünnepély zár le: a jeruzsálemi templomban az asszonyok udvarához vezető tizenöt lépcsőn léviták állnak hárfákkal, citerákkal és cimbalmokkal, miközben a nép énekel és táncol. A templomteret körülvevő falakon négy hatalmas olajmécses világítja meg a térséget, jelképezve, hogy az ünnep fénye ezen a napon az egész fővárost beragyogja. „Az az ember, aki még nem látta a vigasságot ennek a napnak az éjszakáján, sohasem látott igazi örömöt életében," - írja Josephus Flavius.

Azonban, mint minden ünnep, ez is befejeződik egyszer. Elül a hangos énekszó, a lámpások kialszanak, vagy talán még éppen erőtlenül pislákol egyik-másik. A hajnali utca a vigasság nyomait viseli magán, egészen kiábrándító módon, hírül adva mindenkinek, hogy csak szemét és elhamvadt kanócvég mindaz, mit maga után hagyott ez a nagy nyüzsgés. Hova lett a fény?

„Én vagyok a világ világossága!" - szólal meg Jézus látva ezt az „ünnepi" romhalmazt. Én vagyok a fény, én vagyok a fáklyaláng. Olyan mécses, mely nem alszik el, Isten kijelentésének megtestesítője, hiteles hírnöke, az a fényforrás, aki a világnak gyógyulást, üdvösséget ajándékoz. Olyan láng, aki bevilágítja ezt az egész várost, még a legsötétebb helyeket, az udvarokat és az utcákat is, sőt nem csak a várost, de az országot, a világot, ezt az egész teremtést. Olyan fényforrás, aki nem csak egy éjszakára töri meg a sötétség hatalmát, hanem örökre, és nem csak Jeruzsálem ünneplő népe, hanem mindenki számára fényt jelent, az egész élet útját bevilágítja. A templomi ünnep fáklyái kialszanak, Jézus ellenben olyan fényforrás, amely kimeríthetetlen, örökké világít, és ennek részesévé teszi az embert, minket is.

„Én vagyok a világ világossága!"

Világosság és sötétség. Kibékíthetetlen ellentétei egymásnak. Ha jelen van az egyik, már nem lehet jelen a másik. Amíg a fény egyik alapvető feltétele minden életnek világunkban, addig a sötétség - úgy érezzük - megfojt, ránk telepszik. Beszűkíti nem csak a látóteret, de az életlehetőséget, sőt lelkivilágunkat, érzéseinket, gondolkodásunkat is képes rossz irányba terelni. A kisgyermek fél a sötétben. Még akkor is, ha ismeri azt a szobát, ahol éppen nincs felkapcsolva a világítás. Fél, mert kiszámíthatatlan, mert titokzatos a sötét. A sötét szoba számára félelmetes árnyakat rejt. A sötét szobában rejtőzködnek a tárgyak, nem valódi arcukat mutatják. Az ember számára a sötét világ idegen. Otthonná csak az a hely válhat, ahol világosság lakik. „Több fényt!" - mondta Goethe halálos ágyán. Mert a fény a szeretet, a fény a remény, a fény az élet. Nem véletlen, hogy az első mondat, melyet Isten kimond a világ teremtésének kezde-

[1] Áhitat 2000. december 14-én

tén, így hangzik: „Legyen világosság!" Ezzel egyben előkészíti a helyet, otthont teremt, ahol nem a sötét, ahol nem a félelem az úr, hanem az életet adó és életet védő szeretet.

„Én vagyok a világ világossága!"

Aztán elmondhatjuk, hogy a világosság leleplez. Megmutat, felderít minden sötétben bujkáló szándékot, tervet, titkot. Belvárosi üzlethelyiségekben egész éjjel be van kapcsolva a világítás, mert a leghatásosabb riasztóberendezés maga a fény, a világosság. A világosságban nyilvánvalóvá válik, hogy ki is vagyok igazán, hogy mi is lakik bennem. Jézus jelenlétében is így van ez: az ő világosságában, az ő fényében meglátható, felismerhetem valódi énemet. Lelepleződik istentelenségem, lelepleződik halált érdemlő életem. Jézus fényében minden megmutatkozik, amit egyébként alamuszi módon titkolni, elrejteni szeretnék.

„Én vagyok a világ világossága"

Jézusnak ezt a mondatát a házasságtörő asszony története előzi meg. „Mózes azt parancsolta nekünk a törvényben, hogy kövezzük meg az ilyeneket," - mondják az írástudók és a farizeusok. „Hát te mit mondasz?" „Aki bűntelen közületek, az vessen rá először követ, "- válaszol Jézus, és lehajolva tovább ír a földre. Még csak arra sincs szükség, hogy rájuk tekintsen, hogy a szeméből olvassák ki, vádoló tekintetéből e szavak jelentését. Nincs szükség semmi ilyesmire, mert Jézus fénye, Jézus világossága a szívükig hatol, és leleplezi a bűnt, ami addig rejtve volt, s az írástudók kezéből sorra hullanak ki a kövek.

„Én vagyok a világ világossága"

A világosság azonban bátorít is, és békességet ad. Ahogyan a sötétben félő, szorongó kisgyermeknek is békét, bátorítást és egyben biztonságot jelent, ha elalvásig még égve maradhat a kislámpa a szobában. Ahogyan a pásztorok az éjszaka sötétjéből és a hideg elől a tűz köré telepednek, ahogy az utazó számára megnyugvást és békét jelent, amikor a vonatablakon kinézve megpillantja a város fényeit, vagy éppen az árbockosárban kuporogva érkeznek meg hozzá a világítótorony fényjelzései. Vagy olvassuk csak tovább a házasságtörő asszony történetét: „Mikor pedig Jézus felegyenesedett, és senkit sem látott az asszonyon kívül, így szólt hozzá: Hol vannak a vádlóid? Senki sem ítél el téged? Ő így felelt: Senki, Uram. Jézus pedig ezt mondta neki: Én sem ítéllek el téged, menj el, és mostantól fogva többé ne vétkezz!" A világosság békesség. A világosság kegyelem. „Én vagyok a világ világossága!" A fény, a világosság, amely a látás feltétele is egyben. A fizika beszámol arról, hogy amit látásnak nevezünk, az nem az előttünk lévő tárgy közvetlen érzékelése. Szükségünk van egy közvetítőre, s nem más, mint a tárgyakról visszaverődő fény az, amit érzékelni tudunk. Fény nélkül érzékelhetetlenné, értelmezhetetlenné, megismerhetetlenné válna számunkra a világ.

De amennyire fontos a világosság, legalább annyira biztos, hogy sohasem a fénybe nézünk, nem a lámpába, nem a napba nézünk, hanem mindazokra a dolgokra, amelyeket a fény megvilágít. Az elmúlt év augusztusában, a napfogyatkozás idején többen maradandó szemkárosodást szenvedtek, mert a hold mögül előbújó nap karéját figyelve nem használtak védőszemüveget. A fényforrásba nézni, a napba nézni veszélyes dolog. Ugyanilyen veszélyes volna annak a teremtő Istennek a színről-színre való látása, ismerete, aki a valódi fényt, az életet adja. Ismerjük a bibliai történetet: még maga Mózes is csak hátulról láthatta az Urat.

Jézusban mégis magát az Istent láthatjuk, vele találkozhatunk. Jézus olyan fény, olyan világosság, akiből hiányzik minden pusztító, romboló, az ember életére veszé-

lyes sugárzás, de minden megvan benne ahhoz, ami az életet valódi életté teszi. Istent színről-színre nem láthatja senki, de „aki engem lát, látja az Atyát" - mondja Jézus (Jn 14,9). Mert ő az egyetlen olyan fényforrás, akibe nézni nemcsak lehet, de feltétlenül szükséges is ahhoz, hogy a valódi világosság töltse be az életünket. Karácsony éjszakáján, a betlehemi istállóban ez a világosság töri meg a sötétség hatalmát, leleplező, békességet és kegyelmet adó és látni tanító fénnyel ajándékozva meg ezt a világot.

„Én vagyok a világ világossága!" Ámen.

Scholz László

ISTEN TULAJDONÁBAN

Dallam: Nagy Isten, néked zeng az ének (59)

A mindenség tiéd, Teremtő!
Tiéd kezdettől mindaz, ami van.
Úr-voltod, mely vonzó s rettentő,
Fölsejlik csillagok csodáiban.
És birtokodban ez a földi lét,
Semmi kétség, az ember is tiéd.

De hogy mondhatlak én enyémnek,
Én tégedet? - ez még nagyobb csoda.
Kit körülzeng mennyei ének,
Miképp bírhatlan én, földnek pora?
Jézusnak, csak neki köszönhetem,
Ha így imádkozom: Én Istenem!

Így én tiéd, Atyám, s enyém te!
Irgalmadból már most fiad vagyok.
Megváltottál - de még reményre:
Virradnak rám újabb, fénylőbb napok!
Ha majd betelnek ígéreteid,
Láthatlak, hol látássá lesz a hit.

1986

Smidéliusz Gábor

Jézus a feltámadás és az élet[1]

Jézus mondja: „Én vagyok a feltámadás és az élet, aki hisz énbennem, ha meghal is él; és aki él, és hisz énbennem, az nem hal meg soha. Hiszed-e ezt?" (Jn 11,25-26)

Szeretjük azt, **aminek hatása van.**

Az **influenza idején** milyen nagy segítség a lázcsillapító, az antibiotikum, a multivitamin. Hatása van. Kigyógyít a betegségből, helyreállítja a közérzetünket. Beveszszük, és néhány óra, de legkésőbb néhány nap alatt máris érezhető az eredmény. Nem kell sokáig küzdeni a vírusokkal vagy egy kósza megfázással. Újra belelendülhetünk a hétköznapok forgatagába. Végezhetjük a munkánkat, befejezhetjük, amit félbehagytunk. Mert a gyógykezelés hatásos volt.

De nem csak a gyógyszerek hatnak ránk. Hatásos mindaz, **amit az újságban olvasunk, tv-ben látunk, rádióban hallgatunk.** A tájékoztatás nagyhatalom. A Híradó alatt felhangzó feszültségkeltő és lüktető zene arra jó, hogy felkapjuk a fejünket. „Itt valami fontos történik, oda kell figyelni, látni kell, hallani kell!" Ha lemaradok róla, akkor valami lényegeset vesztek el, akkor kimaradok a világ nagy körforgásából, és bizonytalan leszek, nem érzem biztonságban magam: A hír csak az lehet, ami nagydobra van verve. Az viszont nélkülözhetetlen. A riporter, az újságíró, a műsorvezető azért kérdez rámenősen, hogy hatást érjen el. Hogy éreztessen, sugalljon, kiemeljen, aláhúzzon olyan mozzanatokat, amelyek úgy tűnik e nélkül elsikkadnának. Tudjuk jól. nem mindegy, hogy ki melyik rádiót hallgatja, mennyi reklámot néz, melyik tv-csatorna a kedvence. El lehet mondani ugyanazt a hírt így is, meg úgy is. És ez hatással van ránk.

Vagy kire ne hatott volna már egy gyönyörűen megkomponált **zenedarab.** Akár hanglemezen, akár élőben, mindig nagy élmény, ha jó zenét lehet hallani. Magával ragad, érzéseket tár fel bennünk, különleges módon közelíti meg az embert, és sodor, gondolkoztat, felüdít. Mennyi dallam és melódia volt hatással ránk az életünk során. A nagy klasszikusoktól kezdve a könnyűzenéig (Bachtól a Beatlesig). Kísérték, formálták, alakították egész valónkat, élményvilágunkat, ízlésünket.

És hatással van ránk **egy-egy film, kép, vers, regény.** Sokszor egészen meghatározó módon, azzal, hogy a művész olyan témát ragadott meg, amely sokakat foglalkoztat, a sokak között pedig éppen engem. Azzal amit elmesél; elmond rólam is valamit, magamról is megtudok olyat, amivel eddig még nem néztem szembe.

Mennyi hang, kép és szó ivódott belénk, amelyeket soha nem fogunk elfelejteni, mert hozzánk nőttek, hozzánk tartoznak, elválaszthatatlanok tőlünk.

De ugyanennyire meghatároz a **környezetünk, az ország, a város amelyben élünk.** A szokások, a tradíciók, a bebetonozódott és mozdíthatatlannak vélt kapcsolatok, az elkönyvelt sikerek és kudarcok, azok az emberek, akikkel a legszorosabban együtt élünk, akikhez hozzá tartozunk. A vitáinkkal, az egyet nem értésünkkel, a feszültségeinkkel, de a közös örömeinkkel is egymást formáljuk és alakítjuk, egymáshoz csiszoló-

[1] Áhitat 2001. április 19-én

dunk: talán éppen akkor a leginkább, amikor ez ellen a legjobban tiltakozunk. Igen, **mindez hatással van ránk.**

A húsvéti nagy ünnepi menet után mindig az a nagy kérdés, **mi maradt meg?** Mi az, ami húsvét üzenetéből, öröméből, az alkalmak lendületéből, sodrásából, Isten szavából a miénk lett?

Nagytarcsán minden nagy ünnep, így a húsvét is a családi találkozás alkalma. Ilyenkor együtt van, együtt ünnepel több generáció, kicsi és nagy, öreg és fiatal! Vajon csak a találkozás örömének emléke, a még előhívatlan fotók, az asztalra került temérdek mennyiségű étel és ital maradéka, a félig kifogyott kölnisüveg az, ami emlékeztet az elmúlt néhány napra? Vagy **hatással volt ránk az az üzenet,** ami nagypéntek és húsvét hajnala feszültségében, drámájában, az emberiség történelmének sorsfordító eseményében Krisztus feltámadásának a jóhírében elért hozzánk?

Hatással van-e ránk ez a mondat, ami Jézus önkinyilatkoztatásán keresztül először a testvérét sirató Márta felé hangzott? De ma este nekünk, hozzánk szól, ugyanolyan erővel szólít meg: „Én vagyok a feltámadás és az élet!"

Holt hitek katedrálisaiban bolyongunk. Arról folytatunk vitát, hogy vajon hiteles-e a korabeli zsidó férfi koponyájáról formázott Jézus-arc. Vannak, akik az emberiség megújulását, a nagy kérdésekre való válaszadást, sőt az örök életet az emberi és a mesterséges intelligencia összekapcsolásától várják. A 2000. év nagy szenzációja az emberi szervezet genetikai feltérképezésének híradása volt. Kanadában egy kutatócsoport készen áll arra, hogy egy házaspár 12 évesen elvesztett kislányát klónozza, lemásolja.

A készre csomagolt megoldások, a hangos receptek, a patent válaszok, a jól eladható filozófiák ma nem Isten közelében, hanem az ember tudásában, egyre inkább a modern technikákban, a hideg lombikokban, a komputerek virtuális világában keresik az életet.

Pedig hangzik az üzenet, Jézus szava ma is: Én vagyok a feltámadás és az élet!"

A harsányan önmagát hirdető, sok irányból érkező, látszólag jövőt, életbiztosítást kínáló (valójában azonban a jégideg halált hordozó lehetőségek) zajában vajon nem tompultunk-e el, nem vakultunk-e meg, nem süketültünk-e meg arra a másra, ami a Feltámadott hangszíne, a Krisztus hullámhossza, az élő Jézus jelenléte? Bár Lázár feltámasztásakor János evangéliumának tudósítása szerint sokan gyászoltak, virrasztottak, sírtak együtt Mártával és Máriával, az ott történteknek több fül és szemtanúja volt, mégsem mondja el azt a hitvallást minden jelenlévő, ami Márta válaszában ott van: „Igen Uram, én hiszem, hogy te vagy a Krisztus, az Isten Fia, akinek el kell jönnie a világba." Jézus nem reklámoztatja magát harsányan, nem használ látvány-elemeket (Lázár feltámasztása még csak ezután a párbeszéd után következik), nem hívja Rá föl a figyelmet monoton és feszült zene, Ő nem a médiák főcímoldalán jelentkezik, nem is pásztázza a mozdulatait a kamera. Ő nem akarja magát ránk erőltetni, nem akar agresszívan ránk telepedni. De az igazi életet hordozza. Sőt Ő maga az Élet.

Vajon felkapom- e még arra a fejem, ha Ő szól?

Hiszem-e hogy az Ő jelenléténél nem kell több, mert Ő valóban az élet. Nem csupán a feltámadáskor, az utolsó napon, ahogyan korábban Márta is gondolja, hanem ma, itt ebben az órában, ebben a teremben. Az Ő szava, az Ő jelenléte, az Ő halálon győztes hatalma változtathat meg, zökkenthet ki, formálhat át mindannyiunkat.

Hatástalan, kevés, elégtelen a jézusi szó? Húsvét eseménye, a feltámadás öröme? Olyan, ami nem elég ahhoz, hogy változást, megújulást, megtérést hozzon az életünk-

be? Olyan, ami nem hatalmi tényező fölöttünk? Olyan, amire ma nem sokan, talán egyre kevesebben vevők? Amire nem fizet elő senki, amit könnyű kifogásokkal, emberi viszonyokra hivatkozva kikerülni, észre se venni?

A feltámadás üzenetének az ereje nem a hangerőtől, nem az értelmi belátástól, nem a hallgatók vagy elfogadók számától függ.

Különösen most húsvét után lehet vallani: nekünk valóban élő Jézusunk van, a gyülekezetek közösségében, ketten-hárman összegyűlve, az Ő nevében imádkozva vele lehet találkozni. Nem holt költők társasága vagyunk, hanem az **élő Jézus Krisztus népe.**

Az újszövetségi tudósításokból kiderül, hogy a **Jézussal való igazi találkozás,** az mindig életváltozást hozott az emberek életébe. Ahogy Zákeus, a samáriai asszony vagy a bűnös asszony életében nem marad hatástalan, úgy Márta látásmódját is formálja, hitének horizontját tágítja Jézus szavának ereje.

Mert Ő nem valami hatásos terméket, gyógymódot, szabadulási technikát, túlélési lehetőséget, kiskaput kínál a beavatottaknak, hanem önmagát. Önmagát adja mindenkinek: az Életet és a Feltámadást. Jézus minden szava meghívás a vele való találkozásra. Bízzuk rá magunkat, mert benne bízni, rajta tájékozódni azt jelenti, arra bízom magam, Aki nagyobb a halálnál. Aki maga az Élet. Ő az élettel ajándékoz meg, és ez soha nem hatástalan.

Hiszed-e ezt?

Merjük Mártával együtt vallani: Igen, Uram! Te vagy a Krisztus, az Isten Fia! Hiszek benned, találkozni akarok Veled, és ez már ma, már most munkálja bennem az életet. Élek, mert Te élsz bennem. Ámen!

Van tiszta szív. Megtisztított. Jézus Krisztus vérében megtisztított szív. „Boldogok a tiszta szívűek" - ez a mondás igazában bűnbocsánat ajándékát magasztalja. Sőt több: valahányszor felhangzik ez az ige, mindannyiszor teremti a tiszta szívet, mert ahol Jézus igéje szól a Szentlélek erejével, ott az ige végbe is viszi azt az örömhírt, amit hirdet. Amikor Jézus így szólt valakihez: „Meg vannak bocsátva a te bűneid", annak valóban megbocsáttattak azok. Ha ránk néz ma Jézus Krisztus s hirdeti: Boldogok vagytok, ti tiszta szívűek, akkor ezzel az igével menten meg tudja tisztítani szívünket minden szennytől. Az ige az embert megszólíthatja s ez elegendő a megtisztulás csodájához.

Scholz László

ifj. Zászkaliczky Pál

Jelentés az 1998–2000-es zsinat karzatáról

„Mert minden fát a gyümölcséről lehet megismerni."
(Lk 6.44a)

Egyházunk 1997-ben életbe lépett törvényei a törvényhozás számára a korábbiakhoz képest alapvetően új formát alkottak. Míg eddig az országos felügyelő hívta (illetve nem hívta) össze a törvényhozó testületet, addig az új szabályozás szerint mindig kell megválasztott zsinatnak lennie, legfeljebb az csak szükség szerint ülésezik. A zsinati tagok megválasztása része az általános tisztújításnak, az alakuló ülést pedig annak lezárulta után 90 napon belül meg kell tartani. Ezzel a módosítással a zsinat egyházunk jelentős tényezőjévé, s mint látni fogjuk, egyik valóságos hatalmi ágává vált.

1. A zsinat ülései, tisztségviselői

Az 1997-ben lezajlott választások után az új zsinat 1998. február 28-án alakult meg. Az ünnepélyes záróülést 2001. február 3-án tartották. Ezekkel az alkalmakkal együtt összesen 14 ülésszakon 1 állásfoglalást, 3 határozatot és 29 törvényt hoztak. Az elfogadott törvények közül amelyek együtt 23 oldal terjedelmet tesznek ki csupán egyetlen önálló jogszabály van, a többi módosítás.

A zsinat lelkészi elnöke dr. Reuss András, nemlelkészi elnöke Thurnay Béla, lelkészi alelnöke ifj. Hafenscher Károly, nemlelkészi alelnöke Sztruhár András lett. Dr. Reuss András 1999. december 10-i lemondását követően Laborczi Gézát, ifj. Hafenscher Károly 2000. szeptember 15-ei lemondása után pedig Smidéliusz Zoltánt választották meg a megüresedett tisztségekre. A zsinat elnökségének továbbá tagjai az állandó bizottságok elnökei is. A jogi, egyházalkotmányi és egyházszervezeti bizottság elnöke dr. Jerkovics Sándor, majd 2000. február 25-től Bárdossy Tamás, az egyházi szolgálat bizottságának elnöke Bencze András, az oktatási bizottságé pedig Jancsó Kálmánné volt. A zsinat időközben törvénymódosítással két új állandó bizottságot is létrehozott. 1998. szeptember 25-én választották meg a gazdasági bizottság elnökévé Abaffy Zoltánt, az ügyrendi bizottság elnökévé pedig dr. Cserháti Pétert, akit zsinati tagságáról való lemondása után 1999. január 8-tól Lackner Pál követett e tisztségben. A zsinati gazda dr. Győri József, helyettese Boros Miklós volt.

2. *A zsinat nyilvánossága*

Az 1991–97-es zsinathoz képest ez a testület lényegesen kevesebb figyelmet fordított egyházunk tagjainak tájékoztatására. A rendszeres tényszerű, korrekt híradások hiánya is hozzájárulhatott ahhoz, hogy a zsinattal ugyanakkor mégis foglalkozó, hangulati elemektől sem mindig mentes írások[1] sokakban csak növelték a „zsinat-ellenességet". A zsinat munkáját esetenként mesterségesen keltett bizalmatlanság vette körül. (Megítélésem szerint ennek jele például az is, hogy elterjedt a „zsinati törvények" kifejezés,

[1] Dr. Harmati Béla: *Mit várhatunk a zsinattól?* EvÉl 1998. február 22.; Krählíng Dániel: *Zsinatolunk*...EvÉl 1998. június 14.; Ribár János: *Kerületi gyűlés – gondokkal* EvÉl 1999. június 6.

amely azt sugallja, mintha a zsinat a maga számára alkotná a jogszabályokat, nem pedig egyházunk integráns szerveként, annak működési kereteit építené.)

Az 1991–97-es időszakban rendszeresen megjelenő Zsinati Híradó ebben a három évben csak egyszer látott napvilágot, akkor is az egy oldal több mint felét az elhangzott áhítat és egy fotó tette ki.[2] A világi elnök egyszeri tudósítása után fél évvel[3] született az a döntés, miszerint „a Zsinat Elnöksége 1999. december 20-i ülésén úgy határozott, hogy a jövőben minden Zsinati ülésről tájékoztatja egyházunk közvéleményét az Evangélikus Élet hasábjain keresztül is."[4]

Hosszú ideig a meghozott törvények kihirdetése sem történt meg. Bár az Evangélikus Közlönyről szóló törvény 1997 júniusától hatályos, annak első száma mégis csak 1999 januárjában látta meg a napvilágot. Ekkor is jelentős formai hibával. Gondolom, nem csak nekem okozott fejtörést, hogy a lapban megjelenő törvények egyébként jogtechnikailag helyesen az „Ezen törvény a kihirdetése napján lép hatályba." formulával fejeződnek be, a lap címoldalán azonban hiányzik a megjelenési dátum megjelölése. A közlöny második számától hónap, a hetediktől végre pontos dátum is található a borítón. A két évfolyam alatt összesen kilenc számot megért hivatalos lap összességében jól szolgálja feladatát, még ha az áttekinthetőségén és használhatóságán akad is még javítanivaló. A törvényalkotó munka nyilvánosságának változásában jelentős szerepe lehet annak, hogy először 1998. szeptember 26-án foglalták törvénybe, hogy a közlönyben való megjelentetés a jogszabályok kihirdetésének módja (közlöny tehát elvileg eddig is létezett, de most kapta az első konkrét „feladatot"). Ez a szabály aztán 2000. december 1-től tovább szigorodott, úgy, hogy a nyilvánosságra hozatalt az országos elnökség feladataként rögzíti a 2000. évi XI. törvény, meghatározva 21 napos határidőt is. Remélhető, hogy az idén induló zsinatot, és így egyházunkat már egy olajozottan működő rendszer fogja szolgálni.

A zsinatról való tájékozódás lehetőségeiről szólva nem hallgathatunk a *2001 felé* című, önmagát evangélikus egyházépítő alkalmi lapnak deklaráló kiadványról sem. A szerkesztők (dr. Cserháti Péter, ifj. dr. Fabiny Tibor és e sorok írója) azt a célt tűzték ki maguk elé, hogy zsinatkísérő fórumot hozzanak létre, amely egyrészt nyilvánosságot ad a tanácsteremben elhangzottaknak (és lehetőség szerint a kulisszák mögött történteknek), valamint háttéranyagokkal, kritikákkal segítse, támogassa a törvényalkotási folyamatot. A lap 1997 szeptembere és 2000 januárja között 13 alkalommal jelent meg, amikor is éppen a zsinati események negatív fordulata miatt a szerkesztők feladták a lap készítésével járó küzdelmet.[5] Mindenesetre utólag is örömmel tölti el a szerkesztőket, hogy a zsinat nemlelkészi elnöke is hitet tett amellett, hogy „jó az, hogy a zsinat működése nyilvános és bírálható."[6] Ezzel a lehetőséggel élt ez a kis lap is.

3. A törvénykezési munka

A következőkben megpróbáljuk azokat a főbb csomópontokat kitapintani az 1998–2000-es zsinat tevékenységének eredményein, amelyek segítségével könnyebben

---

[2] Lásd az EvÉl 1999. február 7. számában.

[3] Thurnay Béla: *Beszámoló a zsinat május 28–29-iki ülészakáról* EvÉl 1999. június 20.

[4] Laborczi Géza: *Zsinatunk döntéseiről* EvÉl 2000. január 30.

[5] ifj. Zászkaliczky Pál: *Búcsúszó (I.)* 2001 felé 2000. január 18; dr. Cserháti Péter: *Búcsúszó (II.)* Uo.

[6] Thurnay Béla: *A zsinat munkájából Az 1998–2000 évi zsinat törvényalkotó munkájának értékelése* Evangélikus Közlöny 2001. március 20.

tájékozódhatunk. Így, „kosárba szedve és csoportosítva" a gyümölcsöket, talán könnyebben ismerjük fel a zsinat fáját.

3.1. Az átmeneti törvény módosításai

Az 1991–97-es zsinat legterhesebb öröksége az átmeneti törvény volt. Ez tömören úgy foglalható össze, hogy az egyház új struktúrájára való áttéréshez 3 és fél éves átmeneti időt határozott meg. A köztes időszakra azonban tiszta és egyértelmű szabályok helyett, pontatlan hivatkozásokkal és hiányos problémakezeléssel terhelt normaszöveget adott. Az értelmezések feletti összecsapásokat még szándékosan sem lehetett volna mesteribben programozni.

Dr. Frenkl Róbert nyilván jól látja azt, hogy mindez egy átfogó kompromisszumrendszer része volt.[7] Azok, akik számára elfogadhatatlan volt az új törvények egy része vagy egésze, úgy élték meg az átmeneti időszakot, hogy lesz még lehetőség a visszalépésre. Ha a személyi kérdésektől sem vonatkoztatunk el, akkor szintén a kérdés lezáratlanságát fedezhetjük fel. Míg a törvény az országos elnökség feladatául szabja meg az átmenet előkészítését[8], addig ezen testület lelkészi elnöke nyilvánosan megkérdőjelezte az új struktúrát, és jelentette be még korábban a tisztségéből való távozást[9], majd az átmenettel kapcsolatos passzivitást[10]. Ezt követte a rászoruló gyülekezetek fenyegetése[11], majd az új struktúra bevezetésének elhalasztására irányuló javaslat[12].

Kitapintható feszültségekkel terhelten kezdte meg tehát munkáját 1998-ban a zsinat. A jogkövető magatartást folytató, és a háromkerületes modellt támogató zsinati tagok között is általános volt az a vélekedés, hogy az átmenet szabályaival foglalkozni kell. A status quo fenntartása senkinek sem volt célja.

Első nekifutásra mintegy erőfelmérőként a zsinat azzal a részproblémával foglalkozott, hogy változatlanul hagyva az átmeneti törvény szövegét, ahhoz olyan kiegészítést fűzött, miszerint az 1998–2000-es időszakban lejáró egyházmegyei és magasabb választásokat tekintettel a 2000-ben esedékes általános tisztújításra csak rendkívüli esetekben lehet megtartani, egyházközségekben pedig csak előzetes bejelentés esetén.

---

[7] Frenkl Róbert: *2001–2006* Credo 2001/12

[8] „... az új egyházi szervezet bevezetésének folyamatos előkészületeiről az országos elnökség rendszeresen tájékoztatja a Zsinatot." 1997. évi XI. tv. 3.§

[9] „Amennyiben a jelenlegi rendszer átszervezését három kerület irányába viszi a zsinat döntése, ezt nem vállalom. ... Ebben az esetben nyugdíjba vonulok." D. dr. Harmati Béla: *Levél a zsinathoz* 1996. június 27.

[10] „... egyházunknak nincs szüksége három vagy több püspökségre ... kijelentem, hogy ezen struktúra kiépítésében nem kívánok részt venni." *Ülésezett az Országos Presbitérium; dr. Harmati Béla jelentése* 1997. június 1.

[11] „A realitások számbavétele, felmérése azt is jelenti, hogy az elmúlt zsinat határozta módon a két kerület helyett három egyházkerületet alkotva az új két püspöki székhely előírt kiépítésére a következő években egyszerűen nincs az egyházunknak anyagi fedezete! Illetve lenne, ha a két kerület gyülekezetei renoválási országos segélyeit, az évente 20-20 milliót három éven keresztül elvonnánk és erre költenénk." Dr. Harmati Béla: *Mit várhatunk a zsinattól?* EvÉl 1998. február 22.

[12] „Javaslom, hogy a zsinat az új struktúra bevezetését halassza el három évvel, tehát 2001. január 1. helyett 2004. január 1. legyen a határidő." *Egyházunk 1997-ben* [részlet az Országos Presbitériumnak tett elnök püspöki jelentésből] EvÉl 1998. május 31.

A zsinat jogi bizottsága közben az átmeneti szabályok pontosításával foglalkozott. Érzékelték azonban a kérdést övező feszültséget, ezért előzetes tájékozódást segítő kérdéseket intéztek a zsinathoz. A szavazás eredménye az lett, hogy sem a két egyházkerületes, sem a háromszintes struktúra nem kapott az 1997-ben elfogadott, 4 szintes 3 kerületes modellhez képest döntő támogatást.

Csak ezek után lehetett az átmenet részletes szabályait megalkotni. A törvénymódosításra 1999. március 13-án került sor. A fontosabb részletek a következők:

- A megszűnő és az új egyházkerületek vonatkozásában, az ezzel ellentétes, a döntést megelőző és azóta megfogalmazott vélemények[13] és határozatba foglalt kérések[14] ellenére sincs jogfolytonosság, ez csak a folyamatban lévő ügyekre vonatkozott a területi elv szerint. A zsinat azonban törvényben biztosította azt, hogy a megszűnő északi kerület püspöke az új északiban, a megszűnő déli kerületé pedig az új déliben folytathatja külön választás nélkül a szolgálatát, azaz személyükben jogfolytonosak.
- Az országos elnökség tagjai az új egyházi szervezeti egységek megalakulásához igazítva 2000. október 15-ig az akkori kerületek elnökségei és az országos felügyelő (5 fő), 2000. október 16. és december 15. között a három új kerület elnökségei és az országos felügyelő (7 fő), 2000. december 16-tól pedig a kerületi elnökségek (6 fő).
- A hivatalban lévő püspökök tisztsége a törvény szerinti nyugdíjba vonulásukig tart. A jelenlegi kerületi felügyelők tisztsége 2000. október 15-én szűnt meg, az országos felügyelőé pedig 2000. december 15-én.
- A törvény kimondta, hogy a korábbi kerületek közgyűlési tagjaiból és az egyházmegyék elnökségeiből az új kerületi beosztásnak megfelelő előkészítő bizottságokat kell alakítani. Ezzel ténylegesen deklarálta a zsinat a testületi felelősséget.

Ezen szabályok megalkotásával a zsinat megszabta az átmenet menetrendjét. Azt már tudni lehetett, hogyan alakul majd ki az új struktúra. De hogy milyen is lesz az új területi beosztás, abban még senki sem lehetett biztos...

3.2. Az egyház szervezetével kapcsolatos törvények

A zsinat három évéből kettőt az egyházkerületek határainak megrajzolása körüli feszültségben töltött el. Az előző zsinat által meghatározott fent említett három és fél éves átmeneti idő talán leginkább azt a célt szolgálta a centralista-konformista felfogás[15] képviselői számára, hogy a háromkerületes modellt, amelyben csak egy budapesti székhely van, a lehető legtökéletesebben visszarajzolják. A kétkerületes változat már egy 1998. szeptember 25-i szavazás alkalmával döntő vereséget szenvedett, csupán

---

[13] „ Az egyházkerületi határok legutóbbi átrajzolása után azonban szinte természetes, hogy kissé változó határok között ugyan, de lényegében megmarad a Déli és Északi Egyházkerület, s egy új keletkezik, a Dunántúli." Dr. Sólyom Jenő felügyelői jelentését idézi T.: *Egyházkerületek életéből* EvÉl 1998. december 20–27.; „A Zsinat ... meghagyta például a háromkerületes struktúrát, de módosított azon, lényegében folytonossá téve a Déli és az Északi Egyházkerületet, a Nyugatra, Dunántúlra került egyházmegyék nélkül." Frenkl Róbert: *A Zsinat évtizede* EvÉl 2000. december 3.

[14] „Az Országos Közgyűlés kéri, hogy a Zsinat mondja ki a Déli és az Északi Egyházkerület jogfolytonosságát szervezeti és személyi vonalon..." *Az Országos Presbitérium és Közgyűlés határozatai* EvÉl 1999. január 3.

[15] Thurnay Béla kifejezése in Thurnay *i.m.*

32%-os támogatottsággal. Ezután a „visszarendezés-pártiak" célja - a vitákban elhangzott felszólalásokból és a beadványokból legalábbis erre lehetett következtetni - a két fővárosi székhely megtartása, a dunántúli kerület nagyságának csökkentése volt, és az, hogy az új kerületek az akkori kettőhöz minél inkább hasonlítsanak.

Fontos látni a későbbiek történetéhez, hogy a zsinat napirendjén egyáltalán nem szerepelt az egyházmegyék területének és számának változtatása. Folyamatosan a 16 egyházmegye 3 kerületbe sorolása felett folyt a vita, amely óhatatlanul is megdöntötte az eddigi, „kidekázott" egyensúlyt. Ez azonban folyamatosan tápot adott az „aránytalanságokat meg kell szüntetni" hangzatos, de semmilyen átütően meggyőző érvvel alá nem támasztható elégedetlenségnek. A tényleges gyülekezeti lélekszám, a statisztikailag vélelmezhető lélekszám, az egyházközségek száma, a lelkészi állások száma és a ténylegesen az adott területen szolgáló lelkészek száma volt az az öt mutató, amelyek közül ki-ki éppen azt húzta elő, amely szerint megszorítva érezte magát. Az öt mutató együttes alkalmazásából esetleg előálló valamilyen súlyozott átlag képzése, amelynek segítségével kimutatható lett volna pl. az, hogy az egyik kerületben esetleg több lelkész dolgozik, míg a másikban nagyobb a lélekszám, senkiben sem merült fel, illetve nem vitte előbbre a kérdés mindenki számára elfogadható rendezését.

A két év alatt összesen négy alkalommal változott meg a 2000. október 15-től hatályos új területi beosztás. Már rögtön az első, 1998. szeptember 26-án elfogadott módosításkor sikerült elérni, hogy maradjon két budapesti székhely, változzanak meg az 1997-es elnevezések (Dunáninneni és Alföldi helyett Északi és Déli Egyházkerületek), maradjon meg az ország keleti felének nyugat-kelet irányú határral való megosztása.

A következő módosításra 1999. március 13-án került sor, amikor az addig a Déli Egyházkerülethez tartozó Pesti Egyházmegyét a zsinat az Északihoz sorolta. A „csiki-csuki" 1999. december 11-én folytatódott, amikor a Pesti Egyházmegyét visszakapta a déli kerület. Végezetül a kérdés úgy kapott 2000. március 31-én a már kiírt és bonyolítás alatt álló egyházkerületi választások ideje alatt egyelőre véglegesnek tűnő megoldást, hogy a Dél-Pest megyei Egyházmegye került az Északi kerülethez, így a Déli Egyházkerület nem alkot összefüggő területi egységet.

Az egyház szervezetével még két, ebből az időszakból származó törvény foglalkozik. A teljes tisztújítás előtti utolsó pillanatban fogadta el a zsinat az egyházi testületek létszámainak csökkentéséről szóló törvényt. Amíg az 1998–2000-es zsinatnak 80 szavazati jogú tagja volt, addig az idén összeült törvényhozó testületnek mindössze 45. Nyilvánvaló volt a törvényalkotó szándéka, hogy kisebb költséggel és hatékonyabban működő, gyorsabb reagálásra képes, könnyebben koordinálható testületek jöjjenek létre. Hogy a többszintű döntéshozó mechanizmus így mennyire lesz működőképes, azt az idén indult választási ciklus fogja megmutatni.

A leglényegesebb szervezeti változás talán a zsinati ciklus utolsó pillanatában hozott azon döntés volt, hogy visszaállították az országos felügyelői tisztet.[16] Azt mindenképpen a döntés melletti érvként lehet felhozni, hogy így legalább van egy olyan tisztség egyházunkban, amelynek betöltőjére minden egyházközség szavaz, így legalább 129 (50% + 1) gyülekezet bizalmát kell élveznie. A korábbi és így életbe sose lépett megol-

[16] A Keresztyén Igazság már több, egymással vitázó írást is közölt a kérdésről.: Boleratzky Lóránd: *A zsinat lefejezte az egyház legfelső vezetését* Kerlg 1997/36.; id. Magassy Sándor: *Az országos felügyelői tisztség történetisége* Uo.; Boleratzky Lóránd: *Még egyszer az országos felügyelői tisztségről* Kerlg 1998/37.; id. Magassy Sándor: *Végszó „az országos egyházi felügyelői tisztség történetisége" témához* Uo.

dás szerint előállhatott volna olyan helyzet, hogy olyan egyházkerületi felügyelő és püspök képviselte volna egyházunkat elnök felügyelőként és elnök püspökként, akiket a legkisebb egyházkerületben választottak meg minimális többséggel (33 szavazat), amely az egész egyházra vetítve még 13%-ot sem elérő legitimáció. A tisztség visszaállítása tényénél sokkal inkább vitatható az a döntés, hogy a tisztség betöltőjét a 2001–2006-os ciklusra választási kötelezettség nélkül, személyében jogfolytonosnak mondták ki.

3.3. Az új gazdasági törvény

1998-tól, a zsinat indulásától érezhető volt a testületben az a markáns vélemény - elsősorban a gazdasági szférában dolgozó testületi tagok körében -, hogy az egyház háztartásáról szóló 1997. évi IX. törvény kidolgozatlan, hiányos, számos kérdést hagy megválaszolatlanul, a szabályozás nem egységes. Ennek alapján az egyház egyetlen szervezeti egységét sem lehet vezetni.

A zsinat a feladat jelentőségét azzal is nyomatékosította, hogy állandó gazdasági bizottságot alakított. Abaffy Zoltán személyében pedig olyan elnököt választott, aki szakértelmével és mély egyházszeretetével garanciája volt a használható szabályozás megalkotásának, és még az egyház közvéleményének tájékoztatását is feladatának érezte.[17]

A bizottság már a munkája kezdetén eldöntötte, hogy a zsinat számára egy teljesen új törvény megalkotását, és a korábbi hatályon kívül helyezését javasolja, azaz a munkát a nulláról kezdték.

Az új törvény legnagyobb érdeme, hogy fogalmi meghatározásoktól kezdve egységes koncepció szerint foglalkozik az egyházközség, az egyházmegye és az országos egyház gazdálkodásának szabályaival. (Az egyházkerületet nem tekinti önállóan gazdálkodó egységnek, eszközei az országos nyilvántartásban szerepelnek.) A törvény szól a gazdálkodás felelősségéről, a vagyonbiztosítás kényszeréről, a tervezésről és a beszámolóról, a gazdálkodás ellenőrzéséről, a teherhordozás kölcsönösségéről, az eljárási rendekről.

A teljesség igénye nélkül hadd emeljek ki néhány új elemet a törvényből. Az éves beszámolóval egyidejűleg vagyonmérleget és azt alátámasztó leltárt kell készíteni, azaz nem elég pusztán a tárgyévi bevételekkel és kiadásokkal elszámolni, hanem az ingó és ingatlan vagyontárgyak közötti változásokat is ki kell mutatni. (Ennek eredményeként egy beszámolóból ezután annak is ki kell tűnnie, ha például egy épületben valamilyen kár keletkezett, de annak javítása abban az évben még nem történt meg.) Megteremtette a törvény a költségvetések és a beszámolók nyilvánosságát. Egyházközségi szinten hirdetésben, közgyűlésen, helyi újságban lehet ezt megtenni, magasabb egyházkormányzati szintek számára pedig az Evangélikus Közlöny útján való közzétételt írták elő. Újdonság, hogy az egyházfenntartói hozzájárulás mértékét az egyházközség maga határozza meg.

Bármennyire is nagy előrelépés az egyház háztartásáról szóló 2000. évi I. törvény, a törvényalkotói munka ezen a területen sem állhat meg. Néhány nyilvánvaló ellentmondás[18] kiszűrésén túl lényeges területek várnak még szabályozásra. Megítélésem

[17] Abaffy Zoltán: *A IX. törvény általános vitája elé* EvÉl 2000. január 9.; Abaffy Zoltán: *Az egyház háztartásáról* EvÉl 2000. április 9.

[18] Pl.: az 1997. évi IV. törvény 115.§ a) szerint az országos bizottságok tagjait az országos közgyűlés választja meg, míg a 2000. évi I. törvény ezt a jogot az országos presbitériumhoz utalja.

szerint törvényben kellene szabályozni az egyházi intézmények (iskolák, kollégiumok, szeretetotthonok, gyűjtemények, stb.) gazdálkodásának szabályait, különös tekintettel arra, hogy vannak olyanok közöttük, amelyek egyházi hozzájárulás nélkül, a tevékenység alapján járó állami forrásból élnek.[19]

Fontosnak tartom, hogy a zsinat foglalkozzon a beszerzési szabályokkal. Az egyházra ma a gazdasági prosperitás jellemző, számos beruházás folyt és folyik, illetve áll tervezés alatt. Visszásnak érzem, hogy anélkül adunk ki tíz- és százmilliókat, hogy a pályáztatás kényszere fennállna, illetve hogy a döntéshozó kényszerítve lenne az optimális megoldás megtalálására. Ezzel biztosítható lenne az is, hogy korábbi olcsó szállítók elkényelmesedve idővel túl ne számlázzák a teljesítményüket; hogy a beszerzési eljárások átláthatóak legyenek; hogy döntéshozói státuszban lévő egyházi vezető szállítóként csak mindenki mással azonos feltételekkel indulhasson egy pályázaton, azaz az egyház pénze a lehető leghatékonyabban legyen elköltve.

A gazdasági jog nélkülözhetetlen elemei a számvitel szabályok. 2000. év végétől hatályos állami jogszabály[20] értelmezi az egyház számára a számviteli törvény adta lehetőségeken belül a sajátosságokat, de több ponton szükségesnek látszik - pl.: döntéshozó fórumok, személyi felelősségek kérdései - az állami jogszabály egyházi értelmező adaptálása. (Nem tartozik a zsinati munka elemezéséhez, de itt mégis megemlítem, hogy sajnálatos módon a hivatkozott kormányrendelet és egyházunk szintén idéntől hatályos szabályrendelete[21] alapvetően ellentmond egymásnak. Információim szerint azonban már folyik az egyházi rendelet módosításának előkészítése.)

Nyilván sokakban ellenérzést vált ki, hogy a korábbi évekhez képest jelentősen bonyolódtak a gazdálkodás szabályai. Tudomásul kell azonban venni, hogy a modern világban, valamint a magyar gazdasági szférában is ez már így természetes. Ugyanakkor az egyház semelyik szervezeti egysége sem a saját pénzével, illetve vagyonával gazdálkodik. Az vagy az egyháztagoktól, vagy az államtól, esetleg önkormányzattól, külföldről érkezik. Emiatt is maximálisan kell törekedni az „üvegzsebűségre". Nagy teher az pl. egy gyülekezeten, ha tagjai nem tudják, hogy mire és miért éppen arra költik el a befizetett adományaikat.

3.4. A jogharmonizáció

Ezzel a varázsszóval azonosították azt a zsinati ciklus egésze alatt emlegetett, de valójában csak az utolsó évben felgyorsított tevékenységet, amely az 1997-es törvények elsősorban nem tartalmi, hanem formai javítására irányult. (Elsősorban helyesírási, nyelvhelyességi hibák javítása, egymásnak ellentmondó pontok közötti összhang megteremtése, nyilvánvaló elírások korrigálása volt a cél.) Két lépcsőben összesen több mint 100 ponton módosult a szöveg.

Nagyon nagy jelentőségűnek, és nélkülözhetetlennek tartom ezt a munkát, amely csak rendkívüli energiák odaáldozásával képzelhető el. Bár nyilván ezen a területen is

[19] Az egyház 2001. évi költségelőirányzatában közgyűjteményekre pontosan ugyanakkora összeg szerepel a kiadási oldalon, mint amekkora állami támogatásból a bevételek között. Evangélikus Közlöny 2001. március 20.

[20] 218/2000. (XII. 11.) Kormányrendelet az egyházi jogi személyek beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól. Hatályos 2001. január 1-től.

[21] A Magyarországi Evangélikus Egyház I./2000. rendelete az egyházi önkormányzatok és intézmények költségvetése és zárszámadása elkészítésének szabályairól. Evangélikus Közlöny 2001. március 20.

van még tennivaló, de megállapítható, hogy a zsinatnak azon döntése, miszerint a kodifikációs tevékenység támogatására jogász szakembert kell alkalmazni, egyértelmű eredményeket hozott, és remélhetőleg hoz még a jövőben is.

3.5. Törvények az egyház szolgálatáról, a lelkészi munkáról

Ez volt az a terület, amelyre a strukturális kérdések feletti viták során többek többször utaltak, miszerint az volna a zsinat dolga, hogy az egyház szolgálatának optimális medret találjon, ne pedig hatalmi hátterű ügyeken vitázzon. Ezt az érvelést nem tartom teljesen meggyőzőnek, hiszen az egyház szervezeti felépítése végső soron ugyanezt a célt szolgálja. Mindamellett remélhető, hogy a most induló zsinati ciklus már felszabadultabb lesz a tényleges szolgálati lehetőségek szabályainak megalkotására.

Az 1998–2000-es zsinat is tett le ebben a vonatkozásban törvényeket az asztalra. 1999 decemberében pontosították a lelkészek nyugdíjba vonulásának és esetleges további szolgálatuk lehetőségének körülményeit.

Ez előbbihez hasonlóan a „Lelkész áthelyezése egyházkormányzati úton" alcímet viselő törvény konkrét helyzetre adott válasz volt. A jogszabály arra a helyzetre próbál megoldást találni, amikor a lelkész nem követett el fegyelmi vétséget, de a gyülekezettel való kapcsolata olyan mértékben megromlott, hogy annak javulására már nincs esély. Ekkor a gyülekezet kérheti a püspöki hivataltól a lelkész egyházi közérdekből történő áthelyezését. A fogalmak emlékeztetnek az 1966-os törvénykönyvben olvashatóakra, fontos különbség azonban, hogy az új szabályozás konkrét okot jelöl meg a lehetőség igénybevételére, nevezetesen, ha „a lelkész alkalmatlannak bizonyul abban az egyházközségben való szolgálatra". Mivel azonban az eljárást kezdeményezheti az egyházmegyei, a kerületi és az országos elnökség is, rejtetten érvényesülhetnek „magasabb szempontok" is. Erre utal a törvénynek azon mondata is, hogy „e törvényt ... az egyházkerületi és országos alkalmazásban lévő lelkészekre is értelemszerűen alkalmazni kell". Csak azt mulasztotta el a jogalkotó, hogy definiálja: ez utóbbi esetben kivel romlik meg pl. egy országos egyházi alkalmazásban álló lelkész kapcsolata, hogy őt egyházi közérdekből áthelyezzék?! Ehhez a törvényhez kapcsolódóan még azt a megjegyzést kell tennünk, hogy itt is nagyon világosan látszik: az egyházi munka- és szolgálati jog átfogó és egységes szabályozás után kiált, amit reménység szerint az új zsinat meg is hall.

Döntően a világi szabályozás megváltozása indokolta, hogy a tábori lelkészség szabályainak módosítására is sor került, de pontosította a zsinat a katonalelkészek szolgálatainak anyakönyvezési rendjét is.

E sorok írójának javaslatára[22] kezdett a zsinat a Teológus Otthon jogállásának szabályozásával foglalkozni. Talán az egyetlen olyan jelentős intézmény volt ez, amelyről az 1997-es törvények szinte egy szót sem ejtettek. A javaslat abból indult ki, hogy a Hittudományi Egyetemen egyre inkább az egyetemi jelleg erősödik többek között az állami elvárások hatására is , ezért a jövő szempontjából a lelkésznevelés intézményét (az Otthont) közvetlen egyházi ellenőrzés alá kellene vonni. Ezzel szemben a zsinat az Egyetem képviselőinek változatát tette magáévá és iktatta törvénybe, miszerint az Otthont az Egyetembe integrálta, és megteremtette az „Egyetem lelkésze" státuszt.

Pontosította a zsinat a lelkészek alkalmazása eljárásának rendjét, valamint rögzítette a tanításuk tisztasága és etikai magatartásuk feletti püspöki felügyeletet, bár ennek módját már nem.

---

[22] ifj. Zászkaliczky Pál: *Összefoglaló az Evangélikus Teológus Otthonról szóló törvény általános vitájához* KerIg 1999/42.

3.6. További területek

A már fentebb is említett „aktualitás-indokú" törvényalkotás volt a zsinat egyik első tette, amikor szabályozta a közoktatási intézmények vezetői állásai betöltésének pályázati rendszerét, az elbírálás szabályait, a hatásköröket. Szintén az oktatási területet érintett két azonos területeket is érintő további törvénymódosítás, amelyek elsősorban az igazgatótanácsok és az intézményvezetők feladatait, feladat- és hatásköreit szabályozzák.

Egy egyháztag beadványára módosította a zsinat a fegyelmi vétségek meghatározását. 1998 szeptemberétől nem a Zsinati Hitvallástól, hanem a Zsinati Hitvallásban felsorolt hitvallási iratoktól eltérő tanok hirdetése és terjesztése számít fegyelmi vétségnek.

Szintén aktuális okokkal indokolta a zsinaton az előterjesztő, hogy módosítani javasolták az Országos Egyházi Iroda igazgatói állása betöltésének feltételeit, megengedve, hogy ne pusztán jogi, közgazdasági vagy közigazgatási végzettségű személy pályázhasson. Így került sor a törvénymódosítás hatálybalépése után arra, hogy az igazgató lelkész lett.

Végül meg kell említeni, hogy összesen 8 alkalommal módosította a zsinat a saját működését meghatározó szabályokat (új bizottságok létrehozása, törvények kihirdetésének módja, ...).

4. Események a zsinaton

Az elmúlt 3 (de akár 9-et is írhatnék) évben, már csak a viszonylagosan nagy létszáma és ülésezési gyakorisága miatt is a zsinat volt egyházunk azon fóruma, amely a sokszor szögesen eltérő vélemények ütközésének, így indulatok felszínre kerülésének is színtere lett. Ez abból is eredhetett, hogy a küldöttek egy része komolyan vette a törvényalkotó testület törvényben is definiált függetlenségét, és kész volt kizárólag a saját meggyőződése és az egyházmegyéje érdeke szerint szólni és szavazni. Ez a helyzet újdonság erejével hatott azokra, akik a kézivezérelt módszereket szokták meg, illetve akik személyiségükből eredően konfliktuskerülőek.

Az első jelentős vitát kiváltó ügy rögtön a zsinat indulásakor pattant ki. Az országos közgyűlés küldöttnek választotta meg dr. Sólyom Jenőt, a déli kerület felügyelőjét. Az átmeneti törvény egyik értelmezése szerint ő akkor (1997 júniusa, az új törvények kihirdetése után) már tagja volt az országos elnökségnek, így hivatalból tagja volt a zsinatnak (én magam is ezt a véleményt osztom), míg ő a választott tagi mandátumához ragaszkodott. A vita tétje dr. Sólyom Jenőnek a zsinat elnökségébe való választhatósága volt, mivel az a hatalmi ágak szétválasztásának elve szerint csak a zsinat választott tagjai számára lehetséges. A zsinat végül a hivatalbóli mandátumának igazolását fogadta el, megerősítve ezzel dr. Koczor Miklósnak, az 1991–97-es zsinat akkor még hivatalban lévő gazdájának, és az új zsinat korjegyzőinek jogértelmezését.

Bár időrendben nem ide kívánkozna, mégis itt térek ki arra, hogy nem kevesen vannak az egyházunk közéletét figyelemmel kísérők között, akik az országos felügyelői tiszt visszaállítása, és betöltője jogfolytonosságának kimondása mögött többek között felfedezni vélik azt a törekvést, hogy ezzel kizárták dr. Sólyom Jenő elnök felügyelővé választásának lehetőségét.[23]

Mint azt a 3.2. pontban láttuk, a zsinati munka első két évét jelentősen megterhelte az egyházkerületek határainak meghúzása feletti, feszültségekkel terhelt vita. Az erről a kérdésről folyó szavazások nem voltak mentesek fenyegetésektől, befolyásolásoktól, szószegésektől, hatalmi helyzettel való visszaélésektől. A legfájdalmasabb mégis az

volt, hogy mindezt legkevésbé az egyház távlati céljai, missziói küldetése határozta meg, inkább egyéni érdekek, múltban gyökerező lekötelezettségek, megszokások és szervilizmus. Sajnos a zsinat általános megítélésének is sokat ártott, hogy ilyen sok energiát emésztett fel, és ilyen sok indulat szabadult el egy „pusztán" strukturális kérdés kapcsán. A végeredmény pedig: megmaradt a Budapesten 1952-ben kialakított két püspöki székhely, erősítve ezzel az egyébként is meglévő centralizációs igényeket és törekvéseket.

Érdekes - talán példa nélkül álló - esemény is történt az 1998–2000-es zsinat életében. Többször említettem már, hogy az egyházkerületi határok kérdése jelentős indulatokat váltott ki a zsinat tagjaiból, különösen is a déli kerület püspökéből, dr. Harmati Bélából. Jelentős feszültség terhelte meg azt a vitát, illetve az azt megelőző és követő időszakot, amikor 1998. szeptember 26-án először módosították a majdani kerületek határait. Ebben a változatban a két budapesti egyházmegye külön kerületbe volt sorolva, így az év visszalévő része annak ellenére viszonylagos nyugalomban telt el, hogy az Országos Közgyűlés 1998. december 1-jén kérte a zsinattól, hogy az egyház struktúráját háromszintesre alakítsa át (az egyházmegyei és kerületi szintek egyfajta összevonásával).[24] Ezekben a hónapokban a zsinat, illetve annak elnöksége és az országos elnökség között tárgyalások zajlottak le a megbékélést és az együttmunkálkodás útját keresendő. 1999. január 9-én zsinati felhatalmazással a régi felfogás szerinti országos elnökség (a kerületi felügyelők nélkül), és a zsinat elnökségének három tagja (Sztruhár András nem lelkészi alelnök elsősorban a szöveg evidencia-volta miatt nem támogatta a lépést) nyilatkozatot írtak alá.[25] Ebben kinyilvánították az együttmunkálkodási és konszenzuskeresési készségüket, és vállalták az egyház törvényeinek megtartását. A nyilatkozatot nemes gesztusnak és a megbékélés irányába tett határozott lépésnek is tekinthetnénk, ha ezt igazolnák a később történtek is.

Ezen zsinati ciklus talán legdrámaibb eseményét ismét egy kerülethatár-módosítási vita váltotta ki. 1999 márciusa óta éppen egy olyan változat volt életben, miszerint mind a pesti, mind a budai egyházmegye az északi kerülethez volt sorolva. A déli kerület kezdeményezésére az 1999. október 12-i ülésszakon ismét előkerült a kérdés. A beadvány lényege az volt, hogy a pesti egyházmegyét csatolják a déli kerülethez, az így lecsökkent méretű északi kerületet pedig a nyugati kárára növeljék meg a fejér-komáromi egyházmegyével. Hosszú vita után a javaslat többséget kapott ugyan, de az a kellő 2/3-ot nem érte el, tehát a beosztás egyelőre nem változott. A szavazás után nem sokkal a tárgyalóteremből 22-en demonstratíve távoztak, így jelezve tiltakozásukat. Dr. Harmati Béla átadott a zsinat elnökségének egy nyilatkozatot, amely azt mondta ki, hogy az aláírói az ülésszak munkájában a továbbiakban nem kívánnak részt venni. Kiderült az is, hogy az akciót ő kezdeményezte és vezette. A kialakult helyzetet a bent maradók súlyosnak, a kivonulás tényét etikailag elfogadhatatlannak tartották. A zsinat elnöksége és a zsinati iroda mindent megtett annak érdekében, hogy a már meghirdetett

[23] Ezen vélemény esetleges megalapozottságára enged következtetni maga az érintett is, amikor a vele szemben tapasztalt bizalmatlanságról szól: Dr. Sólyom Jenő felügyelői jelentése a kerület alakuló közgyűlésén 2000. október 5-én in Evangélikus Közlöny 2000. december 1.; Sólyom Jenő: *Beköszöntő beszéd az egyházkerületi felügyelői iktatáson (Elhangzott 2000. december 2-án a fasori templomban)* Evangélikus Közlöny 2001. március 20.

[24] *Az Országos Presbitérium és Közgyűlés határozatai* EvÉl 1999. január 3.

[25] Megjelent a 2001 felé 1998. [helyesen 1999.] január 27-i számában, és az Evangélikus Élet 1999. február 7-i számának mellékleteként kiadott Zsinati Híradóban.

második tanácskozási napon is határozatképes legyen. A munka folytatódott, és sor került egy levél megvitatására is, amelyet az elnökség 8 tagjának aláírásával a kivonultaknak küldtek el, és amely aggályosnak minősítette a zsinati munka hátráltatását, de kinyilvánította, hogy a termet elhagyókat visszavárják a munkába.[26] A kivonulással kialakult feszült helyzetben jutott el dr. Reuss András lelkészi elnök arra a döntésre, hogy tisztségéről és zsinati tagságáról lemondjon.

Ezen a ponton szükséges még említést tenni arról az egyházjogászok által reménység szerint a jövőben majd kellően elemzett kérdésről is, hogy a zsinat két döntésével három korábban választott tisztségviselő esetén jogfolytonosságot mondott ki. Egyházunkban általánossá vált, hogy hatéves ciklusra történnek a választások. Ez alól csak a gyülekezeti lelkészek és a püspökök kivételek. 2000-ben megszűnt a két korábbi egyházkerület, és bár részben azonos névvel három új alakult meg. A zsinat mégis elvette az új szervezeti egységektől a jogot, hogy lelkészi vezetőt válasszanak, a korábbi püspökök számára biztosította a továbbszolgálás lehetőségét egy-egy új kerületben. Hasonló történt az országos felügyelői tiszt visszaállításakor is. Ezekkel a döntésekkel a zsinat nemcsak hogy megfosztotta az arra jogosultakat a választástól, hanem ő maga „választott". Ez pedig nem szerepel a zsinat 1997. évi VI. törvény szerinti feladatai között. Bizonyos értelmezés szerint így a törvényhozó testület vált törvénysértővé.

5. Az örökség

Sok javítás történt, a 2001-ben kiadott törvénygyűjtemény (barna borítós) használhatóbb, egységesebb, jobban szolgálja az egyházat, mint az 1997-es elődje (fehér). Biztos vagyok abban, hogy a következő ciklus alatt is fontos és lényeges módosításokat kell még meghozni, tehát a „mű" nem tökéletes, de használható, és mindazoknak, akik a Magyarországi Evangélikus Egyház valamelyik gyülekezetéhez tartoznak használandó is.

Milyen gyümölcsöt termett hát az 1998–2000-es zsinat fája? Voltak hajtásai, amelyek szép, élvezhető termést hoztak. Mások nőttek, növekedtek, de nem fordultak termőre. De voltak olyanok is, amelyeket szándékosan tettek meddővé. Isten bocsássa meg mindannyiunknak, ha nem segítettük a törvények elfogadását és az egyház közvéleményével való elfogadtatását, ha inkább kárt okoztunk, mintsem hasznot hoztunk volna ennek a fának. Hiszem azonban, hogy az Ő áldása végül mégis elérte.

[26] Megjelent a 2001 felé 1999. október 21-i számában.

Folyóiratunk 2000. nyári számában közöltük id. Magassy Sándor könyvismertetését Budaker Oszkár emlékezete – Gondolatok Zoltán László könyvével kapcsolatban címen. Ebben olvashattuk az alábbiakat: „Gömöry József lelkész, tanár /Dombóvár, 1998/ a katonás fegyelmezettség mellett a tanári képességeket dicséri. Budaker Oszkár ugyanis néhány évig magyar és német nyelvet tanított Kőszegen, majd Sopronban. Mély hatást gyakorolt rá tanárának elkötelezettsége a magyarság iránt. Tudatosan távol maradt a napi politikától, de – erkölcsi alapon állva – radikálisan elhatárolódott minden szélsőséges mozgalomtól. Az igehirdetések tartalma és formája egyaránt rendkívül mély nyomokat hagyott benne."

Gömöry József, folyóiratunk olvasója, ezzel kapcsolatban az alábbi helyreigazítás közlését kérte:

Kérem írásom változtatás nélküli közlését. Nem a magam érdekében, hanem azért, hogy a Keresztyén Igazság olvasói között ne terjedjenek el téves információk és zavaros fogalmak.

A Keresztyén Igazság 2000. nyári számában, Új évfolyam 46. szám, id. Magassy Sándor ismerteti „Oszlop Isten templomában", néhai Budaker Oszkár emlékére kiadott könyv néhány cikkét.

Köztük az enyémet is.

Közlése félreérthető. Engedtessék meg a helyreigazítás. Nem miattam. Zűrzavaros korunkban nem tűrhető semmiféle tévedések elterjedése. Csak tiszta fogalmakban szabad gondolkodnunk!

1. Budaker Oszkár egyéniségétől, emberi magatartási gyakorlatától igen messze állt a „katonás fegyelmezettség". Lásd nevezett megemlékező könyvben az Ottlik Gézától vett idézet.

2. A katonás fegyelmezettség külsőséges, erőszakos kényszer követelménye. Nem veszi figyelembe a katona belső meggyőződését, nem is kíván belső azonosulást.

A „kardbojt kötelezettségében" is sok a külsőség, de nem nélkülözheti a belső elfogadást. Lásd: Jókai: A kőszivü ember fiaiban Richárd jellemzését és tetteit. Sok egyéb között.

A „Luther-kabát elkötelezettsége" mindig belülről fakad, nem nélkülözheti a meggyőződést, az Evangélium elfogadását, evangélikus egyházunk hitvallási iratai alapján. Ez a zsinórmértéke.

Budaker Oszkár jellemének nagy belső fegyelmezettségéről unokahúga, dr. Kun Lászlóné Holéczy Zsuzsanna ír legszebben és legigazabban. (Azért szép, mert igaz!)

3. Valakiről tárgyilagos jellemzést írni nem „dicsérés", hanem kötelező. Én tárgyilagosan írtam visszaemlékezésemet. Nem „dicsérés" miatt.

4. A magyar nyelv gondos, helyes, pontos használata nem magyarszakos tanárokra nézve volt kötelező 1945 előtt. Minden érettségizett állampolgárra. Éberen vigyáztak a helyes magyar nyelvhasználatra soproni professzoraink, püspökeink, lelkészeink /Egyed Aladár, Duszik Lajos, Szántó Róbert és szinte valamennyien/.

5. Nem Sopronban lettem magyar. Még 1920 őszén hároméves koromban, amikor szuronyospuskás cseh légionisták kidobtak családommal együtt ezeréves szülőföldünkről, Gömör vármegyéből. Akkor lettem tudatos ember és a világot tudatosan figyelő érzékeny magyar. Budaker Oszkár is halálig gyászolta Felsőlövőt, Beszterce-Naszód vármegyét, Trianont. Tudatos magyarként, ezért hátrányt is szenvedett, mint többen megírták.

Böröcz Enikő „A legfiatalabb püspök" című írásához /2001. tavasz, 14-22. l./ Két hozzászólás is érkezett.

D. Terray László írja Norvégiából:

A Keresztyén Igazság legutóbbi számában (Új folyam 9. Szám, 2001. tavasz) Böröcz Enikő cikket közöl „A legfiatalabb püspök" címmel (14-22. o.). Ebben kitér az evangélikus püspöki konferencia 1945. október 29-i ülésére, és idéz néhány mondatot, amelyeket Ordass Lajos ezen a püspöki konferencián mondott. A téma a bebörtönzött Túróczy Zoltán kérdése volt püspöktársaihoz. Azt ajánlották ugyanis fel neki az állam részéről, hogy kiszabadulhat, ha lemond püspöki tisztéről. Kérdése az volt, püspöktársai szerint az egyház érdekében álló volna-e, ha lemond. Böröcz Enikő cikke több idézettel mutatja be Ordass Lajos véleményét erről, s azt mondja, hogy Ordass „legfontosabb mondata" ebben az ügyben ez volt: „Lehetséges, hogy Istennek szüksége van arra, hogy Túróczy börtönben haljon meg az egyház érdekében. Szabad-e akkor nekünk azt tanácsolni neki, hogy visszalépése árán kérje szabadon-bocsátását?" (16. o.) Az ehhez fűzött (5. számú) lábjegyzet a püspöki konferencia jegyzőkönyvének egy meghatározott pontjára utal. Ezek a mondatok azonban *nem találhatók a püspöki konferencia jegyzőkönyvében.* Megtalálhatók viszont Ordass Lajos Nagy idők kis tükre című önéletrajzában.

Tekus Ottótól pedig az alábbi levelet kaptunk:

Tisztelt Szerkesztőség!

Köszönöm Böröcz Enikő (a továbbiakban BE) „A legfiatalabb püspök" c. tanulmányához való hozzászólás lehetőségét. A szűkre szabott terjedelem arra szorít, hogy csak azzal foglalkozzam, ami a tanulmányban Túróczy Zoltán (a továbbiakban TZ) püspök személyével kapcsolatos.

1. BE szerint a vizsgált időszakban TZ csak egy alkalommal vett részt püspökeink „közös tanácskozásán" ill. „konferenciáján". Így nevezik maguk a jegyzőkönyvek az egyházi törvényeinkben még nem szereplő alkalmat. A jegyzőkönyvek szerint egyébként TZ legalább kétszer jelen volt mint vendég: 1946. szept. 27-én és 1947. május 20-án. Ebben az időszakban TZ ellen népbírósági eljárás volt folyamatban, első fokon 10 évi fegyházbüntetésre ítélték. Börtönben töltött 10 hónap után ideiglenesen szabadlábra helyezték, engedélyezve lelkészi szolgálatának ellátását, de püspöki munkakörének ellátását nem. Ez időben a jegyzőkönyvek szerint Marcsek János esperes mint püspökhelyettes vett részt a püspökök értekezletein. Egy alkalommal ő javasolta, hogy a püspöki értekezletek jegyzőkönyveit ne csak neki küldjék meg Ózdra, hanem tájékoztatásul TZ püspöknek is Nyíregyházára. Ezeken az értekezleteken a rangidős Kapi püspök több ízben adott tájékoztatást TZ püspök ügyének állásáról. TZ tehát nem kötelességmulasztásból maradt távol. Ezt BE nem is állítja, csak nem beszél a távolmaradás okáról, csak sejteni véli ennek következményeit.

2. Az 1945-ben útjára indult új demokratikus rendszer nem tudta elviselni azokat a kijelentéseket, amelyek a társadalmi változásoktól független egyházról szóltak. A baloldali politikai erők egyre türelmetlenebbé váltak az egyházban még mindig jelen levő postfeudális jelenségekkel szemben. Derzséry László vezetésével szerephez akart jutni egyházon belül is a változást követelők csoportja. Egyre keményebb hangon foly-

tak az állami tárgyalások a különböző egyházakkal az „állam és egyház megbékélése" érdekében.

1948. augusztus 28-án a vizsgálati fogságba került egyetemes egyházi felügyelőnk, báró Radvánszky Albert és Vargha Sándor egyetemes egyházi főtitkár eljuttatták lemondásukat az Egyetemes Egyházhoz, és ezt követően a megbékélés érdekével indokolva lemondtak tisztségükről mindazok az egyetemes egyházi, egyházkerületi és egyházmegyei tisztségviselők, akiket az állami tárgyalófél nem volt hajlandó elismerni. Kapi püspök október 1-től nyugdíjas, Raffay püspök beteg, Ordass Lajos püspök börtönben. Decemberben zsinatunk elfogadta az Egyezményt (amelynek szövege miatt ma sem kell szégyenkeznünk). Ez a háttere TZ püspök, Scholz László és dr. Mády Zoltán 1949. januári szegedi útjának. BE ugyan megemlíti, hogy TZ püspököt egy lelkész elkísérte ezen az úton, de nem nevezi meg. Scholz László volt az, a MELE (Magyar Evangélikus Lelkészek Egyesülete) elnöke, országos köztiszteletben álló lelkészünk. Sőt harmadikként dr. Mády Zoltán egyetemes egyházi felügyelő is csatlakozott hozzájuk, de miután ő előzőleg nem volt bejelentve, nem nyert bebocsátást a börtönbe. Fél évszázad után is megállapíthatjuk, hogy valóban fájdalmat okozhattak az elhangzó szavak. De a testvéri beszélgetésnek mindig lehet ilyen mélysége! Újra kérdezem: hogyan került sor erre az útra? Megtörténhetett volna egyéni elhatározásból, vagy három, egyháza ügyében gondolkodó ember elhatározásából. Valószínűbb azonban az, hogy valamilyen egyházi testület felkérte vagy megbízta TZ püspököt erre a látogatásra. A fentebb vázolt kép – amelyről 1948. szeptember 9-én egyházunk vezetői a lelkészekhez írt tájékoztatásukban azt írják: Történelmünk folyamán „...egyházunk ilyen nehéz helyzetben még nem volt" – mutatja, hogy sem a látogatás, sem a beszélgetés nem tartozhatott az udvarias gesztusok sorába. Az lett volna a "legszomorúbb", ha nem tudnak őszintén beszélni egymással.

3. Érthetetlen számomra az is, hogy miért kapcsolja össze BE tanulmánya b, pontjában TZ püspök ügyét a németek kitelepítése és a szlovák-magyar lakosságcsere kérdésével. TZ ügyével ezeket nem lehet ok-okozati összefüggésbe hozni.

Összefoglalva: Ordass Lajos püspök arra a végkövetkeztetésre jutott, hogy egy püspök nem léphet vissza hivatalától a politikai hatóságok fenyegetésére, mert ezzel az ellene felhozott vádakat igazolná. Túróczy Zoltán püspök pedig arra, hogy ha az állam egy püspöktől megvonja bizalmát, akkor nem tudja betölteni püspöki tisztségét, amelyre a gyülekezetek megválasztották. Remélem, hogy a történészek is megszólalnak egyszer, megrajzolva annak a korszaknak (1945-1952) történetét, amelyben az állam úrrá akart lenni az egyház felett. Remélem azt is, hogy senki sem akarja Túróczy Zoltán püspök becsületét romba döntve felépíteni Ordass Lajos püspök hitvallásának tiszteletét. Ők ketten mindvégig testvérnek tekintették egymást.

Győr, 2001. május 23.
Tekus Ottó

Zusammenfassung

Zu Beginn unserer Sommerfolge steht die Andacht von Lajos Ordass aufgrund Mt 28, 20. Hernach begrüssen wir den 90-jährigen László Scholz, dessen Gedichte auch in unserer jetztigen Nummer zu lesen sind.

In unserer Spalte des Ordass-Zentenariums bringen wir vorerst in gekürzter Form den Vortrag von Gábor Ittzés anlässlich des Gallneukirchner Symposiums: Lajos Ordass und die Luther'sche Zwei-Reiche-Lehre. Dem folgen die Erinnerungen von György Pósfay mit dem Titel: Meine Begegnungen mit Lajos Ordass.

In unserer Folge der Kelenfölder Abende bringen wir drei Vorträge, gehalten von Ottó Tekus, Gábor Győri und Imre Bohus über das Glaubensbekenntnis von Nizäa-Konstantinopel, sowie die Andachten von András Szabó (Jn 6, 35), András Smidéliusz (Jn 8, 12) und Gábor Smidéliusz (Jn 11, 25-26).

Die Studie von Pál Zászkaliczky jun. erörtert und analysiert die Ereignisse und die Arbeit der Synode 1998-2000.

In unserem Briefbeitrag befinden sich drei Reflexionen bzw. kritische Bemerkungen in Bezug auf unsere frühere Artikel von József Gömöry, László Terray und Ottó Tekus.

Summary

A meditation from Lajos Ordass can be read in the beginning of our summer issue, on the basis of Mt 28, 20. This is followed by the greeting of the 90 year old László Scholz, the outstanding preacher, theologian and songwriter pastor, of whom a poem can be found in this issue also.

In our Ordass-centenary column we bring first the shortened lecture of Gábor Ittzés held in the symposium in Gallneukirchen: Lajos Ordass and Luther's Doctrine of the Two Kingdoms. Following this we continue the memories of György Pósfay entitled My Encounters with Lajos Ordass.

Our Kelenföld Evenings series brings three lectures from Ottó Tekus, Gábor Győri and Imre Bohus on the Nicene Creed, and the meditations of András Szabó (based on Jn 6, 35), András Smidéliusz (Jn 8, 12) and Gábor Smidéliusz (Jn 11, 25-26).

The study of Pál Zászkaliczky Jn. looks through and analyses the events and work of the Synod of 1998-2000.

Our Letters column brings three reflections and some critical notes on earlier articles from József Gömöry, László Terray and Ottó Tekus.

E SZÁMUNK SZERZŐI

Bohus Imre ny. lelkész	**Fót**
Győri Gábor lelkész	Budapest
Ittzés Gábor ny. lelkész	Győr
+ *D. Ordass* Lajos püspök	Budapest
Dr. Pósfay György ny. lelkész	Chêne-Bougeries /Svájc/
D. Scholz László ny. lelkész	Budapest
Smidéliusz András lelkész	Budapest
Smidéliusz Gábor lelkész	Nagytarcsa
Szabó András lelkész	Bér
Tekus Ottó ny. lelkész	Győr
ifj. Zászkaliczky Pál programozó matematikus	Budapest

***

Szeretettel ajánljuk Olvasóink figyelmébe alábbi kiadványainkat:

Ordass L.:	A keresztfa tövében, Nagyheti áhítatok	150,-
Ordass L.:	Vádirat, Korrajz	40,-
Ordass L.:	Jó hír a szenvedőknek, Prédikációk	400,-
Ordass L.:	Akikkel az Úton találkoztam	400,-
Ordass L.:	Útravaló az év minden napjára	1.190,-
Ordass L.:	Gondolatok a Filemon levél olvasása közben	100,-
Ordass-Loy:	Te vagy reménységem, Imádságos könyv	120,-
Ordass-Giertz:	Házát kősziklára építette, Elbeszélés	400,-
Ordass-Giertz:	Hitből élünk, Elbeszélés	400,-
Ordass-Lyngar:	A fáklya, Ifjúsági áhítatoskönyv	300,-
Terray L.:	Nem tehetett mást, Ordass Lajos életútja	150,-
Scholz L.:	Tisztítsd meg szívedet	100,-
Scholz L.:	Két sugárzó igazgyöngy, Írásmagyarázat	150,-
Ritter-Tekus:	A lelkipásztor imádsága	100,-
Sólyom J.:	Hiszem-tudom, Bevezetés az egyház tanításába	250,-
Boleratzky L.:	Aki mindvégig állhatatos maradt	600,-
Luther M.:	14 vigasztaló kép	160,-
Botta I.:	Dévai Mátyás, a magyar Luther	120,-
Vajta V.:	Hit és élet összecsengése	40,-
Jung E.:	Hogyan vezessem a vasárnapi iskolát?	300,-
Kapi B.:	Isten hárfása, Gerhardt Pál élete	400,-
Böröcz S.:	Kiáltás a mélyből	800,-
Maróthy J.:	Szegények szíve, Novellák	500,-
Kendeh-Newman:	Jöjj Jézushoz! Evangelizáló füzet	100,-
Dóka Z.:	Márk evangéliuma, Kommentár	1.500,-
Rőzse I.:	A halál árnyékának völgyében	500,-
Boleratzky L.:	A miskolci evangélikus jogakadémia	40,-
Boleratzky L.:	A miskolci jogakadémia tanárai	200,-
Boleratzky L.:	Evangélikus egyházjog I.+II. r.	1.300,-

A **Keresztyén Igazság** évi előfizetési díja 1000,- Ft + postaköltség.
Külföldre 15 DM. Egy szám ára 250,- Ft.
Folyóiratunk és kiadványaink megrendelhetők:
Ordass Lajos Baráti Kör
1114 Budapest, Bocskay út 10.
Postacím: 1163 Budapest, Bodnár u. 29.

ORDASS LAJOS BARÁTI KÓR
BUDAPEST 1988